ENGELLİLİK BAĞLAMINDA EBEVEYN KABULÜ/REDDİ VE SOSYAL DESTEK: EBEVEYN VE ÇOCUK ALGILARI

Melike Balıkçı

161104126

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji (Opsiyon: Gelişim Psikolojisi) Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. Halis Sakız

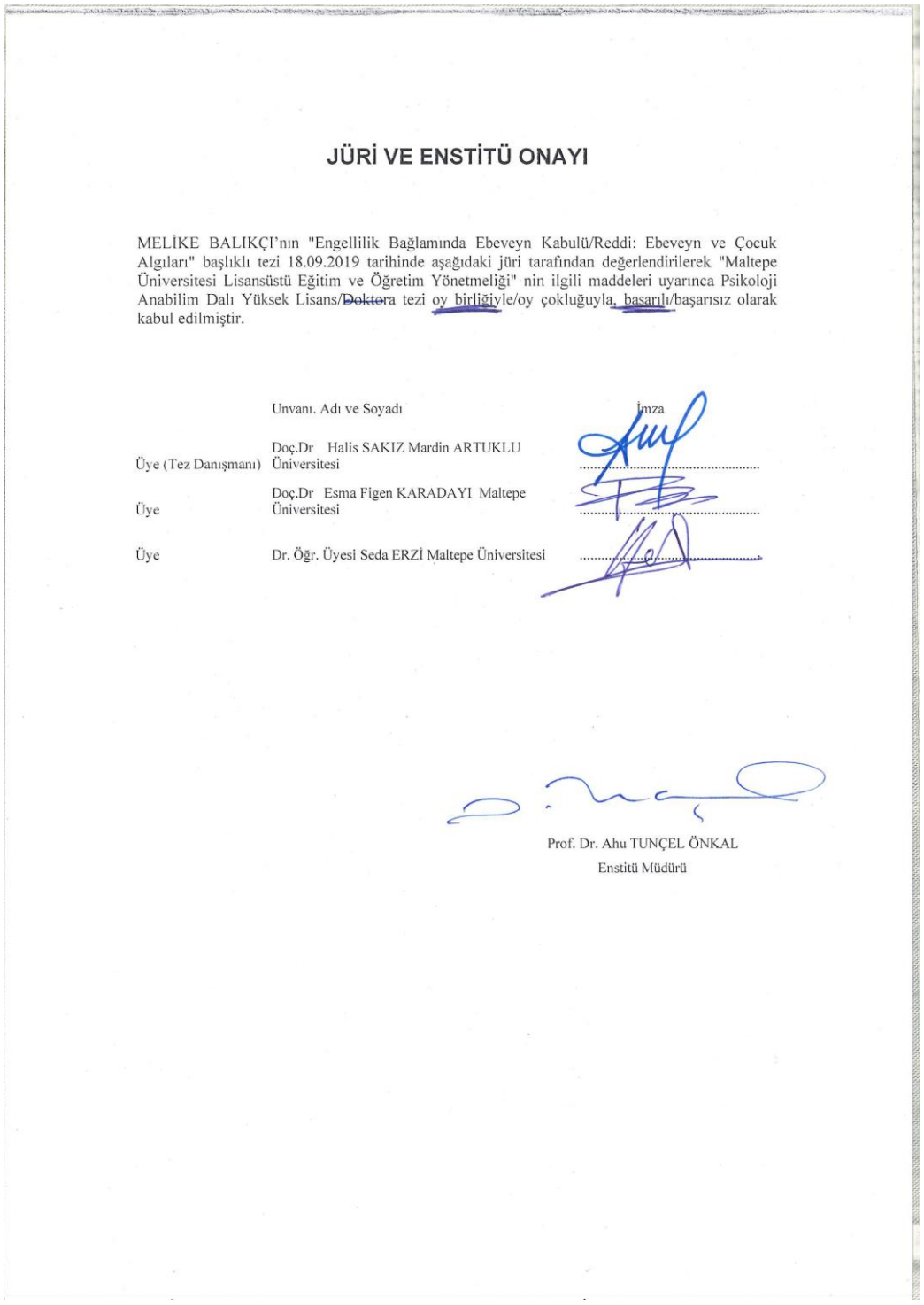
İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

MELİKE BALIKÇI'nın "Engellilik Bağlamında Ebeveyn Kabulü/Reddi: Ebeveyn ve Çocuk Algıları" başlıklı tezi 18.09.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/~~Doktora~~ tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Doç.Dr Halis SAKIZ Mardin ARTUKLU Üniversitesi	.....
Üye	Doç.Dr Esma Figen KARADAYI Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Seda ERZİ Maltepe Üniversitesi	.....

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	1/1

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

18/09/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(Islak İmza)
Melike Balıkçı

Hazırlayan İlgili Birim	Kalite Koordinatörü Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Kurumsal Yetkili Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Dokuman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

İNTİHAL RAPORU

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde her daim desteğini esirgemeyen, tez yazımı sırasında bilgi, birikim, tecrübesiyle bana çok şey katan, çok geç tanıdığımı düşündüğüm ve iyi ki tanımışım dediğim danışman hocam Doç. Dr. Halis Sakız'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez jürimde yer alarak yapıcı eleştirilerini ve görüşlerini benimle paylaşan hocalarım Doç. Dr. Esma Figen Karadayı ve Dr. Öğr. Üyesi Seda Erzi'ye çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimi boyunca benden motivasyon desteğini esirgemeyen, tez yazım sürecinde bana umut aşılayan canım arkadaşım Büşra Yazıcı'ya çok teşekkür ederim.

Veri toplama sürecinde emeği geçen herkese, özellikle engeli olan çocuklara ve ebeveynlerine çok teşekkür ederim.

Benden desteklerini ve sevgilerini eksik etmeyen aileme, ayrıca bu çalışmayı düzenleme aşamasında bana yardımcı olan ablam Şükriye ve eniştem Ozan Sabırsız'a çok teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi tez çalışması süresince de bana anlayış gösterdiği için sevgili eşim Fenerdin Balıkçı'ya çok teşekkür ederim. İyi ki varsın.

Melike Balıkçı

Eylül, 2019

ÖZ

ENGELLİLİK BAĞLAMINDA EBEVEYN KABULÜ/REDDİ VE SOSYAL DESTEK: EBEVEYN VE ÇOCUK ALGILARI

Melike Balıkçı
Yüksek Lisans Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji (Opsiyon: Gelişim Psikolojisi) Yüksek Lisans Programı
Danışman: Doç. Dr. Halis Sakız
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Birey, doğum öncesinde veya doğum sonrası hayatının belli bir döneminde günlük hayatın gerektirdiği işlevleri yerine getirme konusunda geçici veya kalıcı engellerle karşılaşabilir; sonuç olarak bir engel ile tanılanabilmektedir. Bu süreçte engel ile tanılanmış birey ve bu birey kadar bireyin etrafındaki sistem unsurları da (aile, toplum vs.) doğrudan veya dolaylı olarak engelden etkilenebilmektedir. Çocuğun engel yaşaması sonucunda yaşanılan zorluklar ailenin çocuğun engelini ve çocuğu kabul etme düzeyini etkileyebilmektedir. Ebeveynin bu süreçte yaşadığı zorlukları aşmasında algıladığı sosyal desteğin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı, engellilik bağlamında ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumları ile algıladıkları sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi ve engeli olan çocuğun gözünden ebeveyninin kendisini kabul/red durumlarını bazı demografik değişkenler açısından incelemektir. Çalışmada katılımcı olarak yer alan örneklem grubu amaçsal örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Çocuklar ve ebeveynleri Mardin ile Diyarbakır'da yaşayıp özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim almaktadır. Örneklem, engeli olan çocuklardan adresi tespit edilip evlerine gidilebilenlerden oluşan 101 engelli çocuğu olan ebeveyn ve 101 engelli çocuktan (kendisini aktarabilen ve aktarılanları anlayabilecek kadar zihinsel gelişimi gelişkin olup engeli olan çocuk) oluşmuştur. Çalışmada Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği/Kontrol (Kısa Form) (Rohner, 2005), Çocuk EKRÖ/Kontrol: Anne (Kısa Form) (Rohner, 2005), Çocuk EKRÖ/Kontrol: Baba (Kısa Form) (Rohner, 2005) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği veri toplama

araçları kullanılmıştır. Verilerin analizinde; betimsel analiz, bağımlı grup t-testi ve bağımsız grup t-testi, post hoc tekniklerinden LSD tekniği, tek yönlü varyans analizi, Pearson Korelasyon Analizi, bunun yanı sıra ebeveynin çocuğunu kabulü/reddi ile algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkide çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddinin aracılık etkisi olup olmadığını tespit etmek için regresyon analizi uygulanmıştır. Ayrıca, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracı etkisi olup olmadığını tespit etmek amaçlı regresyon analizi uygulanmıştır. Uygulanan analizler sonucunda, annenin çocuğunu kabul düzeyi babanın çocuğunu kabul düzeyinden yüksek bulunmuş, çocuğun algıladığı baba kabul düzeyi ise anne kabul düzeyinden yüksek bulunmuştur. Annelerin algıladığı sosyal destek düzeyi babaların algıladığı sosyal destek düzeyinden yüksek bulunmuş olup, ebeveynin eğitim düzeyi yükseldikçe algıladığı sosyal destek düzeyinin de yükseldiği tespit edilmiştir. Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumu ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyinin ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumunun üzerinde anlamlı bir aracılık olduğu görülmüştür. Ayrıca, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumları üzerinde anlamlı bir aracılık etkisi olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Engellilik, Ebeveyn Kabul/Red, Sosyal Destek.

ABSTRACT

PARENTAL ACCEPTANCE/REJECTION STATUS AND PERCEIVED SOCIAL SUPPORT LEVEL IN THE CONTEXT OF DISABILITY: PARENT AND CHILD PERCEPTIONS

Melike Balıkçı
Master's Thesis
Department of Psychology
Psychology (Option: Developmental Psychology) Programme
Advisor: Assoc. Prof. Halis Sakiz
Maltepe University Institute of Social Sciences, 2019

The individual may face temporary or permanent barriers to performing the functions required by daily life before the birth or during a certain period of his/her life after the birth; as a result, it can be diagnosed with a disability. In this process, the individual identified with disability and the system elements around the individual (family, society, etc.) can be directly or indirectly affected by the disability. Difficulties experienced due to the child's disability may affect acceptance level of the child's dis-ability and the child itself. It is thought that the social support perceived by the parent in overcoming the difficulties experienced in this process is important. The aim of this study is to examine the relationship between parental acceptance/rejection status and perceived social support level in the context of disability, and the parental acceptance/rejection status of the disabled child from the child's perspective in terms of some demographic variables. The sample group which was included as participants within the study was selected with the purposive sampling method. Children and their parents live in Mardin and Diyarbakır and receive special education at rehabilitation centers. The sample consisted of 101 parents with disabled child and 101 disabled children (child with a disability who is mentally advanced and capable of expressing itself and understanding). In this study, Demographic Information Form, Parental Acceptance-Rejection Scale/Control (Short Form) (Rohner, 2005), Child PARS/Control: Mother (Short Form) (Rohner, 2005), Child PARS/Control: Father (Short Form) (Rohner, 2005) and Multidimensional Perceived Social Support Scale were used as data collection tools. In the analysis of the data; descriptive analysis, dependent group t-test and independent group t-test, LSD technique from post hoc techniques, one-way analysis of variance, Pearson Correlation Analysis, as well as Regression analysis were performed to determine the

relationship between the parent's acceptance/rejection with perceived social support level and whether the child’ s perceived received parental acceptance / rejection has a mediating effect.

In addition, a regression analysis was conducted to determine whether parents' ac-ceptance/rejection had a mediating effect on the relationship between the perceived social support level of the parents and their parents' acceptance/rejection status.

As a result of the analyzes, the acceptance level of the mother was found to be higher than the acceptance level of the father and the perceived father acceptance level of the child was found higher than the acceptance level of the mother. The social sup-port level perceived by the mothers was higher than the social support level perceived by the fathers, and it was identified that as the education level of the parent increased, the level of perceived social support also increased. From the eyes of children diagno-sed with a disability, it was found that their parents' acceptance/rejection status and the social support level perceived by the parents were a significant mediator for the parents' acceptance/rejection status. In addition, it was found that the level of social support per-ceived by the parents and their parents' acceptance/rejection status had a significant me-diating effect on their acceptance/rejection status.

Keywords: Disability, Parental Acceptance / Rejection, Social Support.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
İNTİHAL RAPORU iv
TEŞEKKÜR v
ÖZ vi
ABSTRACT viii
İÇİNDEKİLER x
TABLOLAR LİSTESİ xviii
ŞEKİLLER LİSTESİ xxi
KISALTMALAR LİSTESİ xxii
ÖZGEÇMİŞ xxiii
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1. Engellilik Kavramı 2
1.2.Engelliliğin Nedenleri 5
1.3. Engelliliğin Sınıflandırılması 5
1.3.1. Otizm Spektrum Bozukluğu 6
1.3.2. Zihinsel Engellilik 6
1.3.2.1. Hafif Düzeyde Zihinsel Engellilik 7
1.3.2.2. Orta Düzeyde Zihinsel Engellilik 7
1.3.2.3. Ağır Düzeyde Zihinsel Engellilik 7
1.3.2.4. Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Engellilik 8
1.3.3. Down Sendromu 8
1.3.4. Dil ve Konuşma Engelli 8
1.3.5. Bedensel Engelli 9

1.3.6. Görme Engelli 9
1.3.7.İşitme Engelli 9
1.3.8. Özgül Öğrenme Güçlüğü 10
1.3.9. Çoklu Engelli 10
1.4. Engelli Çocuk ve Ebeveyn İlişkileri 10
1.4.1. Ebeveynin Duygusal Tepkilerini Açıklayan Modeller 12
1.4.1.1. Aşama Modeli 12
1.4.1.2. Sürekli Üzüntü Modeli 13
1.4.1.3. Kişisel Yapılanma Modeli 13
1.4.1.4. Çaresizlik, Güçsüzlük ve Anlamsızlık Modeli: 13
1.5. Ebeveyn Kabul/Red Teorisi -EKAR 14
1.5.1.Tanım ve Kuramsal Bilgiler 14
1.5.2. Sıcaklık Boyutu 16
1.5.3. Kontrol Boyutu 17
1.5.4. Alt Teoriler 17
1.5.4.1. Kişilik Alt Teorisi 17
1.5.4.2. Baş Etme Alt Teorisi 18
1.5.4.3. Sosyokültürel Alt Teori 19
1.5.5. Ebeveynin Engelli Çocuğunu Kabul/Red Algısı 20
1.5.6.Engelli Çocuğun Ebeveyninin Kendisini Kabul/Red Algısı 21
1.6.Sosyal Destek 23
1.6.1. Tanım ve Kuramsal Bilgiler 23
1.6.2. Ebeveyn Kabul/Reddi ve Sosyal Destek 24
1.7. Ebeveyn Kabul/Reddi Durumunda Demografik Değişken Unsuru 26
1.8. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinde Demografik Değişken Unsuru 28

1.9. Araştırmanın Amacı ve Önemi 30

BÖLÜM 2. YÖNTEM 33

1. Araştırma Modeli 33

2. Araştırmanın Katılımcı Grubu 33

3. Veri Toplama Araçları 34

3.1. Demografik Bilgi Formu 35

3.2. Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (Kısa Form) 35

3.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği 36

4. Veri Toplama Süreci 37

5.Verilerin Analizi 37

BÖLÜM 3. BULGULAR 41

1. 'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumları (annelere göre, babalara göre ve her ikisine göre) ne düzeydedir?' 42

1.1. 'Annelerin ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red düzeyinin arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?' 43

1.2. 'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algıları demografik değişkenlere göre nasıl değişmektedir?' 43

1.2.1. Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarının cinsiyeti değişkenine göre çocuklarına yönelik algıladıkları kabul/red puanlarına ilişkin Bağımsız Grup T-Testi bulguları 44

1.2.2.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algıları çocuklarının tanısına göre nasıl değişmektedir?' 44

1.2.3. 'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ebeveynlerin yaşına göre nasıl değişmektedir?' 47

1.2.4.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ebeveynlerin eğitim düzeyine göre nasıl değişmektedir?' 49

1.2.5.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ebeveynlerin çalışma durumuna göre nasıl değişmektedir?' 49

1.2.6.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?' 51

2. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ne düzeydedir?’ 52

2.1. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerini kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?’ 53

2.2. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları demografik değişkenlere göre nasıl değişmektedir?’ 54

2.2.1. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/reddi puanlarının çocukların cinsiyeti değişkenine göre nasıl değiştiğine yönelik bağımsız grup T-Testi bulguları 54

2.2.2. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının çocukların tanısına göre nasıl değişmektedir?’ 54

2.2.3.‘Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının ebeveynlerinin (anne ve baba ayrı) yaş grubuna göre nasıl değişmektedir?’ 58

2.2.4.‘Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red algılarının ebeveynlerin (anne ve baba) eğitim düzeyine göre nasıl değişmektedir?’ 59

2.2.5.‘Bir engel ile tanılanmış çocukların kendilerine yönelik algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının anne ve babalarının çalışma durumuna göre nasıl değişmektedir?’ 60

2.2.6.‘Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveyn kabul/red algılarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?’ 61

3. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladığı ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul/red düzeyi (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ile ebeveynlerin kabul/red düzeyi (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?’ 63

4. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek durumları (annelere göre, babalara göre ve toplamda her ikisine göre) ne düzeydedir?’ 64

4.1. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin ve babalarının algıladığı sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?’ 64

4.2. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin yaşına, eğitim

düzeyine, çalışma durumuna ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?' 65

4.2.1.Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çocukların cinsiyetine göre Bağımsız Grup *t*-Testi bulguları 65

4.2.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çocukların tanısına göre nasıl değişmektedir?' 65

4.2.3. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyleri ebeveynlerin (anne ve baba ayrı ayrı) yaş grubuna göre nasıl değişmektedir?' 66

4.2.4.'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri anne ve babanın eğitim düzeyine göre nasıl değişmektedir?' 67

4.2.5.'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin annelerin ve babaların çalışma durumuna göre nasıl değişmektedir?' 72

4.2.6.'Bir engel ile tanılanmış çocukların anne ve babalarının algıladıkları sosyal destek durumu ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?' 73

5. 'Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile çocuklarına yönelik kabul/red durumları arasında (annelerin, babaların ve toplamda her ikisinin) nasıl bir ilişki bulunmaktadır?' 75

5.1. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 75

5.2. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 76

5.3. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 76

5.4. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi durumları arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 76

5.5. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi durumu arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 77

5.6. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 77

5.7. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 77

5.8. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 77

5.9. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 78

6. ‘Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki ne düzeydedir?’ 78

6.1. Çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 79

6.2. Çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 79

6.3. Çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 79

6.4. Çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 79

6.5. Çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 80

6.6. Çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 81

6.7. Çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 81

6.8. Çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 81

6.9. Çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları 81

7. ‘Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bu ebeveynlerin çocuklarını

kabul/reddi arasındaki ilişki üzerinde çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının aracı etkisi ne düzeydedir?' 81

8. 'Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracı etkisi ne düzeydedir?' 83

BÖLÜM 4. TARTIŞMA 85

1.Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumu ... 85

1.1. 'Annelerin ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?' 86

1.2.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumlarının çocukların cinsiyetine ve tanısına, ebeveynlerin yaşına, ebeveynlerin eğitimine, ebeveynlerin çalışmasına ve ailenin gelirine göre nasıl değişmektedir? 86

2. Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu 92

2.1. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerini kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?' 93

2.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin yaşına, ebeveynlerin eğitim düzeyine ve ebeveynlerin çalışma durumu ile ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?' 93

3. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladığı ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul/red düzeyi (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ile ebeveynlerin kabul/red düzeyi (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?' 98

4. Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeyi (annelere göre, babalara göre ve toplamda her ikisine göre) 102

4.1. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin ve babalarının algıladığı sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?' 102

4.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumlarının çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynin yaşına, ebeveynin eğitim düzeyine, ebeveynlerin çalışma durumuna ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?' 103

5. 'Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile çocuklarına yönelik kabul-red/kontrol düzeyleri arasında (annelerin, babaların ve toplamda her ikisinin) nasıl

bir ilişki bulunmaktadır?’ 108

6. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki ne düzeydedir?’ 112

7. ‘Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bu ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul-red /kontrol durumlarının aracı etkisi ne düzeydedir?’ 113

8. ‘Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bir engeli olan çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerin çocuklarını kabul-red/kontrol durumlarının aracı etkisi ne düzeydedir?’ 114

9. Sonuç ve Öneriler 116

EK’LER 122

KAYNAKÇA 135

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ebeveynlerin Çocuklarına Yönelik Kabul/Red Düzeyleri 43
Tablo 2. Ebeveyn Kabul/Red Düzeyleri Puanlarının *t*-testi Sonuçları 43
Tablo 3. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Cinsiyetine Göre *t*-testi Sonuçları 44
Tablo 4. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Tanısına Göre ANOVA Sonuçları 44
Tablo 5. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Tanı Gruplarına Göre Post hoc LSD Testi Sonuçları 45
Tablo 6. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Annelerin Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları 47
Tablo 7. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babaların Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları 48
Tablo 8. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babaların Yaş Grubuna Göre Post hoc 48
Tablo 9. Annelerin Eğitim Düzeyine Göre Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin ANOVA Sonuçları 49
Tablo 10. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 49
Tablo 11. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Anne Çalışma Durumuna Göre *t*-testi Sonuçları 50
Tablo 12. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Baba Çalışma Durumuna Göre *t*-Testi Sonuçları 50
Tablo 13. Annelerin Kabul/Reddinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 51
Tablo 14. Babanın Kabul/Reddinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 51
Tablo 15. Baba Kabul/Reddine Göre Aile Gelir Düzeyi Grubu LSD Sonuçları 52
Tablo 16. Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul/Red Düzeyi 53
Tablo 17. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin *t*-testi Sonuçları 53
Tablo 18. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Cinsiyetine Göre *t*-testi Sonuçları 54
Tablo 19. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Tanısına Göre ANOVA Sonuçları 55
Tablo 20. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Tanısına Göre Post hoc LSD Testi Sonuçları 55
Tablo 21. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Annenin Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları 58
Tablo 22. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babanın Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları 59
Tablo 23. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabukl/Red Düzeylerinin Annenin Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 59

Tablo 24. Çocukların Algıladığı Ebveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 60
Tablo 25. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Anne Çalışma Durumuna Göre *t*-testi Sonuçları 60
Tablo 26. Çocukların Algıladığı Ebevyn Kabul/Red Düzeylerinin Baba Çalışma Durumuna Göre *t*-testi Sonuçları 61
Tablo 27. Çocukların Algıladığı Anne Kabul/Reddine Göre Ailenin Gelir Düzeyi ANOVA Sonuçları 62
Tablo 28. Çocukların Algıladığı Baba Kabul/Reddine Göre Ailenin Gelir Düzeyi ANOVA Sonuçları 62
Tablo 29. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Reddine Göre Ailenin Gelir Düzeyi ANOVA Sonuçları 63
Tablo 30. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeyi (Annelerinin, Babalarının ve Toplamda Her İkisinin) ile Ebeveynlerin Kabul/Red Düzeyi (Annelerinin, Babalarının ve Toplamda Her İkisinin) *t*-testi Sonuçları 63
Tablo 31. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi 64
Tablo 32. Anne ve Babanın Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri *t*-testi Sonuçları 65
Tablo 33. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Çocukların Cinsiyetine Göre *t*-testi Sonuçları 66
Tablo 34. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Çocukların Tanısına Göre ANOVA Sonuçları 66
Tablo 35. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Annelerin Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları 67
Tablo 36. Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Babanın Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları 67
Tablo 37. Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Annelerin Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 68
Tablo 38. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre LSD Tekniği Sonuçları 68
Tablo 39. Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 70
Tablo 40. Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre LSD Tekniği Sonuçları 70
Tablo 41. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Anne Çalışma Durumuna Göre *t*-Testi Sonuçları 72
Tablo 42. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Baba Çalışma Durumuna Göre *t*-testi Sonuçları 73
Tablo 43. Annenin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 73
Tablo 44. Babanın Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları 74

Tablo 45. Babanın Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre LSD Sonuçları 74
Tablo 46. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi ile Çocuklarını Kabul/Red Durumlarının Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları 76
Tablo 47. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Reddi ile Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları 79
Tablo 48. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi İle Bu Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Reddi Arasındaki İlişki Üzerinde Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumlarının Aracılık Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları 83
Tablo 49. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi ile Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları Arasındaki İlişki Üzerinde Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Red Durumlarının Aracılık Etkisine Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları 85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi İle Çocuklarını Kabul Reddi Arasındaki İlişki Üzerinde Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumlarının Aracı Rolüne İlişkin Model 82
Şekil 2. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi İle Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları Arasındaki İlişki Üzerinde Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Red Durumlarının Aracı Rolüne İlişkin Model 84

KISALTMALAR

EKAR: Ebeveyn Kabul/Red Kuramı

EKRÖ/K: Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği

ÇBASDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

ÖZGEÇMİŞ

Melike Balıkçı

Psikoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim Dalı*
Y. Ls.	2019	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı
Ls.	2013	Uludağ Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Psikoloji Anabilim Dalı
Lise	2007	Kızıltepe Anadolu Lisesi

İş/İstihdam

Yıl	Görev
2014-2015	Psikolog, ÇODEM, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
2015-2018	Psikolog, ÇEKOM, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
2018-	Psikolog, ÇES, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	Kurum
2013-	Türk Psikologlar Derneği

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Mardin, 1990 Cinsiyet: Kadın

Yabancı Diller: Arapça, İngilizce

GSM/ e-posta: 0541 605 20 78/ cckmlk@gmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Aile içine bir bireyin katılımı ailenin yapısında, işleyişinde ve aile bireylerine düşen rollerde çeşitli yenilikler ve değişimler meydana getirebilmektedir. Ebeveyn, aile sistemine dâhil olan bireyin kendilerine kabul edilebilir doğal zorluklar getireceğinin farkında olup, bu doğrultuda hazırlık yapmaktadır (Akandere, Acar ve Baştuğ, 2009). Ancak, aileye herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuktan farklı bir çocuğun doğuştan/sonradan dâhil olması aile sisteminde ve dinamiklerinde bazı değişimlerin olması gerekenden daha stresli yaşanmasını mümkün kılabilmektedir. Aileye dâhil olan engelli çocuğun engellilik derecesi ne olursa olsun doğuştan ya da sonradan engeli olduğunun fark edilmesi aileler için yaşamlarının değiştiği zaman dilimi olarak düşünülebilir (Eripek, 1996). Ebeveynin engelli çocuğunun herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuklardan farklı olmasına hazırlıklı olmaması, engelliliğe dair yeterli bilgiye sahip olmayıp ne yapacağını bilememesi ebeveynin çocuğunu kabullenilmesinde zorluk yaşanması gibi bazı psikolojik tepkilere yol açabilir.

Ebeveynin bakımına, ilgisine, sevgisine ihtiyaç duyan engelli çocuğun aile tarafından engelinin kabullenilip; ebeveyni tarafından çocuğa bakım, sevgi, ilgi verilmesinin sağlanması ile birlikte ailenin normal yaşamlarına devam etmeleri ailenin ve toplumun yararı için istenen bir durumdur. Söz konusu süreçte ailenin engelli bir çocuğa sahip olunması durumunu daha çabuk kabullenmesi için sosyal desteğe ihtiyacı olabilmektedir. Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynin sosyal çevreden algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, çocuğun durumunu kabullenmeleri kolaylaşabilmektedir (Kaner, 2003).

Ebeveyn engelli çocuğu olmasıyla beraber bağımlılık derecesinde bir ilişki içine girmek durumunda kalmakta, çocuğun ilgiye, özel bakıma ihtiyacının olması sebebiyle ebeveyn herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan ebeveynlere göre daha fazla sorumluluk yüklenmekte, ayrıca engelli çocuğunun geleceği için endişelenmektedir (Kaytez, Durualp ve Kadan, 2015). Ebeveyn çocuğunun engeli olması sebebiyle kendilerini suçlayıp sosyal yaşamdan izole bir şekilde yaşam sürerek stres

yüklerini de artırabilmektedir (Keskin, Bilge, Engin ve Dülgerler, 2010). Sosyal destek bu süreçte karşılaşılaşılan engellerin en az hasarla kabullenilmesinde, ailenin bedensel ve ruhsal sağlığının korunup yaşam kalitelerinin artmasında ve engeli olan çocuğun gelişiminde önemli bir unsur olabilmektedir (Ersoy ve Çürük, 2009). Engelli bireyler ile ilgili yapılmış araştırmalarda engelli bireyin (zihinsel (bilişsel) gelişiminin kendini ifade edebilecek, aktarılanları anlayabilecek kadar gelişkin olan) içinde bulunduğu süreçten ziyade ebeveynin yaşadığı stres düzeyi (Engin, 2018; Kaner, 2004; Sayın, 1997), kaygı düzeyi (Coşkun ve Akkaş, 2009; Kaner, 2004), ebeveynin direnç düzeyi (Aysever ve Demirok, 2019) ya da aile uyumluluğu, aile bütünlüğü (Arıcıoğlu ve Gültekin, 2017; Margalit, Raviv ve Ankonina, 1992) gibi etkenler ve engellilik kavramına odaklanılmıştır. Toplum tarafından engelliliğe yönelik ön yargı ve dışlanmışlıktan dolayı engelli çocuk ve ailesi sosyal çevreden izole bir yaşam sürüp aile üyeleri birbirlerine yönelik bağımlı bir ilişki geliştirebilmektedirler. Ebeveyn toplumdan izole bir hayat sürüp çevresinden sosyal desteği alamadıkça engelli çocuğunu kabullenmekte zorlanabilmektedir. Engelli çocuk ebeveynleri tarafından kendisine yönelik reddedici bir tutum algıladığında, çocuğun zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişiminin olması gerekenden de yavaş ilerlemesine neden olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada hem bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynle hem de bu ebeveynlerin engeli olan çocuklarıyla çalışılmıştır. Bu çalışma, ilk olarak engellilik bağlamında ebeveynin engelli çocuğunu kabul/red durumu ile algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmak; ikinci olarak engelli çocuğun da gözünden ebeveynin kendisini kabul/red durumunu araştırmak, üçüncü olarak ebeveyn ve çocuk gözünden kabul/red durumlarının demografik değişkenler (çocuğun cinsiyeti, tanısı, ebeveynlerin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve ailenin gelir düzeyi) açısından nasıl farklılıklar gösterdiğini belirlemeyi amaçlamaktadır.

1.1. Engellilik Kavramı

Engellilik kavramı ile ilgili alanyazın incelendiğinde, engelliliğin geçerli ölçütlerle tanımlanabilecek bir tanımının olmadığı görülmüştür. Engelli ve engellilik anlamına gelen birden çok kelime mevcuttur. Bunların bazıları; özürlü, sakat, engelli, arızalı olarak sıralanabilir (Karataş, 2002). Türkçe'de engelli kavramı yerine sakat, özürlü kelimeleri kullanılsa da bu kavramlar farklı anlamlar içermektedir. Özürlü kavramı özürlülüğü nesnelleştirip, değişmez bir durum olarak ele almıştır. Ancak

engellilik kavramı, engelli olma durumunu değişmez bir durum olarak görmeyip, bakış açısının değiştirilerek ve gerekli koşullar oluşturularak engellilik durumuna uyum sağlanabileceğini tanımlamaktadır (Koca, 2010). Engellilik tanımının net olmayıp karmaşıklığa yol açması sebebiyle engelli bireylerin içinde bulundukları durumu tanımlamada zorluk yaşamalarına ve başkalarının da kendilerini anlamaları konusunda engel oluşabilmektedir (Karataş, 2002). Yetkinliği kabul edilen bazı kurum ve yapılar içinde bulundukları hizmet anlayışından yola çıkarak engellilik kavramını tanımlamıştır.

Dünya Sağlık Örgütünün, engelliliğe bir hastalık olarak bakıp, engelliliğin tanımlamasını üç ayrı kavramla yapmıştır.

a) Yetersizlik (Impairment): Psikolojik ve fizyolojik fonksiyonlardaki eksiklik ve anormallik şeklinde tanımlanmıştır.

b) Özürlülük (Disability): Herhangi bir aktiviteyi olması gereken sınırlar içerisinde yaparken yaşanan kısıtlılık veya yetersizliktir.

c) Engellilik (Handicap): Kişinin demografik özelliklerine ve sosyokültürel koşullarına uygun bir şekilde kendisinden yerine getirmesi beklenen becerilerin yetersizlik veya özür sebebi ile yerine getirilememesidir (I. Engelliler Şurası, 1999).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Engelli Hakları Bildirgesinde engelli kavramı tanımı şu şekildedir: ‘‘Diğer kişilerle eşit şartlarda topluma etkin bir şekilde dâhil olmasını engelleyen uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.’’ (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2010, s. 10).

5378 Sayılı Özürlüler (Engelliler) Kanununa göre Özürlü (Engelli): Doğuştan veya sonradan herhangi bir ne bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi olarak ifade edilmektedir (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2010, s. 33). 25.04.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 6462 Sayılı Kanunun 1. Maddesiyle, 5378 Sayılı Özürlüler Kanununda yer alan ‘Özürlüler’ ibaresi ‘Engelliler’ olarak, yine aynı Kanunun Tanımlar başlıklı Madde 3/a’

da ‘Özürlü’ ibaresi yerine ‘Engelli’ ibaresi olarak değiştirilmiştir, bunun yanı sıra 6462 sayılı Kanunla beraber tüm mevzuatlardan ‘Özürlü’ ibaresi kaldırılmıştır (Resmi Gazete, 2013).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde engellilik kavramı “engelli olma durumu’’ şeklinde adlandırılırken; engelli kavramı ise “engeli olan, uzuvlarında noksanlık veya kusuru bulunan birey” şeklinde adlandırılmaktadır (sozluk.gov.tr, 2019).

Engellilik kavramı ile ilgili tanımlara bakıldığında söz konusu kavramla ilgili üç kuramsal yaklaşımın olduğu görülebilmektedir. Bunlar medikal, sosyal ve biyopsikososyal modellerdir.

1. Medikal Model: Engelliliği biyolojik temele dayandırarak açıklamaktadır; ayrıca engelilik tıbbi rahatsızlık ve özürlülük olarak ifade edilmektedir. Engelliliğin her alanında kısıtlılığı vurgulamaktadır. Engelliği bireysel bir problem olarak görmekte olup, bu sebeple engelli bireyi muhtaç olarak görmeye ve toplum tarafından izole olmaya zemin hazırlamaktadır. Engellilikle ilgili problemlerle ilgilenen tek kanalın sağlıkta çalışan uzmanlar olduğunu vurgulayıp, toplumu göz ardı etmektedir. Dünya Sağlık Örgütünün engelliliği tanımlaması yukarıda belirtilmiştir ve söz konusu tanım medikal modele bir örnektir (Ayaydın, 2015).

2. Sosyal Model: Engelliliği bir hastalık, yetersizlik olarak değil, bir farklılık olarak görmektedir. Engelli bireyin üzerinde durmaktan ziyade, engelli bireyin çevresine ve iletişim ağları üzerinde durmaktadır. Engelin varlığının kısıtlama getirmediğini, toplumun engele nasıl yaklaşacağını bilemeyip sonucunda engelli bireyi kısıtladığını ifade etmektedir (Ünal, 2018).

3. Biyopsikososyal Model: Engelliliğin sadece medikal ya da sosyal modelle açıklanamayacağını belirtmektedir (Deniz, 2018). Medikal ve sosyal modeli birleştirip, standart bir dil oluşturmayı amaçlar. Engeli süreklilik gösteren evrensel bir deneyim olarak görür (WHO, 2011). Engelli bireylerin gelişimi açıklanırken tek bir nedene bağlı olarak açıklanamayacağı, disiplinler arası bir yaklaşımla açıklanarak gerçek çözümlerin bulunulacağı vurgunlamaktadır (Cram, Krauss ve Kresh, 2009). Engellilik açıklanırken

hem biyolojik hem de toplumun engellilik ile ilgili ilişkisi vurgulandığında engelliğe sadece bireysel bazda bakılamayacağı düşünülebilir (Deniz, 2018).

1.2. Engelliliğin Nedenleri

Engelliliğin nedenlerine medikal ve sosyal model bağlamlarından bakıldığında her bir modelin engelliliğin nedenlerine farklı yönlerine odaklandığı görülebilmektedir. Medikal model bağlamında engellilik nedenleri, doğum öncesi (akraba evlilikleri, anne yaşı, kan uyuşmazlığı, gebelikte annenin geçirdiği rahatsızlıklar, yanlış ve rastgele ilaç kullanımı vs.) ve doğum sırasında (kalıtsal bozukluklar, anne ile ilgi risk teşkil eden durumlar, doğumun zor geçmesi, doğum travmasına bağlı etmenler vs.) ve doğum sonrasındaki (yeni doğan, çocukluk, erişkinlik, yaşlılık, eğitimsizlik, beslenme, sakıncalı çevre vs.) dönemle ilgili oluşan nedenlerden kaynaklanmaktadır (Demirbilek, 2013). Engellilik nedenlerine sosyal model bağlamından bakıldığında ise üstünde durduğu unsur, engelin kendisinden çok toplumun engellilerle ilgili oluşturduğu aşılmaz duvarlar engelliğin nedenidir (Yetkin, 2016). Sosyal modele göre, engeliliğe ön yargılı yaklaşılması onların toplumsal yaşamdan izole bir hayat sürmelerine neden olup engellilerin toplumla bütünleşme konusunda sorun yaşamaları konusunda zemin oluşturabilmektedir (Öztürk, 2011).

Sonuç olarak engelli bireyler, kendi engelleri ve toplumun onlara yaklaşımından dolayı oluşan engellerle yaşamlarını sürdürmektedirler. Toplum tarafından yardıma muhtaç, bağımsız bir şekilde hareket etmesi mümkün olmayan, eğitim alması durumunda bile pek ilerleme kaydedemeyen, istihdam edilmesi durumunda bulunduğu alanda işlerin aksamasına neden olan bireyler olarak görüldüklerinden engelli bireylerin engellilik durumlarının iyice çıkılmaz bir hal alacağı bunun yanı sıra engelliliğe neden olan sebeplerin derinleşebileceği düşünülmektedir.

1.3. Engelliliğin Sınıflandırılması

Engellilerle ilgili sınıflandırmalar uluslararası engellilik sınıflandırması dikkate alınarak oluşturulmuştur (Aslan, 2017). Engellilikle ilgili, sınıflandırma yapılırken genel amaç, sağlık ve sağlığa ilişkin durumların tanımı için ortak bir dil ve yaklaşım oluşturmaktır (Bilsin, 2012). Engelliler ile ilgili sınıflamalara bakıldığında faklı sınıflamaların yapıldığı görülmektedir. Bedensel ve zihinsel olarak ikiye ayrılmakla

birlikte, araştırma kapsamına alınan engel türleri ile ilgili detaylı bir sınıflama yapıldığında ise; otizim spektrum bozukluğu (OSB), görme engelli, işitme engelli, fiziksel engelli, dikkat eksikliği ve hiperaktivite (DEHB), özgül öğrenme güçlüğü, dil ve konuşma bozuklukları, çoklu engellilik şeklinde sınıflandıkları görülmektedir (Çetin, 2018). Aşağıda kısaca araştırma kapsamındaki engel türleri açıklanmıştır:

1.3.1. Otizm spektrum bozukluğu

Otizm spektrum bozukluğu; sosyal becerilerde yetersizlik, iletişimde anormallikler, sınırlı ilgi alanı ve tekrarlayan davranışlar ve genelde yaşamın erken dönemlerinde ortaya çıkan nörogelişimsel bir bozukluktur (Yaylacı, 2015). Otizm tanılı çocukların anne-babalarının çocuklarının kendilerine ihtiyaç duymama gibi davranışlar sergilediklerini; ilgiye, sevgiye tepki vermediklerini, bazen de aşırı derecede tepki verdiklerini, tekrarlayan davranışlarda bulundukları, konuşmalarında ciddi bir gecikme olduğunu, kendilerine bir şey söylendiğinde duymuyorlarmış gibi davrandıkları, duyguları ile sergilemiş oldukları davranışlar arasında tutarsızlıklar olduğu aktarmışlardır (Bodur ve Soysal, 2004).

1.3.2. Zihinsel engellilik

Çeşitli düzeylerde zihinsel yetersizliği olan kişilerdir. Zihinsel engelli bireyleri zeka düzeyi olarak sınıflandırırken kendisine yapılan zekayı ölçen ölçme araçları sonucunda elde ettiği zeka puanı kriter olarak görülmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2007). Zeka puanını tespit etmek amacıyla en çok uygulanan zeka testi WISC-IV'dır. WISC-IV testi 6-16 yaş aralığında olup testin kurallarına uyabilecek çocuklara uygulanabilmektedir.

DSM-IV-TR'ye göre zihinsel engellilik tanı kriterleri; kişinin uyum sağlamasında yetersizlikler ya da bozukluklar yaşanmaktadır. Örneğin kişi çevreye uyum sağlamada, iletişim kurmada, muhakeme yeteneğini kullanmada, sosyal beceri gerektiren işlevlerde vb. durumlarda sorun yaşamaktadır. Zihinsel engellilik ile ilgili belirtilerin başlangıcı 18 yaş öncesidir.

Zihinsel engellilik psikolojik olarak aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

· Hafif Düzeyde Zihinsel Engellilik: IQ düzeyi 0‑55 ile 70 puan aralığındadır.

· Orta Düzeyde Zihinsel Engellilik: IQ düzeyi 35-40 ile 50-55 puan aralığındadır.

· Ağır Düzeyde Zihinsel Engellilik: IQ düzeyi 20-25 ile 35-40 puan aralığındadır.

· Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Engellilik: IQ düzeyi 20-25′in altındaki puan aralığındadır (Grossman, 1984).

1.3.2.1. Hafif düzeyde zihinsel engellilik

Zihinsel işlevlerde, toplumsal ve soyut becerilerde hafif düzeyde engeli nedeniyle bireysel destek hizmetlerine daha az ihtiyaç duymaktadır (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012). Bu kişilerin birçoğu sosyal ve dil gelişimi yetilerini okula gitmeden önceki süreçte edinmektedirler; bu sebeple hafif düzeydeki zihinsel engeli olan bireyin engeli olduğunun anlaşılması güç olmaktadır (Özkan, 2016). Eğitsel tanıya göre bu gruptaki bireyler "eğitilebilir" niteliktedirler (Kulaksızoğlu, 2003).

Bu çalışmada zihinsel gelişimi kendisini ifade edebilecek, aktarılanları anlayabilecek kadar gelişkin olan engelli çocuklar örneklem grubunda olduğu için, zihinsel engelli sınıflandırmasında hafif ve orta düzeyde zihinsel engelli çocuklar bu çalışmada katılımcı olarak yer almıştır.

1.3.2.2. Orta düzeyde zihinsel engellilik

Zihinsel işlevlerde, toplumsal ve kavramsal becerilerdeki engellilik nedeniyle günlük hayattaki becerileri ve eğitim-öğretim süreçlerindeki kazanılması beklenen becerileri edinmede bireysel eğitime olması gerekenden daha fazla gereksinim duyan kişilerdir (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012). Eğitsel tanıya göre bu gruptaki bireyler ''öğretilebilir'' niteliktedir (Kulaksızoğlu, 2003). Basit aritmetik beceriler edinebilmektedirler. Temel ihtiyaçlarını çok az yardımla ya da tek başlarına yerine getirebilmektedirler. Dil gelişimleri sınırlı da olsa, dört yaştan sonra elde edilebilmektedirler. Orta düzeyde zihinsel engeli olan çocukların bir bölümünde bedensel engelilik de bulunabilmektedir (Özer, 2001).

1.3.2.3. Ağır düzeyde zihinsel engellilik

Zihinsel işlevlerde, toplumsal ve kavramsal becerilerdeki engellilikleri nedeniyle yaşamları boyunca beceri gerektiren her alanda yoğun bir şekilde bireysel desteğe ihtiyacı olan kişiler olarak görülmektedirler (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği,

2012). Eğitsel tanıya göre bu gruptaki bireyler ‘‘bağımlı’’ niteliktedir (Kulaksızoğlu, 2003). Kendi ihtiyaçların karşılamakta çoğunlukla yetersiz kalmaktadırlar. Tek başlarına hareket etme konusunda ciddi anlamda zorluk yaşarlar. Her zaman bakıma gereksinim duyarlar (Eripek, 1996). Konuşma becerilerini okul öncesi dönemde sınırlı düzeyde kazanırlar ya da yaşamları boyunca kazanamazlar (Özkan, 2016).

1.3.2.4. Çok ağır düzeyde zihinsel engellilik

Zihinsel engelliliğin yanında başka becerilerde de engel yaşamaktadırlar; bu sebeple sosyal hayattaki kazanılması beklenen hiçbir beceriyi kazanamamalarından dolayı, ömür boyu başkalarına tam bağımlı olarak yaşamalarını sürdürürler (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012). Eğitsel tanıya göre bu gruptaki bireyler ‘‘tam bağımlı’’ niteliktedir (Kulaksızoğlu, 2003). Engellilik durumları doğuştan fark edilir, beyin patolojileri ve fiziksel engelilik ile de sıklıkla karşı karşıyadırlar. Orta ve ağır düzeyde zihinsel engelliliği olan çocukların düzeyine ulaşmaları ümkün olamayabilmektedir (Eripek, 1996).

1.3.3. Down sendromu

İnsan kromozom sayısı 46’dır, ancak Down Sendromunda 21. kromozom çiftinde üç kromozom vardır. Kalıtsal bir bozukluk olan Down sendromunun çeşitli düzeylerde bilişsel ve fiziksel engel durumlarının yaşanabilmesine sebep olabildiği görülmektedir (Toker, 2016). Down sendromu tanısı alan çocuğa doğru zamanda gerekli eğitim ve destek verilirse kendisinden beklenen tüm kazanımları elde edebileceği düşünülmektedir (Downturkiye.org, 2019). Down Sendromu tanılı bireyler fiziksel açıdan genellikle birbirlerine benzemektedir. En sık karşılaşılan fiziksel özellikler; başları küçük, simaları düz ve geniş, burunları küçük ve basık, badem şeklinde gözler ve etrafı katmanlı çizgiler, el ve ayakları ortadan bölen simian çizgisi denilen tek bir çizgi vardır, parmakları kısa ve tombul, boyunları kısa ve geniştir (Dönmez, 2018).

1.3.4. Dil ve konuşma engelli

Konuşma bozuklukları artikülasyon, akıcılık ve ses olmakla beraber üç kısımdan meydana gelmektedir. Artikülasyonda, konuşmanın oluşması için gereken sesler çıkarılamaz. Akıcılık ritm ve akıcılıkla ilgili unsurları oluşturmada engel yaşanır. Seste

ise, perde ve rezonansı içeren konuşmanın niteliği ile ilişkilidir (Diken, 2010). Söz konusu unsurların birinde ya da birden fazlasında problem yaşayan kişinin konuşma bozukluğu tanısı olabilmektedir (Erdem, 2013). Kısacası, dil ve konuşma engelli tanısı alan birey, konuşma akışı, ritmi ve vurgusunda seslerin çıkarılmasında ya da artikülasyonda bozukluğu bulunan bireydir (Aslan, 2017).

1.3.5. Bedensel engelli

Doğuştan veyahut sonradan kas, iskelet veya sinir sisteminde meydana travmalar sonucunda bedensel becerilerini farklı düzeylerde yitiren kişi olarak adlandırılabilir (Hasırcıoğlu, 2006). Bedensel engelli tanısı olan denince sadece ayakların işlevi akla gelmektedir. Halbuki fiziksel ve ortopedik diye iki şekilde tanımlaması yapılmıştır. Geçici yaralanmalar, yaşlanmanın etkileri, ciddi bir şekilde hareket kısıtlılığı, tekerlekli sandalyeye bağımlı olma gibi şekillerde örneklendirilebilir (Ağdacı, 2011).

Diğer engellilik türlerine göre bedensel engellilik toplum içinde insanların daha fazla dikkatini çekebilmektedir. Bu nedenle bedensel engeli olan kişiler insanların önyargılı davranışlarına, garip bakışlarına, acıyan gözlerine, reddedici tutumlarına maruz kalabilmektedirler (Uysal, 2008).

1.3.6. Görme engelli

Görme duyusunun yani görme gücünün olması gereken düzeyin 1/10'ine sahipse ya da daha azına sahip olan ya da görüş açısı yirmi derecelik açıyı geçemeyen kişilere denir. Görme duyusunun kaybı sonucunda göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü olanlar bu gruba girer (Öztürk, 2011).

1.3.7. İşitme engelli

Kişinin işitme duyarlılığının kişinin gelişiminde, uyum sağlamasında ve iletişimindeki gereklilikleri sağlayamamasından ortaya çıkan durumdur. Tüm düzeltmelere karşın işitme kaybı 70 desibelden yüksekse, normal yaşam ve günlük becerilerde işitme duyusunun gücünden faydalanamayacak düzeyde bireysel desteğe gereksinim duyanlar, sağır olarak tanımlanmaktadırlar (Aslan, 2017). İşitme engelli tanısı olan kişiler, engellerinden dolayı toplumdaki insanlarla iletişim konusunda engellenir, bunun yanında topluma uyum sağlaması da zorlaşabilmektedir (Uysal, 2008).

1.3.8. Özgül öğrenme güçlüğü

Öğrenme en basit şekilde bilginin edinilmesi olarak tanımlanırsa, kişinin bilgiyi edinirken zorluk yaşamasına da öğrenme güçlüğü şeklinde ifade edilebilir (Soysal, 2001). Öğrenme güçlüğü terimi ilk defa Kirk (1963) tarafından ortaya atılmıştır. Engelli Bireyler Eğitim Yasası'na (2004) göre öğrenme güçlüğü, "bilişsel ve duyusal işlevlerde kazanılması beklenen becerilerde engel yaşanması sonucu meydana gelen bozukluktur.'' şeklinde tanımlanmıştır. Disleksi yani okuma bozukluğunda, harflerin yerini şaşırma, satırları karıştırma, mekân algısı gibi gelişimsel veya patolojik sorunlar yaşanabilmektedir (Madi, 2006). Diskalkuli yani matematikte yetersizlik olarak tanımlanmakta, birey sözcüklere dayalı problemleri anlamada, hesaplamada, matematiksel işlemleri uygulamada, para kullanmada, zaman kavramını anlama gibi durumlarda sorun yaşabilmektedir. Disgrafi yani yazma güçlüğünde, düzensiz ölçülerde, eğik ve elyazısı yazmada, not tutma, yazıları kopyalamada yavaş olma gibi sorun yaşayabilmektedir. Kısaca, birey okumada, konuşmada, algılamada, yazı yazmada veya hesaplama gerektiren becerilerde engellenme yaşamasıdır.

1.3.9. Çoklu engelli

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre "birden fazla engeli olan kişi": Birden fazla alanda yaşamış olduğu engel durumundan dolayı bireysel eğitime ve desteğe gereksinimi olan bireydir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012). Çoklu engellilik iki ya da daha fazla engelin (örneğin, bedensel ve zihinsel engellilik) bireyi neredeyse aynı düzeyde etkilemesi durumudur (Kırcaali-İftar, 2007). Çoklu engellilik tanısınıda sıklıkla duyusal ve fiziksel engellilikleri bir arada görülmektedir (Adıgüzel, Kizir ve Eratay, 2017).

1.4. Engelli Çocuk ve Ebeveyn İlişkileri

Engelli bir çocuğun aileye katılımıyla birlikte aile sisteminde (aile ihtiyaçları, aile içindeki sorumluluklar, rol dağılımı vs.) değişiklikler oluşabilmektedir. Ebeveyn bir yandan durumu kavrayıp kendi duygularıyla baş etmeye çalışırken bir yandan da toplumda engelli bireylere karşı geliştirilen ön yargılara yönelik savunma sistemi geliştire-

bilmektedir (Demirbilek, 2013). Yörükoğlu'na (1998) göre, aile bireylerinden birinin ya da birden fazlasının bir engel tanısı alması ailenin dengesini sarsabilmekte ve içinde bulunulan duruma uyum sağlanması zaman alabilmektedir.

Ebeveynlerin engelli çocuğa sahip olması sonucunda içinde bulunduğu durumla baş edememesinden kaynaklı göstermiş oldukları tepkiler, duruma uyum sağlama ve çocuğa sergilemiş oldukları tutumla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ansari (2002) tarafından yapılan çalışmada, engelli tanısı olan çocuk (işitme, görme, zihinsel veya bedensel engeli olan) ve herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocukların ebeveynlerinin kendilerini kabul-red tutumlarını karşılaştırdığı çalışmasında, çocuğun engeli bedensel bir engellilik olduğunda (işitme, görme ya da bedensel engelli) ebeveynin kabulü zihinsel engeli olan çocukların ebeveynlerinin kabul düzeyine göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Sakız (2011) çalışmasında, özgül öğrenme güçlüğü tanısı olan ve herhangi bir tanısı olmayan 8-15 yaş aralığındaki çocukların ve ebeveynlerinin algıladıkları yaşam kalitelerini karşılaştırmış, elde ettiği bulgulara göre; herhangi bir tanısı olmayan çocukların algıladığı yaşam kalitesinin özgül öğrenme güçlüğü tanısı alan çocuklara göre daha yüksek düzeyde olduğu, bunun yanı sıra öğrenme güçlüğü tanılı çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarına yönelik algıladıkları yaşam kalitesi düzeyini herhangi bir tanısı olmayan çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarına yönelik algıladıkları yaşam kalitesi düzeyine göre daha düşük düzeyde buldukları ve tanısı olan çocukların algıladığı yaşam kalitesi düzeyi ile bu çocukların ebeveynlerinin algıladığı yaşam kalitesi düzeyi arasında doğrusal yönde güçlü bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Ciğerli (2014) tarafından yapılan çalışmada, engelli çocuğu olan 50 ebeveynden (37 anne, 13 baba) yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Ebeveynlerden birinin çocuğunun engelini kabullenmemesi, çocuğun yükünü sadece bir ebeveynin yüklenmesi evliliği sarsan problemlerden biri olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan başka çalışmada ise, zihinsel engelli tanılı çocuğu olan 80 ebeveynle herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan 80 çocuğun ebeveynleri yapılan çalışmada, engeli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarına yönelik daha yüksek düzeyde reddedici bir tutum içinde oldukları bulgulanmıştır (Önder ve Gülay, 2010). Sosyal Hizmetlerden destek alan 2688 anneyle görüşülerek yapılan çalışma sonucunda annelerin yarısından fazlasının çocuklarının engelini reddettikleri, çocuklarının engeli olmasından dolayı kendilerini suçlamadıkları, fakat engeli olan çocuklarına bakarken psikoloji olarak kendilerini iyi hissetme-

diklerini belirtmişlerdir (Işıkhan, 2005, s. 16). Zihinsel engelli tanılı çocuğu olan 50 aile ile herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan 30 aile ile yapılan çalışmada, zihinsel engelli tanılı çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının engel durumundan dolayı suçluluk, pişmanlık duydukları, isyan edip çaresizlik yaşadıkları bunun yanı sıra engeli olan çocuklarına karşı tahammülsüz ve anlayışsız oldukları belirlenmiştir (İçmeli, Ataoğlu, Canan ve Özçetin, 2008, s. 24).

1.4.1. Ebeveynin duygusal tepkilerini açıklayan modeller

Ebeveynin engelli çocuğu olduktan sonra içinde bulunduğu durumla baş edemediği için duygusal tepkiler sergileyebilmektedir. Ailedeki her bireyde sergilenen duygusal tepki ve düzeyi değişebilmektedir. Dale (1997), kabul/red arasındaki süreci açıkladığı çalışmasında ailenin içine doğuştan/sonradan engeli olan bir bireyin katılımı olduğu zaman ailenin duygusal tepkiler göstermesine neden olabildiğini, bu tepkileri açıklayan dört model olduğunu belirlemiştir. Bu modeller aşağıda açıklanmış olup, sırasıyla aşama modeli, sürekli üzüntü modeli, kişisel yapılanma modeli, çaresizlik-güçsüzlük ve anlamsızlık modeli şeklinde gruplanmıştır:

1.4.1.1. Aşama modeli

Aşama modelinin ebeveynin tepki sıralaması belirtmelerine, gözlemlere ve çalışmalara göre belirlenmiştir. Garguilo (1985), Kübler Ross'un 'Yas Süreci Modeli'nden (1969) esinlenerek engelli çocuğu olan ebeveynin herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuktan farklı bir çocuğun doğuştan/sonradan ailelerine dâhil olması ile ebeveynin bir kayıp yaşadıklarını belirterek aşama modelini oluşturmuştur.

Bu modele göre, ebeveynin çocuklarının engelli olduğunu öğrenmeleriyle birlikte şok yaşadıkları, durumu inkâr ettikleri, acı çekip depresyona girebildikleri gözlemlenmiştir. Davranışlar, düşünceler karmaşıktır, şok ve şaşkınlık duyguları içindeler. Sonra ise, aşırı üzüntü duyup yas yaşayabildikleri bunun yanı sıra hayal kırıklığı, red, suçluluk duygularının yaşandığı tepkisel aşama yaşanmaktadır (Aydın, 2002). Bu aşamayı uyum ve duruma alışma süreci, çözüm üretme, neler yapılabileceğiyle ilgili sorular sorma gibi süreçler takip eder. Ebeveyn çocuğunun engeli olduğunu kabul edip çocuğunu ailenin bir parçası olarak gördüğü bu dönem; pazarlık yaşanır, duruma uyum sağlanır ve yeniden organize olunup kabul ve uyum basamaklarını içermektedir (Dicle,

2017). Ebeveyn kabul aşamasıyla beraber önceki aşamaları da birlikte yaşayabilmektedir, bu modelde yaşanan duygular döngü halinde sürüp gidebilmektedir (Sucuoğlu, 2009).

1.4.1.2. Sürekli üzüntü modeli

Aile kendisine dâhil olan engeli olan çocuktan dolayı uyum sağlamakta zorlanıp aile içindeki yaşantıları ve toplumun tepkileri sebebiyle sürekli kaygı ve üzüntü içindedir. Engeli olan bir çocuğa sahip olunduğunda ailenin üzülmesi olağan karşılanıp, ebeveyn hem üzülüp hem de engelli çocuğunu kabullenebilmektedir. Çocuğun içinde bulunduğu durum üzülünmesi gereken bir durummuş gibi görülüp aynı zamanda çocuğun gelişimi için de sürekli çaba gösterildiği algısı oluşabilmektedir (Dale, 1996).

1.4.1.3. Kişisel yapılanma modeli

Bilişin duyguya nazaran daha baskın olduğu, ailenin engeli olan çocuğu olmasıyla içinde bulunduğu duruma geliştirdiği tepkiler ve yorumlar açıklanmaya çalışılmaktadır. Engeli olan çocuğun aile içine dâhil olmasıyla ailenin yeniden bir yapılanma sürecine girdiğini vurgulamaktadır (Dale, 1996).

1.4.1.4. Çaresizlik, güçsüzlük ve anlamsızlık modeli

Ebeveynin engeli olan bir çocuğu olmasıyla verdiği tepkiler ile çevrenin bu duruma verdiği tepkiler arasında ilişki vardır. Çevrenin durumu olumsuz algılaması ebeveynin de hislerini etkileyip olumsuz algılamalarına sebep olur. Yeni bir durumla karşılaşıldığında kişinin çaresizlik ve güçsüzlük hissetmesi olağandır, ancak engeli olan bir çocuğu olan ebeveynin durumuna çevrenin sergilediği tepki ebeveynin de yaşamış olduğu duruma vereceği tepkiyi şekillendirebilmektedir (Dale, 1996).

Ebeveynin engeli olan çocuğuna yönelik tutumlarında ise Özsoy, Eripek ve Özyürek (1992), çalışmalarnda altı grupta toplamışlardır. Bu tutumlar;

1. Fazla Koruyucu Tutum: Ebeveyn tarafından engelli çocuğa fazla koruyucu davranılmakta ve çocuğun gelişebileceği alanlar fark etmeden kısıtlanmaktadır. Böyle bir tutum içinde olan ebeveyn çocuğun tek başına bir yapmasına izin verici bir tarafta olmamaktadırlar.

2. Ayrıcalıklı Tutum: Engelli çocuk ayrıcalıklı olarak görülmekte, kendisine özel bir kişiymiş gibi davranılmaktadır. Kardeşlerinden, yaşıtlarında daha ön planda tutulmaktadır.
3. Her Şey Engelli Olan Çocuk İçin Tutumu: Tüm olanaklar engelli çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda kullanılmakta, her istediği yerine getirilmektedir. Ebeveyn engelli çocuğunun kendisini zayıf, yetersiz hissetmemesi için tüm olanaklarını bu yönde kullanmaktadır.

4. Engelli Çocuğu Reddeden Tutum: Burada engelli çocuğa karşı diğer tutumlara nazaran daha fazla olumsuz tutum sergilenmekte, ebeveyn çocuğunun engeli olduğu için onu yok saymaktadır. Engeli değil, engelli olması nedeni ile çocuğunu reddetmektedir.

5. Engeli Reddeden Tutum: Ebeveyn tarafından engelli çocuğun kendisinden, engeli yok sayılmakta, çocuğun bir gün iyileşeceği, yaşıtları ile aynı seviyeye geleceği umudunu barındırılmaktadır.

6. Engelden Yararlanma Tutumu: Bu tutum ise ebeveynin çocuğunun içinde bulunduğu engellilik durumunu kullanarak maddi ve manevi yardımlar almasını hedeflenmektedir, ebeveyn kendisine bu durumdan dolayı pay biçmektedir.

Ebeveynin çocuğunu kabul/reddinin veya çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddin çocuk üzerindeki etkilerini kuramsal bağlamda açıklamak için Rohner (1975) tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul/Red Teorisi aşağıda açıklanmıştır.

1.5. Ebeveyn Kabul/Red Teorisi (EKAR)

1.5.1.Tanım ve kuramsal bilgiler

Ebeveyn Kabul/Red Torisi, ebeveynin çocuğunu kabul veya reddinin sebeplerini, sonuçlarını ve diğer faktörlerle ilişkilerini açıklayan sosyalleşme teorisidir (Khaleque ve Rohner, 2002). Ebeveyn Kabul Red Teorisi'ne göre "ebeveyn" kavramı biyolojik veya evlat edinen ebeveyn olma şartını aramadan, çocuğun başlıca tüm bakım verenlerini kapsar (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2012). Ebeveynin çocuğa karşı nasıl davranışlar sergilemesinin sonucunda bu davranışların çocuğun kişiliği üzerinde önemini inceleyen, ebeveynin çocuğunu kabul etmesi veya reddetmesinin çocuk üzerindeki

sonuçlarını araştıran kuramlardan birisidir. Teori özellikle ebeveynin çocuğa karşı sevgisini ifade ediş şekline, etkilerine ve temeline odaklanmaktadır.

Amerika'da ve dünyanın değişik ülkelerinde yapılan kültürlerarası yaklaşık 2000 çalışma; çocuğun nerede olursa olsun ebeveynleri tarafından kabule ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Teori, ihtiyaç duyulan olumlu tepkinin uygun bir şekilde karşılanmamasının, yani önemsenen şahıslar tarafından gelen red kavramının bireyin endişe ve güvensizlik duygusu yaşamasına neden olduğunu ileri sürmektedir (Rohner, 2008). Ebeveyn Kabul-Red Teorisiyle, tüm çocuk ve yetişkinlerin; ebeveynleri ve diğer bağlanma figürleri tarafından sevilip sevilmeme ya da reddedilip reddedilmeme derecesini saptayabilmek için kullanılan bir yapı ortaya çıkarıltıldı.

Teori, çocuğun hayatı boyunca gelişimini etkileyen en önemli tecrübelerden biri ebeveyni tarafından kabulü veya reddi olduğunu savunmaktadır. Çocuğun ebeveyni tarafından kabulü veya reddi ile ilgili dünyanın farklı birçok yerinde araştırmalar yapılmaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmaların sonucuna göre, ebeveynin çocuğunu reddi veya kabülü çocuğun hem bilişsel, duygusal, davranışsal ve sosyal olarak hem de hem de psikolojik uyumlarını etkilediğini ortaya koymaktadır (Gelgör, 2016). Ebeveynin çocuğunu kabul-reddi ile psikolojik olarak uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, katılımcılar 10-18 yaş aralığındaki 1821 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre, ebeveyn kabulünün psikolojik uyumla, ebeveyn reddi-kontrolünün ise zayıf sosyal uyumla anlamlı derecede ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Erkman, 2004). Akse, Hale, Engels ve Raaijmakers (2004) tarafından yapılan çalışmada, 13 ve 17 yaşındaki ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul/red düzeyi ve bu katılımcıların depresyon ve saldırganlık düzeyi arasındaki ilişki çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda, ergenlerin algıladıkları ebeveyn reddinin depresyon ve saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Algılanan ebeveyn red düzeyi yükseldikçe saldırganlık ve depresyon düzeylerinin yükseldiği bulgulanmıştır. Anne kabul-red algısının 15-18 yaş aralığındaki ergenlerin psikolojik sorunları üzerindeki etkisi incelenen başka çalışmada, ergenlerin algıladığı anne red düzeyi yükseldikçe olumsuz duygudurumu içinde daha çok oldukları, bunun yanı sıra algılanan anne red düzeyinin ergenlerin psikolojik sorunları üzerinde temel

etkisi olduğu bulgulanmıştır (Sarıtaş, 2007). Rohner'ın (1986) Ebeveyn Kabul-Red Teorisinde tanımladığı ebeveynliğin sıcaklık boyutu ve kontrol boyutu aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

1.5.2. Sıcaklık boyutu

EKAR Teorisi, "ebeveynliğin sıcaklık boyutu" olarak adlandırılan boyutunda, ebeveyn-çocuk ilişkisine odaklanmıştır (Rohner, 2008). Sıcaklık boyutunun bir ucunda, ebeveyn-çocuk ilişkisinde ebeveynin çocuğa karşı şefkatli, ilgili ve destekleyici olması yani kısaca ebeveynin çocuğunu kabul etmesi, diğer ucunda da ebeveynin çocuğuna karşı soğuk olması, sevgi göstermemesi, çocuğunu fiziksel ve/veya psikolojik olarak incitmesi yani ebeveynin çocuğunu reddetmesi olarak algılan davranış örüntüleri bulunmaktadır (Rohner, 2006). Teoride ebeveynlerin kabul-red davranışlarının tamamı ebeveynliğin sıcaklık boyutunu oluşturmaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Bütün ebeveynler veya bakım verenler çocuklarına karşı düşük veyahut yüksek düzeyde sıcaklık göstermektedirler (Rohner, 1986). Ebeveynlerin çocuklarına yönelik reddedici davranışlar sergilemelerinin altında çocuklarını beğenmeyip onaylamamaları yatmaktadır (Rohner, 1975). Ebeveyn reddinin dört şekilde ortaya çıktığı belirlenmiştir (Rohner, 1986).

a. Soğuk/İlgisiz: Ebeveyn çocuğuna karşı sevgi duygusunu barındıran davranışlarda bulunmayıp, soğuk ve ilgisiz davranır. Çocuklarına soğuk ve ilgisiz olan ebeveynler çocuklarını öpme, sarılma gibi sevgiyi fiziksel olarak gösteren davranışlarda bulunmaz. Sevginin sözel boyutu olan takdir edilme, güzel sözler söyleme gibi ifadeler de ebeveyn tarafından çocuklarına yönelik kullanılmaz.

b. Düşmancıl/Saldırgan: Bireyin kendisine, başka kimseye ya da bir nesneye yönelik fiziksel ya da duygusal biçimde zarar verme davranışı saldırganlık olarak adlandırılmaktadır. Ebeveyn kabul/red teorisinde ebeveynin çocuğuna yönelik düşmanca ve saldırganca bir tutum içinde olmasıdır. Ebeveyn çocuğuna vurma, itme gibi fiziksel tepki-

ler gösterebilmektedir. Ebeveyn sözel olarak da çocuğunu aşağılama, sövme, kötü sözler sarf edebilmektedir.

c. İlgisizlik/İhmal: Çocuğun ebeveynini psikolojik ve fiziksel olarak ulaşılmaz olarak görmesi ilgisizlik ve ihmal olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2009). Çocuğuna karşı ilgisiz olup onu ihmal eden ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını giderme konusunda sorumluluk almayıp hayatlarında yoklarmış gibi davranırlar.

d. Ayırt Edilmemiş Red: Rohner'e (1986) göre ayırt edilmemiş redde reddin gözlenebilen bulguları olmayıp çocuğun sevilmediğine yönelik öznel yaşantılar vardır. Ebeveyn çocuğunu reddettiğinin farkında olamayabilmektedir; ancak çocuk ebeveyni tarafından sevilmediğini, değer görmediğini, reddedildiğini hisseder.

Yukarıda Ebeveyn Kabul-Red Teorisine göre açıklanan red şekilleri değişik biçimlerde adlandırılsa da içinde bulunan toplumdan, kültürden ayrı olarak bu şekillerde algılandığı gözlemlenmiştir (Rohner, 2004).

1.5.3. Kontrol boyutu

Ebeveyn kabul/red teorisine, kontrol boyutu sonradan eklenmiştir. Kontrol kavramı, davranışsal kontrol olarak ele alınır. Kontrol bu teoride, ebeveynin çocuklarının davranışlarına yönelik ne kadar sınır koyduğu veya kısıtladığı şeklinde belirtilmektedir. Çocuklarının davranışlarını aşırı kısıtlayan ebeveyn, çocuklarının tüm davranışlarını takip edip kontrol etmekte iken, çocuklarına karşı aşırı izin veren ebeveynler ise çocuklarını neredeyse hiç kontrol etmeyip rahat bırakanlar olarak belirtilmektedir (Rohner ve Rohner, 1998).

1.5.4. Alt teoriler

Ebeveyn kabul-red/kontrolünün ifade edilme tarzının kültürden kültüre değişebilmesi nedeniyle teoriye üç alt alan kapsamında bakılmaktadır (Rohner, 1994). Aşağıda teorinin üç alt alanı açıklanmıştır:

1.5.4.1. Kişilik alt teorisi

Ebeveyn Kabul-Red Teorisinde kişilik kavramı, bireyin farklı mekânlarda ya da hayati durumlarda nasıl tepki verildiği ve bu tepkiler sonucunda ortaya çıkan davranış

örüntüleri olarak tanımlanmaktadır. Davranış burada hem dışsal (çevresel) hem de içsel unsurlar (duygusal, motivasyonel vs.) aracılığıyla etkilenip ortaya çıkabileceği, davranışların mekân ve zaman fark etmeksizin tutarlı bir şekilde ortaya çıktığı varsayımından hareket edilmektedir (Khaleque ve Rohner, 2001).

Ebeveynin çocuğunu kabul veya red düzeyi çocuğun kişilik gelişiminde etkin bir faktördür (Rohner, 1998). Bireyin ebeveyn tarafından kabul edilme duygusuna ihtiyaç duymaktadır, bu ihtiyaç insanın evrim sürecinde oluşmuş, biyolojik kaynaklı olup, bunun yanı sıra kabul edilme duygusu bireyi yaşamda motive eden önemli bir unsurdur (Rohner, 1986). Yaşam boyunca kişinin özellikle önem verdiği kişiler tarafından kabul edildiğini algılaması kişiliğin gelişiminde önemi yadsınmamalıdır. Birey çocukluğunda önemli gördüğü kişiler tarafından kabul edildiğini algıladığında, ebeveyni ile kaliteli ilişki kurduğunda, yetişkinlikte yakın bağ kurduğu kişiler tarafından kabul edildiği algısı daha sağlıklı bir şekilde oluşmaktadır.

Ebeveyn Kabul-Red Teorisinin Kişilik Alt Terisinde, iki soru üzerinde durulmaktadır (Campo ve Rohner, 1992):

1. Ebeveyni tarafından reddedilen çocuklara ne olmaktadır, bu çocuklar reddedildiğinde ya da kabul edildiğinde nasıl tepki vermektedir?

2. Ebeveyni tarafından çocukken reddedilen ya da kabul edilen çocuklar, yetişkinlikten itibaren nasıl olmaktadırlar, çocukken ebeveyni tarafından reddedilmenin etkisi yetişkinlik ve yaşlılık dönemi süresince devam etmekte midir?

1.5.4.2. Baş etme alt teorisi

Baş etme alt teorisi, bazı yetişkin ve çocuklar hayatlarının ilk yıllarında bakım verenleri tarafından reddedilmelerine rağmen reddedilen diğer bireylere göre reddedilmenin sonuçlarına karşı daha etkin baş etme mekanizmaları oluşturdukları durumu üzerinde odaklanmaktadır. Bu teorinin üzerinde durduğu soru yukarıda odaklandığı durum bağlamında sorulmuştur; "Neden bazı yetişkin ve çocuklar çocukluktaki reddedilme ile diğerlerine göre duygusal açıdan daha etkili biçimde başa çıkmaktadırlar?" (Rohner, 2005).

Ebeveyni tarafından reddedilen bireyler reddedilen diğer bireylere göre bu durumla daha etkin baş etmelerinin sebeplerinden biri, aileleri dışında olumlu ve yapıcı tecrübeler edinmiş olabilecekleri, bir diğer sebeplerden biri de yaşamın ilk yıllarında ebeveyn reddine maruz kalmalarından dolayı ciddi anlamda travmatize olma durumu oluşmadığı, bunun sonucunda ebeveyn reddinin olumsuz tecrübeleriyle daha kolay baş edebildikleri düşünülmektedir (Rohner ve Britner, 2002).

1.5.4.3. Sosyokültürel alt teori

Sosyokültürel alt teori, ebeveynlerin bazılarının çocuklara yönelik neden kabul edici, bazılarının ise reddedici olduğu üzerinde durmaktadır. Bunun yanı sıra, ebeveyn kabul-red düzeyi sonucunda kazanılmış davranışların sürekliliği sosyal ve kültürel olarak irdelenmektedir. Kişi sosyal bir canlı olduğundan sadece ebeveyni ile ilişkisi değil, çevresindeki diğer kişilerle olan ilişkisi de kişi üzerinde etki bırakmaktadır. Birey bu doğrultuda, ebeveyninin kendisini kabul edici ya da reddedici davranışlarının yanında sosyal çevredeki dinamikleri de göz önünde bulundurursa, ebeveyn reddi ya da kabulü düzeyinin davranışlarına etkisini düşürüp, toplumun da davranışlarının şekillenmesinde etkin olabildiği ile ilgili farkındalığı artmış olabilecektir (Rohner vd. , 2005).

Sosyokültürel alt teori hakkında yukarıda yapılan açıklamalar bağlamında söz konusu alt teori iki soru sormaktadır:

1. Neden bazı ebeveynler çocuklarına yönelik kabul edici iken, bazıları reddedicidir? Ebeveynin çocuğuna yönelik olumlu ya da olumsuz davranışlarında ne tür psikolojik ya da toplumsal unsurlar neden olmaktadır?

2. Toplumun genel yapısı ve içinde yer alan bireylerin davranış ve inançları, çocuklukta yaşanan kabullenilme veya red edilme ile ne kadar etkileşim halindedir?

Ebeveynin çocuğa yönelik kabulünü ya da reddini etkileyen davranışları ile sosyokültürel sistemdeki koruma sistemlerinin (aile yapısı, baş etme sistemi, ev-organizasyon sistemi) etkileşim içinde olduğunu, bireyin bu etkileşim sonucunda kazandığı davranışların dışa vurumunun farklı olabileceği düşünülmektedir (Rohner,

2005). Sosyokültürel Alt Teori Sistemine göre ebeveyn davranışları çocukların davranışlarını direkt etkilemektedir (Önder ve Gülay, 2007).

1.5.5. Ebeveynin engelli çocuğunu kabul/red algısı

Ebeveyn engelli bir çocuğunun olmasına hazırlıklı olmadığı için farklı duygusal tepkiler verebilmektedir. Örneğin, ebeveyn engelli çocuğunun engellilik durumu yokmuş gibi davrandığı gibi engelliliği kabul etmeme eğilimi de taşıyabilmektedir. Ebeveyn çocuğuna tanı konmuş olmasına rağmen çocuğunun engelli olduğu durumunu kabul etmemeye devam edebilmektedir (Ciğerli, 2014).

Ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğuna yönelik benimsediği bakış açıları arasında farklılıklar olabilmektedir. Bu farklılık eşler arasında birbirini suçlama gibi iletişim çatışmalarına neden olabilmektedir (Demirbilek, 2013). Zihinsel engelli tanılı çocuğu olan 50 aile ile herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan 30 aile ile yapılan çalışmada, zihinsel engelli tanılı çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının engel durumundan dolayı suçluluk, pişmanlık duydukları, isyan edip çaresizlik yaşadıkları bunun yanı sıra engeli olan çocuklarına karşı tahammülsüz ve anlayışsız oldukları belirlenmiştir (İçmeli ve ark. , 2008, s. 24). Sosyal hizmetlerden destek alan 2688 anneyle görüşülerek yapılan çalışma sonucunda annelerin yarısından fazlasının çocuklarının engelini reddettikleri, çocuklarının engeli olmasından dolayı kendilerini suçlamadıkları, fakat engeli olan çocuklarına bakarken psikoloji olarak kendilerini iyi hissetmediklerini belirtmişlerdir (Işıkhan, 2005, s. 16).

Sınırlı sayıda çalışmada ise, bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının egellilik durumu ebeveynler arasındaki ilişkiyi güçlendirebildiği belirtilmiştir. Örneğin, ebeveyn engeli olan çocuklarının yararı için birlikte hareket edip, çaba sarfederler, bu durum ebeveyni birbirine daha da yakınlaştırıp aralarındaki sevgi bağını güçlendirebilmekte (Kazak ve Marvin, 1984). Bunun yanı sıra ebeveyn engeli olan çocukları olduktan sonra daha önce kendi aralarında yaşadıkları sorunların ne kadar önemsiz olduğunun ayırdına varıp, ilişkilerine farklı açılardan bakarak ilişkilerini sağlamlaştırabilmektedirler (Guerin ve Fay, 1980). Bunun yanı sıra ebeveyn engelli çocuğuna karşı aşırı korumacı, suçluluk, öfke gibi tepkiler gösterebilirken çocuğunun davranışlarını kabullenici, reddedici, kontrol edici ya da özerk bırakan tutumlar da sergileyebil-

mektedir (Akkök, 2003). Yamaç (2011) ise çalışmasında, zihinsel engeli olan çocuğunu kabul eden ebeveynlerin daha olumlu tutum içinde olduklarını belirtmiştir.

Ebeveynin kabullenici yaklaşımı, çocukların gelişimlerini olumlu bir şekilde desteklemektedir. Reddedici yaklaşımlar ise çocukların içe dönük ve kişilerarası problemler yaşamasına neden olabilmektedir (Önder ve Gülay, 2007). Önder ve Gülay (2010) yaptıkları başka bir çalışmada, zihinsel engelli ve herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocukları olan ebeveynlerin kabul /red düzeyleri karşılaştırılmış, zihinsel engelli çocuğu olan 80 ebeveyn ve herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan 80 ebeveyn yer almıştır. Çalışmanın sonucunda, ebeveynin zihinsel engelli tanılı çocuğu olmanın, çocuğun kabulü/reddinde etkili olduğu görülmüştür. Zihinsel engelli tanılı çocuğu olan ebeveynlerin, herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan ebeveynlere göre çocuklarına karşı daha reddedici bir tutum içinde olmaktadırlar. Ayrıca çıkan sonuçlar içerisinde, hem zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerde, hem de herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan ebeveynlerde, ebeveynlerden birinin kabul/red düzeyinin diğer ebeveynin kabul/red düzeyini de olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebileceği bulgulanmıştır.

Ansari'nin (2002) Pakistan'da yaptığı çalışmada ise, ebeveynlerin engelli çocuklarına karşı kabul/red düzeyi incelenmiştir. Çalışmada Rohner'in Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği'nin Urdu adaptasyonu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan 50'si anne 50'si baba olmak üzere 100 ebeveynin 80'i farklı engellere sahip, 20'si ise engeli olmayan çocuklara sahip oldukları belirtilmiştir. Araştırmada; görme engelli, işitme engelli ya da fiziksel engel gibi gözle görülür engele sahip çocuk ebeveynlerinin kabul düzeyi engeli olmayan çocuğa sahip olanlardan yüksek bulunmuştur.

1.5.6. Engelli çocuğun ebeveyninin kendisini kabul/red algısı

Toplum içinde engelli bireyler birçok zorluğa maruz kalmaktadır. Engelli birey engelinden ziyade, toplum tarafından engelli bireyin kendi kendisine yeten bir birey olarak görülmeyip merhamet edilmekte, ihtiyaçlarının başkaları tarafından giderilmesi gereken bir birey olarak görülebilmektedir. Toplumun engelli bireyi konumlandırdığı alan sebebiyle engelli birey toplumdan uzaklaşarak, iç dünyasına çekilir, engelinden dolayı kendisinin başkasına bağımlı olması gerektiğine inanıp bu çerçevede bir yaşam

sürebilmektedir. Bu sebeple, engelli birey toplumdan izole bir hayat yaşadıkça dışlanılır, toplumsal ilişkiler zayıflayabilmektedir. Engelli bireyin sorunlarından ziyade engelli bireyle etkileşim halinde olunan bireylerin (ebeveyn, öğretmen, kardeş, toplum vs.) engellilikle nasıl baş edecekleri, engellilik durumundan dolayı içinde bulundukları sosyal psikolojik durumları, engellililiğin kabulü vs. gibi konular üzerinde çalışmalar (Sakız ve Woods, 2015) yapıldığı görülmüştür. Bu sebeple ki, engellilik bağlamında yapılan çalışmalara bakıldığında (Aslan, 2017; Batum ve Öktem, 2011; Humpries ve Bauman, 1980; Sakız ve Woods, 2015; Yıldız, 2009), engelli bireyin psikolojik durumu, duygusal ihtiyaçları, algıladığı ebeveyn kabul/reddi gibi konularla ilgili çok sınırlı sayıda çalışma olduğu, engelli bireyle paylaşımda bulunan kişilerle ilgili daha çok çalışma yapıldığı görülmüştür.

Toplum tarafından 'engellilik' durumundan dolayı damgalanan birey, önem verdiği kişiler tarafından da koşulsuz olarak kabul görmeyip reddedildiği ya da aşırı bir şekilde kontrol edildiğini algılayan engelli birey her insanda olduğu gibi düşük benlik saygısı, psikolojik olarak iyi olmama, sosyal izolasyon, yetersizlik, suçluluk duyguları içinde olmasına sebep olabilmektedir. Önder ve Gülay (2007) yaptıkları çalışmada, reddedici tutumların çocukların içe dönük ve kişilerarası problemler yaşamasına neden olabildiğini tespit etmişlerdir. Yapılan başka bir çalışmada ise, öğrenme bozukluğu olarak tanılanmış yedi-on bir yaş arasındaki çocukların normal gelişim gösteren çocuklardan daha çok dışsallaştırma davranış sorunları sergiledikleri ve ebeveyn reddini daha çok algıladıkları belirtilmiştir (Batum ve Öktem, 2011). Yıldız (2009) çalışmasında, 12-16 yaş arası işitme engelli sporcuların sosyal kaygı düzeylerini cinsiyet değişkenine göre değerlendirmiştir. Çalışmada 54`ü kadın ve 36`sı erkek olmak üzere 90 işitme engelli sporcu katılım sağlamıştır. Araştırmada Engellilerde Sosyal Kaygı Ölçeği ve katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini barındıran anket kullanılmıştır. Çalışma sonucunda erkek sporcuların olumsuz değerlendirme korkularının kadın sporculara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu anlaşılmıştır. Ebeveyn engelli çocuğuna özerklik tanımayıp aşırı koruyabilir ya da engelleyebilir, bu gibi durumlara maruz kalmak da olumsuz etkileyebilmektedir. Humpries ve Bauman (1980) yaptıkları çalışmada öğrenme güçlüğü olan çocukların annelerinin daha kontrol edici ama daha az düşmanca tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Aslan (2017) tarafından engeli olan ve herhangi bir engelli olmayan ergenlerde algılanan sosyal destek ile intihar olasılığı arasında nasıl

bir ilişki olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan çalışmada, örneklemi 15-17 yaş aralığındaki 127 engelli, 148 engelli olmayan toplam 275 ergen oluşturmuştur. Çalışmanın bulgularından bazıları, engeli olan ergenlerle engelli olmayan ergenlerde de sosyal destek düzeyi yükseldikçe intihar olasılığı düşmektedir. İntihar olasılığını düşüren en önemli sosyal desteğin aileden alınan destek olduğu tespit edilmiştir. Engelli çocuğun ebeveyninin çocuğuna göstermiş olduğu destek ile ebeveynin algılamış olduğu sosyal destek düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

1.6. Sosyal Destek

1.6.1. Tanım ve kuramsal bilgiler

Sosyal destek; stres yaratacak faktörlere maruz kalıp bu durumla baş etme konusunda bireyin eşi, ailedeki diğer bireyler, arkadaş ve çevresindeki diğer bireylerin yaptığı her türlü yardımdır (Eker, Arkar ve Yaldız, 2001). Malecki ve Demeray (2002)'e göre sosyal destek; bireyin fonksiyonlarını artırarak olumsuz durumlardan koruyup ilişki içinde olduğu insanlardan aldığı destek veya belli destekleyici davranışlar üzerindeki algısıdır. Sarason, Levine, Basham ve Sarason (1983); sosyal desteği sevilen, önemli olduğu düşünülen, değer verilen ve güven duyulan kişilerin varlığı ve bu kişilere ulaşılılabilme şeklinde tanımlamaktadırlar. Sosyal desteğin birçok tanımı yapılmıştır, bunun yanında sosyal desteğin nasıl geliştiği ile ilgili görüşler öne sürülmüştür. Sosyal destek, yaşamın ilk yıllarında çocuğun ebeveyn ile kurduğu ilk ilişkinin etkileşimi sonucu ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Kurulan bu ilişkiler pozitif ise çocuk önemsenip destek gördüğüne inanmaktadır. Bu durum "kabul edilme duygusu" olarak isimlendirilmektedir. Kabul edilme duygusu, çocuğun iletişim kurduğu kişilerle etkileşimini etkilemekte ve çocuğun beklentilerini doğrulamaktadır. Çocuk etrafından korunmayı ve değer görmeyi istemektedir. Bunun sonucunda çocuk kendine güvenmektedir. Sosyal destekle ilgili bu model, bağlılık kavramı göz önende bulundurularak oluşturulmuştur (Sarason, Pierce, Shearin, Sarason ve Waltz, 1991).

Sosyal destek kavramının çok boyutlu bir yapısı vardır. Sosyal desteği en genel şekilde duygusal ve araçsal destek olarak sınıflandırabilir. Duygusal destek; bireyin başka bireylerle sorunlarını paylaşması ile 'yakın ilişki' ve 'başkalarıyla birlikte olma'

olumlu duygularını oluşturarak, kişilerin yalnızlık duygusunu azaltıp stresi düşürmekte ya da stresin oluşmasına engel olmaktadır. Araçsal destek ise, ebeveynin bilgilendirilmesi ya da maddi olarak desteklenmeleri anlamını taşımaktadır. Çocuğun bakımı ve eğitimi ile ilgili destek araçsal destektir (Kaner, 2003). Bu çalışmada, desteğin farklı kaynaklardan (aile, arkadaş, akraba, komşu ve çevre) algılanan duygusal destek boyutu araştırılmış, ebeveynlerin araçsal desteği nasıl algıladığı ele alınmamıştır. Ayrıca sosyal destek ağının genişliği, yani bireylere destek olan kişi sayısı değil, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek incelenmiştir. (Deveci, 2018).

Sosyal desteğin birçok işlevi bulunmaktadır. Sosyal destek; bireylere ihtiyaç duydukları hizmet ve materyali sağlayarak duygusal olarak rahatlamalarını sağlarlar, bireylere sorunlarında rehberlik ederek başa çıkma becerileri geliştirmelerini sağlar, uyum sağlamaya katkıda bulunurlar, gündelik hayatta ve kriz anlarında kişiler arası bağlantıları sağlar (Kaner, 2004). Bireyin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, yaşamında karşılacağı sorunlarla daha kolay baş edebilmektedir.

Sosyal destek bağlamında yapılan alanyazın incelemesinde, bireylerin sorunlarıyla baş etmede sosyal desteğin yadsınamaz bir önemi olduğu görülmüştür. Bireyin yaşamında karşılaştığı büyük değişimlerde de örneğin, evlilik, taşınma, üvey ebeveyn, okul bırakma, meslek seçimi gibi yaşamdaki olaylarda etkin bir şekilde etki ettiği bulgulanmıştır (Budak, 1999). Kişinin sosyal destek ve getirilerinin kendine yönelik ne düzeyde yeterli olup olmadığını algılamasına "algılanan sosyal destek" şeklinde adlandırılmaktadır. Bireyler arasındaki bağların varlığı ve içeriklerinin zihinsel olarak aktarılmasını algılanan sosyal destek olarak açıklamıştır (Kef, 2007).

1.6.2. Ebeveyn kabul/reddi ve sosyal destek

Ebeveyn engelli çocuğunun olmasıyla birlikte farklı duygusal tepkiler verebilmektedir. Çocuklarıyla iletişim kurmayıp onlarla ilgili gerçekle ilişkisi olmayan beklentiler içine girmekte ve engelli çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını göz ardı edip yalnızca fiziksel ihtiyaçlarını gidermek gibi tutum içine girebilmektedir. Engeli olan bir çocuğun durumuna adapte olmayı kolaylaştıran etkenlerden biri olan sosyal destek, bir engel ile tanılanmış çocuğun ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayıp içinde bulundukları durumu kolaylaştırmak adına destek hizmetlerini sağlamaktır (Coşkun ve Akkaş, 2009).

Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumları ve sosyal destek düzeyleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Ciğerli, 2014; Coşkun ve Akkaş, 2009; Çetin, 2018; Ersoy ve Çürük, 2009; Kumbasar, 2016). Ebeveynin engelli çocuğu olduktan sonra aileden ve arkadaşlardan alınan sosyal desteğin ebeveyn tarafından yüksek algılanması ebeveyni psikolojik ve sosyal olarak pozitif yönde etkilemekte ve ebeveynin kaygıları stres düzeylerinin düşmesinde etkin olabilmektedir, bunun yanı sıra engeli olan çocuğun ebeveyni tarafından kabulü daha kolay olabilmektedir (Çetin, 2018). Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin gündelik yaşamlarında güçlükler yaşadıkları ve desteğe ihtiyaç duydukları; sosyal destek düzeyinin düşük olduğu anne örneklemlerinde engelli çocukların anne reddi ile karşılaşma riskinin olduğu tespit edilmiştir (Siantz, 1990).

Engelli çocuğu olan ebeveynlerin sosyal yaşamlarında zorluklar yaşadıkları ve desteğe ihtiyaç duydukları; ebeveyn sosyal destek gördüğünü algıladıkça bu süreçte karşılaşılaşılan engellerin önüne geçilebildiği, ailenin bedensel ve ruhsal sağlığının korunup, yaşam kaliteleri arttığı bunun yanında engeli olan çocuğun gelişiminde olumlu bir unsur olabildiği tespit edilmiştir (Ersoy ve Çürük, 2009). Karadağ (2009) çalışmasında, bir engel ile tanılanmış çocuğa sahip annelerin sosyal destek ve umutsuzluk durumlarını incelemiştir; buna göre, annelerin sosyal destek ve umutsuzluk durumları arasında ters ilişki olduğu bulgulanmıştır. Bu bağlamda başka bir araştırmada ise, Gallagher, Bekman ve Cross (2008) çalışmalarında, zihinsel engeli bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları sosyal desteğin psikolojik sağlıkları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Sosyal desteğin, ebeveynlerin suçluluk duygusunu azalttığı ve psikolojik sağlıklarına olumlu olarak katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmaların çoğunda bir engel ile tanılanan çocuğu olan ebeveynin herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan ebeveynlere göre algıladıkları sosyal destek düzeyi daha düşük düzeyde görülmüştür. Örneğin, Özkan (2002) tarafından yapılan bir çalışmaya göre ise, bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynlerin herhangi bir engeli olmayan ebeveynlere göre depresyon düzeylerinin yüksek olduğu ve algıladıkları sosyal destek düzeyinin depresyon düzeyleri üzerinde etkili olduğu bulgulanmıştır. Ciğerli'nin (2014) çalışmasında, engelli çocuğu olan ebeveyn sosyal çevrenin ön yargıları, olumsuz tutumları ile baş edemediğinden çocuğunu dışarıya çı-

karmayıp kendini de sosyal çevreden soyutlamaya başlamakta ve algıladıkları sosyal destek düzeyinin düşük olmasını da beraberinde getirmektedir. Kumbasar (2016) araştırmasında, işitme engeli olan ve herhangi bir engeli olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algısı, yılmazlık, tükenmişlik düzeylerini çalışmış olup, çalışmasında elde edilen bulgulardan biri işitme engelli çocuğu olan ebeveynlerin herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan ebeveynlere göre sosyal destek algısı ve yılmazlık düzeylerinin anlamlı ölçüde daha düşük ve tükenmişlik düzeylerinin ise anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

1.7. Ebeveyn Kabul/Reddi Durumunda Demografik Değişken Unsuru

Bu çalışmada, engelli çocuğu olan ebeveynin ve çocuklarının özellikleri, ailenin işlevleri, sosyoekonomik özellikler gibi demografik değişkenlerin (çocuğun cinsiyeti ve engel türü, ebeveynin yaş grubu, ebeveynin eğitim düzeyi, ebeveynin çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi) ebeveynin engelli çocuğunu kabul/red durumunda oynadıkları rolün olup olmadığı incelenmiştir. Alanyazındaki çalışmalara bu çalışmada ele alınan ebeveyn kabul/red durumunda demografik değişkenlerin oynadığı rolün nasıl olduğuna bakılıp, aşağıda açıklanmıştır.

Engelli çocuğu olan ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile çocuğun cinsiyeti arasında bir farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında, herhangi bir farklılık bulmayan çalışmalar mevcutken (Ansari, 2002; Çakıcı, 2006; Delitay, 2009; Erkman ve Rohner, 2006; Erkan ve Toran, 2004; Önder ve Gülay, 2010; Özdiker, 2002; Rüstemova, 2018; Yamaç, 2011), öte yandan ebeveynin çocuğa karşı davranışları, tutumu ile çocuğun cinsiyeti arasında bir farklılaşma olduğunu bulan çalışmalar (Dwairy, 2010; Haktanır, Aral, Alisinanoğlu, Baran, Baflar ve Köksal, 1999; Tekin, 2017) da mevcuttur.

Ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile çocuğun engel türü arasında bir farklılık bulmayan çalışmalar olduğu gibi (Ersoy, 1997; Muştu, 2018; Rüstemova, 2018), Tekin'in (2017) çalışmasında, otizm ile tanılanan çocukların babaları tarafından kabul düzeyini etkileyen etkenin çocuğun hangi engel türünde olmasından ziyade engelin derecesi olduğu, örneğin; hafif düzeyde otizm tanısı olan çocukların ağır düzeyde otizmli olan çocuklara nazaran baba tarafından daha çok kabul gördükleri tespit edilmiştir.

Ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile annenin yaş grubu arasındaki farklılaşmaya bakıldığında, annenin yaşı ile çocuğunu kabul/red durumu arasında bir farklılık bulmayan çalışmalar (Basılgan, 2002; Dere, 2009; Rüstemova, 2018) olduğu gibi, Özdiker (2002) çalışmasında, genç yaştaki annelerin ileri yaştaki annelere göre çocuklarını daha yüksek düzeyde reddedebildikleri bulgusu elde ettiği, yani farklılaşma olduğu görülmüştür. Aynı şekilde ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile babanın yaşı arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında; ebeveynin çocuğu kabulü-reddi durumu ile babanın yaş grubu arasında farklılık bulmayan çalışmalar (Efilti, 2016; Rüstemova, 2018; Tekin, 2017) mevcutken, anlamlı bir farklılaşma bulan çalışmalar da bulunmamıştır.

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuğuna yönelik kabul/red durumları ile annenin eğitim düzeyi arasında nasıl bir farklılaşma olduğunu inceleyen çalışmalara bakıldığında; Erkan ve Toran (2004) çalışmalarında, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, ebeveynin çocuğa yönelik kabul düzeyi de yükseldiği bulunmuştur. Ebeveynin çocuğunu kabul-reddi durumu ile annenin eğitim düzeyi arasında farklılık bulamayan çalışmaya rastlanmamıştır. Ebeveynin çocuğunu kabul/reddi durumu ile babanın eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında, Tekin (2017) tarafından yapılan çalışmada, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveynin çocuğunu kabul düzeyi yükseldiği bulgulanmıştır. Efilti (2016) tarafından yapılan çalışmada ise babanın eğitim düzeyi ile ebeveynin zihinsel engelli çocuğunu kabul-reddi durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğuna yönelik kabul/red durumları annenin çalışma-çalışmama durumu arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında, Kejerfors (2007) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynin kabul/red durumu ile annenin çalışma-çalışmama durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamışken, Demiriz ve Öğretir (2007) çalışmalarında, çalışmayan annelerin çalışan annelere göre çocuklarına karşı daha kabul edici ve kontrolcü oldukları belirlenmiştir. Delitay (2009) çalışmasında ise, hiç çalışmayan annelerin çalışıp işi bırakan annelere göre çocuklarına karşı daha kabul edici davranışlar sergilediklerini bulgulamıştır. Ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile babanın çalışma-çalışmama durumu arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında, ebeveynin çocuğunu kabul/red

durumu ile babanın çalışma-çalışmama durumu arasında bir farklılık bulunmamıştır (Çetin, 2018; Kejerfors, 2007).

Ebeveynin bir engel tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında nasıl bir fark olduğunu inceleyen çalışmalara bakıldığında; kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında bir farklılık bulmayan çalışma (Dere, 2009) mevcutken, ebeveynin kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında orantılı bir farklılık olduğunu bulgulayan çalışmalar (Delitay, 2009; Dwairy, 2010; Yamaç, 2011) da mevcuttur.

1.8. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinde Demografik Değişken Unsuru

Engelli çocuğu olan ebeveynin ve bu çocukların özellikleri, ailenin işlevleri, sosyoekonomik özellikler gibi demografik değişkenlerin (çocuğun cinsiyeti ve engel türü, ebeveynin yaş grubu, ebeveynin eğitim düzeyi, ebeveynin çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi) ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinde oynadıkları rolün olup olmadığı incelenmiştir. Alanyazındaki çalışmalara, bu çalışmada ele alınan bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinde demografik değişkenlerin oynadığı rolün nasıl olduğuna bakılmış ve aşağıda açıklanmıştır.

Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bir engel ile tanılanmış çocuğun cinsiyeti arasında bir farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında; ebeveynin sosyal desteği ile çocuğun cinsiyeti arasında herhangi bir farklılık bulmayan çalışmalar (Aysever, 2019; Coşkun ve Akkaş, 2009; Çetin, 2018; Görgü, 2005; Kaner, 2004) mevcutken, Varol (2018) çalışmasında, bir engel ile tanılanmış erkek çocuğu olan annelerin bir engel ile tanılanmış kız çocuğu olan annelere göre daha sosyal destek algılarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocuğun engel türü arasında farklılaşma olup olmadığı ile ilgili alanyazına bakıldığında; çocuğun engel türü ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında herhangi bir farklılık bulmayan çalışma (Varol, 2018) mevcutken, zihinsel engelli tanılı çocuğu olan ebeveynin diğer tanı gruplarını alan çocukların ebeveynlerine nazaran daha yüksek düzeyde desteklenmesini bulgulayan çalışmalar (Çürük, 2008; Görgü, 2005; Kaner, 2004) da mevcuttur.

Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin yaş grubu arasında bir farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında; Otizm Spektrum Bozukluğu ya da zihinsel engelli tanısı olan çocukların ebeveynlerinin sosyal desteği ile yaşları arasında bir farklılık bulunmamıştır (Aydemir, 2015; Gölalmış Erhan, 2005; Görgü, 2005; Kırbaş, 2013; Sencar, 2007). Aysever (2019) çalışmasında ise, ebeveynlerin yaş grubu ortalaması arttıkça ebeveynlerin etkinliklere daha çok katıldıkları ve daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıklarını bulgulamıştır.

Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynin algıladığı sosyal desteği ile annenin eğitimi arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında, ebeveynin algıladığı sosyal destek ile annenin eğitimi arasında farklılık bulan çalışmalar olduğu gibi (Akçamete ve Kargın, 1996; Coşkun ve Akkaş, 2009; Görgü, 2005; Kaner, 2004; Karadağ, 2009), herhangi bir farklılık bulmayan çalışmalar da (Aydemir, 2015; Özkan, 2002) vardır. Ebeveynin sosyal destek desteği ile babanın eğitim arasında farklılık bulan çalışmalar (Aysever, 2019; Görgü, 2005) vardır, herhangi bir farklılık bulamayan çalışmalara alanyazında rastlanmamıştır.

Bir engel ile tanılanmış çocuğa sahip ebeveynin sosyal desteği ile annenin çalışma durumu arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında; ebeveynin sosyal destek ile annenin çalışma durumu arasında farklılık bulan çalışmalar (Görgü, 2005; Varol, 2018) olduğu gibi, bir farklılık bulmayan çalışmalar da mevcuttur (Aydemir, 2015; Uludağ, 2014). Ebeveynin sosyal desteği ile babanın çalışma durumu arasında farklılık olup olmadığını inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Bu çalışmada ebeveynin sosyal destek düzeyi ile babanın çalışma durumu arasındaki farklılığa bakılması alanyazına katkıda bulunmuştur.

Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynin sosyal desteği ile ailenin geliri arasında farklılaşma olup olmadığını inceleyen çalışmalara bakıldığında; herhangi bir farklılık bulmayan çalışmalar (Aydemir, 2015 ; Özkan, 2002) olduğu gibi, annenin sosyal desteği ile ailenin geliri arasında farklılık bulan çalışmalar da (Akçamete ve Kargın, 1996; Coşkun ve Akkaş, 2009; Delitay, 2009; Erhan, 2005; Görgü, 2005; Kaner, 2004; Varol, 2018) mevcuttur. Olçay Gül vd. (2015) yaptıkları çalışmada, engelli çocuğu olan

ebeveyn ile herhangi bir engeli ve/veya yetersizliği olmayan çocuğu olan ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin ailenin gelir düzeyine göre nasıl bir rol oynadığı incelenmiş, buna göre gelir düzeyi standartların üstünde olan ailelerin, altında olan ailelere göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları bulgulanmıştır.

1.9. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, ilk olarak engellilik bağlamında ebeveynin engelli çocuğunu kabul/red durumu ile algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmak; ikinci olarak engelli çocuğun da gözünden ebeveynin kendisini kabul/red durumunu araştırmak, üçüncü olarak ebeveyn ve çocuk gözünden kabul/red durumlarının demografik değişkenler (çocuğun cinsiyeti, tanısı, ebeveynlerin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve ailenin gelir düzeyi) açısından nasıl farklılıklar gösterdiğini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Son yıllarda engellilik ile ilgili çalışmalar artmıştır, nedeni ise daha önceki on yıllarda yüz yıllarda engellilinin dışlanması, toplumdan izole edilmesi; ancak engeli olan bireyin topluma katılmasının istenmesiyle birlikte engellilik bağlamında çalışmalar artmıştır. Bu çalışmayla engeli olan bireyin toplumdaki refahına katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Ancak engellilik bağlamında çalışmalar artmış olsa da, engeli olan bireyin dünyada ve Türkiye'de kabulüyle ilgili ciddi sıkıntıların olmasının yanında ebeveynin de hem toplumun engelliliğe olan ön yargıları hem de engellilik durumuyla nasıl baş edeceğini bilememesi sebebiyle engeli olan çocuğunu kabullenmede sorun yaşayabildiği görülmektedir. Aile içinde bireyin kabulü/reddi durumunu tespit etmek için de bu çalışma yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, engelli çocuğu olan ebeveynin çocuğun geleceği hakkında kaygılanması, gelecekte çocuğunun ne olacağı ile ilgili düşüncelerine net bir cevap bulamaması, çocuğunun engellilik durumuyla nasıl baş edeceğini bilememesi ve sosyal destek unsurlarının yetersizliği ebeveynin karşılaştığı en sık sorunlardır (Okanlı, Ekinci, Gözüağca ve Sezgin, 2004). Ebeveyn engellilik durumuyla nasıl baş edeceğini bilemeyip yeterli sosyal desteği alamadığında engelli çocuğunu reddedebilmektedir. Sosyal destek unsurlarının ebeveynin çocuğu kabulünde ve çocuğun da algıladığı ebeveyn kabulünde önemli bir husus olduğu tespit edilmiştir.

Bir engel ile tanılanmış çocuğun ve engelli çocuğu olan ebeveynin kabul/red durumları bağlamında sahip oldukları düşüncelere bakılıp, istekleri konusunda farkındalığın artabileceği ve engellilikle ilgili çalışmalara yol gösterici olma niteliği taşıyabileceği düşünülmektedir. Alanyazına bakıldığında engellilik bağlamında özellikle anne olmak üzere ebeveyn ile çalışılması (Akandere, Acar ve Baştuğ, 2009; Çetin, 2018; Engin, 2018; Eripek, 1996) engeli olan çocuğun kendisiyle sınırlı sayıda çalışılması, alanyazında yapılan çalışmalarda engeli olan çocuk (engeli olan bireylerden zihinsel gelişiminin kendini ifade edebilecek, aktarılanları anlayabilecek kadar gelişkin olanlar) hakkında alınması gereken bilgileri dahi başkalarından alınması sonucunda engeli olan çocuğun nesneleştirilmesi ve sesinin duyurulmaması, bunun yanı sıra engellilik bağlamında ebeveyn kabul/red durumu ile de sınırlı sayıda çalışma olması sonucu bu çalışmanın yapılması gerekliliğini oluşturmuştur.

Bu çalışmada, toplanacak verilerle cevap verilmesi beklenen araştırma soruları aşağıda yer almaktadır.

1.Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumları (annelere göre, babalara göre ve her ikisine göre ne düzeydedir?

1.a. Annelerin ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?

1.b. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik kabul/red durumları çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin eğitim düzeyine, ebeveynlerin çalışma durumuna ve ailenin gelir durumuna göre nasıl değişmektedir?

2.Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ne düzeydedir?

2.a. Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerini kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?

2.b. Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin eğitim düzeyine, ebeveynlerin çalışma durumuna ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?

3. Çocukların algıladığı ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul/red durumu (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ile ebeveynlerin kabul/red durumu (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?

4.Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek durumları (annelere göre, babalara göre ve toplamda her ikisine göre) ne düzeydedir?

4.a. Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin ve babalarının algıladığı sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?

4.b. Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin eğitim düzeyine ve ebeveynlerin çalışma durumuna göre nasıl değişmektedir?

5.Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile çocuklarına yönelik kabul/red durumları arasında (annelerin, babaların ve toplamda her ikisinin) nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

6. Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki ne düzeydedir?

7. Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bu ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının aracı etkisi ne düzeydedir?

8. Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracı etkisi ne düzeydedir?

BÖLÜM 2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcılara ait demografik bilgiler, verilerin toplanması, veri toplarken kullanılan ölçüm araçlarına dair bilgiler bunun yanında, verilerin analizleri de ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1. Araştırma Modeli

Araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modelleri geçmişte ya da şu an var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yöntemidir (Karasar, 2005). Betimsel çalışma; evrendeki elemanlarla ilgili bir kanıya varmak amacıyla evrenin tüm elemanları ya da bir kısmında yapılan çalışmalardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015).

2. Araştırmanın Katılımcı Grubu

Çalışmanın evreni, Mardin ilindeki engelli çocuğa sahip olan ebeveynler ile bu ebeveynlerin, zihinsel gelişiminin kendisini aktarabilecek ve aktarılanları anlayabilecek kadar gelişkin olup herhangi bir engeli olan çocuklarıdır. Ebeveynlerin engelli çocuklarının özellikle zihinsel gelişiminin çocuğun kendisini ifade edebilecek ve aktarılanları anlayabilecek kadar gelişkin olması amaçlanmıştır; buna göre engelli çocuk, ölçekteki maddeleri okuduğunda ya da araştırmacı tarafından kendisine okunduğunda anlaması gerekliliği çalışmada engeli olan katılımcılarda aranılan özelliklerdendir. Buna göre çalışma örneklemindeki katılımcılar amaçsal örneklem yöntemi ile tercih edildi ve rehabilitasyon merkezleri, özel eğitim merkezleri ve engelli çocuklardan adresi tespit edilenlerin evlerine gidilebilenlerden oluşan 101 engelli çocuğu olan ebeveyn ve 101 engelli çocuktan (kendisini aktarabilen ve aktarılanları anlayabilecek kadar zihinsel gelişimi gelişkin olup engeli olan çocuk) oluşturulmuştur.

Katılımcı 101 engelli çocuğun cinsiyetlerine bakıldığında; 47'si (%46.5) kız çocuğu, 54' ü (%53.5) ise erkek çocuğudur. Katılımcı çocukların tanı gruplarına bakıldığında; 2 çocuk (%2) otizm, 12 çocuk (%11.9) zihinsel engelli (hafif düzeyde), 6 çocuk (%5.9) Down Sendromu, 14 çocuk (%13.9) dil-konuşma bozukluğu, 26 çocuk (%25.7) bedensel engelli, 6 çocuk (%5.9) görme engelli, 12 çocuk (%11.9) işitme en-

gelli, 6 çocuk (%5.9) özgül öğrenme güçlüğü, 17 çocuk (%16.8) ise çoklu engelli tanısı almıştır.

Katılımcı annelerin ve babaların yaş gruplarına bakıldığında; katılımcı olarak katılan 101 annenin, 15'inin (%14.9) 25-30 yaş aralığında olduğu, 42'sinin (%41.6) 31-35 yaş aralığında olduğu, 18'inin (%17.8) 36-40 yaş aralığında olduğu, 20'sinin (%19.8) 41-50 yaş aralığında olduğu, 6'sının (%5.9) 51 yaş üstü olduğu görülmüştür. 101 babanın, 6'sının (%5.9) 25-30 yaş aralığında olduğu, 18'inin (%17.8) 31-35 yaş aralığında olduğu, 42'sinin (%41.6) 36-40 yaş aralığında olduğu, 20'sinin (%19.8) 41-50 yaş aralığında olduğu, 15'inin (%14.9) 51 yaş üstünde olduğu görülmüştür.

Katılımcı annelerin ve babaların eğitim düzeylerine bakıldığında; katılımcı olarak katılan 101 annenin eğitim düzeyi incelendiğinde; 18'inin (%17.8) okuryazar olmadığı, 20'sinin (%19.8) okuryazar olduğu, 42'sinin (%41.6) ilkokul, 6'sının (%5.9) ortaokul, 15'inin (%14.9) lise mezunu olduğu; katılımcı 101 babanın eğitim düzeyi incelendiğinde ise; 2'sinin (%2) okuryazar olmadığı, 12'sinin (%11.9) okuryazar olduğu, 36'sının (%35.6) ilkokul, 20'sinin (%19.8) ortaokul, 23'ünün (%22.8) lise, 8'inin (%7.9) ise lisans mezunu gözlenmiştir.

Katılımcı anne ve babaların çalışma durumlarına bakıldığında; 101 annenin çalışma durumu incelendiğinde; 8'inin çalıştığı (%7.9), 93'ünün (%92.1) çalışmadığı; katılımcı 101 babanın 93'ünün (%92.1) çalıştığı, 8'inin (%7.9) çalışmadığı gözlenmiştir.

Katılımcı olarak katılan 101 ailenin gelir düzeyi gruplarına bakıldığında; 10'unun (%9.9) 0-1000 TL aralığında, 36'sının (%35,6) 1001-2000 TL aralığında, 40'ının (%39.6) 2001-5000 TL aralığında, 14'ünün (%13.8) 5001 TL üstünde geliri olduğu görülmüştür.

3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri toplanırken; Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği/Kontrol (Kısa Form) (Rohner, 2005), Çocuk EKRÖ/Kontrol: Anne (Kısa Form) (Rohner, 2005), Çocuk EKRÖ/Kontrol: Baba (Kısa Form) (Rohner, 2005) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği uygulanmıştır.

3.1. Demografik bilgi formu

Araştırmaya alınan katılımcıların demografik özelliklerine yönelik veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından “Demografik Bilgi Formu" düzenlenmiştir. Demografik bilgi formu, çalışmada katılımcı olarak yer alan engelli çocuklarla ve ebeveynleri hakkında çalışma kapsamındaki kişisel bilgileri oluşturmaktadır. Formda çalışmaya katılan engeli olan çocukların cinsiyeti, tanı grupları; ebeveynin ise yaş grubu, eğitim durumu, çalışıp çalışmama durumları ve ailelerin gelir durumları sorularından oluşmaktadır.

3.2. Ebeveyn kabul-red/kontrol ölçeği (kısa form)

Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği (EKRÖ), ebeveynin çocuğunu kabul etme veya red etme davranışlarının düzeylerinin belirlenmesi amacıyla 1978 yılında Rohner ve Khaleque tarafından geliştirilmiştir. Ölçek ilk geliştirildiğinde dört alt ölçekten oluşan sıcaklık/şefkat alt ölçeği (20 madde), düşmanlık/saldırganlık alt ölçeği (15 madde), kayıtsızlık/ihmal alt ölçeği (15 madde), ayrışmamış/red alt ölçeği (10 madde) olarak 60 maddeden meydana gelmiştir (Rohner, 1999). 1987 yılında ebeveynlerin kontrolünü ölçmek amacıyla kontrol alt ölçeği (13 madde) eklenerek EKRÖ/K geliştirilmiş ve söz konusu ölçeğin uzun formu 73 maddeden oluşmuştur (Rohner ve Khaleque, 2003). EKRÖ/K’den alınan toplam puanlar tüm alt ölçeklerin puan ortalamasını bize vermektedir. EKRÖ/K’den elde edilen puanın artması algılanan reddin de arttığını göstermektedir.

EKRÖ/K’nin Çocuk, Yetişkin ve Ebeveyn Formu olmak üzere üç ayrı form hali mevcut olup her biri hem anne hem de baba için ayrı ayrı uygulanabilmektedir. Çocuk EKRÖ/K: Anne ve Baba Formları, çocukların bulundukları zaman diliminde ebeveynlerinden algıladıkları kabul, red ve kontrol durumlarını, Yetişkin EKRÖ/K: Anne ve Baba Formları ise 17 yaş üstündeki bireylerin çocukluklarında anne ve babaları tarafından algılamış oldukları ebeveyn kabul, red ve kontrol durumlarını belirlemektedir. Ebeveyn EKRÖ/K: Çocuk ve Bebek Formları ise her iki ebeveynin çocuklarına ya da bebeklerine karşı gösterdikleri kabul, red ve kontrol durumlarını kendi algılarıyla değerlendirdikleri özbildirim ölçekleridir. Her üç formdaki maddeler aynıdır, ancak ölçek maddeleri kişi ve zaman kipleri açısından farklılaşmaktadır. Bu tez çalışmasında Çocuk EKRÖ/K: An-

ne, Çocuk EKRÖ/K: Baba, Anne EKRÖ/K: Çocuk ve Baba EKRÖ/K: Çocuk formları kullanılmıştır. EKRÖ/K uzun ve kısa form olmak üzere iki şekilde uygulanabilmekte olup bu çalışmada 29 maddeden oluşan kısa formlar kullanılmıştır. EKRÖ/K kısa formu beş alt ölçekten oluşmakta olup, sıcaklık/şefkat alt ölçeği (8 madde), düşmanlık/saldırganlık alt ölçeği (6 madde), kayıtsızlık/ihmal alt ölçeği (6 madde), ayrışmamış/red alt ölçeği (4 madde), kontrol-izin vericilik/kısıtlayıcılık (5 madde) olmak üzere 29 maddeden meydana gelmiştir.

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeğinin çocuk/ergen formunun Türkçe uyarlaması Varan (2003) tarafından yapılmıştır. Klinik ve normal örneklemden seçilen, 9 ile 18 yaş arasında yaklaşık 1700 erkek ve kız ile yapılan Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği hem anne hem de baba formlarına ait toplam Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .82 ile .96 arasında hesaplanmıştır. Çocuk EKRÖ'nün Türkiye'deki çocukların ebeveynlerinden algıladıkları kabul-reddi geçerli ve güvenilir şekilde değerlendirdiği belirlenmiştir (Varan, 2003). Mevcut çalışmada ise alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .84 ile .93 arasında hesaplanmıştır. Toplam ölçek Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır.

3.3. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği

Ölçek Zimet ve arkadaşları tarafından 1988 yılında geliştirilmiş, Türkiye için uyarlaması ilk olarak Çakır ve Palabıyıkoğlu (1997) yapılmış olup, Eker, Arkar ve Yaldız (2001) tarafından da geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Yapılan güvenirlik analizi sonucunda ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.89 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise Cronbach Alfa katsayısı 0.87 olarak bulunmuştur. Ölçek 12 maddeden oluşmakta; aile desteği (3, 4, 8, 11. maddeler), arkadaş desteği (6, 7, 9, 12. maddeler), özel insan desteği (1, 2, 5, 12. maddeler) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Üç alt ölçeğin puanları toplanarak toplam sosyal destek düzeyi belirlenmiş olur. Ölçek Likert tipidir, 1 ile 7 arasında puanlanmaktadır. Her bir alt ölçekten alınan en düşük puan 4 iken, en yüksek puan 28'dir. Alt ölçeklerin her birinin puanları toplanarak elde edilen toplam ölçek puanından ise elde edilen en düşük puan 12, en yüksek puan 84'tür. Toplam ölçek puanı şu şekilde yorumlanmaktadır; 12-35 puan arası düşük sosyal destek,

36-60 puan arası normal sosyal destek, 61-84 puan arası yüksek sosyal destek olduğu belirlenmektedir (Eker, Arkar ve Yaldız, 2001).

4. Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada katılım gönüllülük esasına dayalı olduğu için, uygulama öncesinde katılımcılardan adresi tespit edilenlerin evlerine gidilebilenlerden oluşan tüm katılımcılara bilgi verilip 101 engelli çocuğa sahip ebeveynden bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Engelli çocuklar ölçekleri doldurmadan önce, kendileriyle görüşme yapılıp gözlemlenmiştir. Zihinsel ve bilişsel gelişiminin kendini ifade edebilecek, aktarılanları anlayabilecek kadar gelişkin olan bireyler olduğu gözlemi edinildikten sonra, engelli çocuğa çalışmanın amacı anlayabileceği şekilde anlatılmış, katılmayı kabul ettikten sonra kendisinin yanında bulunarak ölçekleri doldurmuştur. Okuryazar olmayan katılımcıya ölçekteki maddeler okunmuş ve yanıtlaması sağlanmıştır. Uygulamaya gönüllü olarak katılan ebeveynlere Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (Kısa Form) (Rohner, 2005) ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği uygulanmıştır. Uygulamaya gönüllü olarak katılan engeli olan çocuk katılımcılara ise, Çocuk EKRÖ/Kontrol: Anne (Kısa Form) (Rohner, 2005), Çocuk EKRÖ/Kontrol: Baba (Kısa Form) (Rohner, 2005) ölçekleri uygulanmıştır. Çocuk ve ebeveynleriyle yapılan uygulama ortalama olarak toplamda 1 saat 15 dk sürmüştür.

Araştırmada ölçek aracılığıyla elde edilen veriler SPSS istatistik programına girilerek betimleyici ve çıkarımsal analiz (korelasyon ve fark analizi) yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında, 0.05, 0.01 ve 0.001 anlamlılık düzeyleri aranmıştır.

5.Verilerin Analizi

Ölçeklerin, iç tutarlığını görmek amacıyla ölçekler için Cronbach Alpha katsayıları hesaplanmıştır. Aşağıda çalışmanın araştırma sorularında hangi analiz işlemleri yapıldığı açıklanmıştır.

1. ‘Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul-red/kontrol durumları (annelere göre, babalara göre ve her ikisine göre) ne düzeydedir?’ sorusunda olanı olduğu gibi saptamaya/tanımlamaya çalışıldığ için betimsel analiz yapılıp, ortalama ile standart sapmaya bakılmıştır.

1.a. ‘Annelerin ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?’ sorusunda, annelerin ve babaların çocuklarına yönelik kabul-red/kontrol durumları arasında fark olup olmadığına bakmak için ‘bağımsız grup *t*-testi’ uygulanmıştır.

1.b. ‘Ebeveynlerin çocuklarına yönelik kabul-red/kontrol durumları çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin yaşına, eğitimine, ebeveynlerin çalışmasına ve ailenin gelirine göre nasıl değişmektedir?’ sorusunda ebeveynlerin çocuklarına yönelik kabul-red/kontrol durumlarının demografik değişkenlere göre nasıl değiştiğine bakılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik kabul-red/kontrol durumlarının çocukların cinsiyetine ve ebeveynlerin çalışma durumuna göre nasıl değiştiğine bakmak için ‘bağımsız grup *t*-testi’ uygulanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik kabul-red/kontrol durumlarının çocukların tanısına, ebeveynlerin yaş ortalamasına, ebeveynlerin eğitim düzeyine ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğine bakmak için ‘tek yönlü varyans analizi (ANOVA)’ uygulanmış olup, kendi içlerinde çocukların tanı grupları, ebeveynlerin yaş ortalamaları, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyleri arasında farklılaşma olup olmadığına bakmak için Post hoc tekniklerinden biri olan LSD tekniği uygulanmıştır.

2. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul-red/kontrol durumları (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ne düzeydedir?’ sorusunda betimsel analiz yapılıp, ortalama ve standart sapmaya bakılmıştır.

2.a. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerini kabul-red/kontrol durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?’ sorusunda çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerine yönelik kabul-red/kontrol durumları arasında bir fark olup olmadığına bakmak için *t*-testi uygulanmıştır.

2.b. ‘Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul-red/kontrol durumları çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin eğitim durumuna, ebeveynlerin çalışmasına ve ailenin gelirine göre nasıl değişmektedir?’ sorusunda çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul-red/kontrol durumlarının demografik değişkenlere göre nasıl değiştiğine bakılmıştır. Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul-red/kontrol durumlarının çocukların cinsiyetine ve ebeveynlerin çalışma durumuna göre nasıl değiştiğine bakmak için ‘bağımsız grup *t*-testi’ uygulanmıştır. Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul-red/kontrol durumlarının çocukların tanısına, ebeveynin yaş grubuna, eğitim düzeyine ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğine bakmak için ‘tek yönlü varyans analizi (ANOVA)’ uygulanmış olup, kendi içlerinde çocukların tanı grupları, ebeveynlerin yaş ortalamaları, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyleri arasında farklılaşma olup olmadığına bakmak için Post hoc tekniklerinden biri olan LSD tekniği uygulanmıştır.

3. ‘Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul-red/kontrol durumlarının (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ile ebeveynlerin kabul-red/kontrol durumları (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) arasında anlamlı fark bulunmakta mıdır?’ sorusunda çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul-red/kontrol durumları ile ebeveynlerin kabul-red/kontrol durumları arasında fark olup olmadığına bakmak için ‘bağımlı örneklem *t*-testi’ uygulanmıştır.

4. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyi (annelere göre, babalara göre ve toplamda her ikisine göre) ne düzeydedir?’ sorusunda betimsel analiz yapılıp, ortalama ile standart sapmaya bakılmıştır.

4.a. ‘Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?’ Ebeveynin algıladığı sosyal destek arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için *t*-testi uygulanmıştır.

4.b. ‘Ebeveynlerin algıladığı sosyal desteğin çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynin yaşına, ebeveynlerin eğitimine, ebeveynlerin çalışmasına ve ailenin gelirine göre nasıl değişmektedir?’ sorusunda ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyinin demografik değişkenlere göre nasıl değiştiğine bakılmıştır. Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyinin çocuğun cinsiyetine ve ebeveynlerin çalışma durumuna göre değişip

değişmediğine bakmak için 'bağımsız grup *t*-testi' uygulanmıştır. Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyinin çocukların tanısına, ebeveynin yaşına, eğitim düzeyine ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğine bakmak için ANOVA uygulanmış olup, kendi içlerinde çocukların tanı grupları, ebeveynlerin yaş ortalamaları, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyleri arasında farklılaşma olup olmadığına bakmak için Post hoc tekniklerinden biri olan LSD tekniği uygulanmıştır.

5. 'Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile çocuklarına yönelik kabul-red/kontrol durumları arasında (annelerin, babaların ve toplamda her ikisinin) nasıl bir ilişki bulunmaktadır?' sorusunda ebeveynlerin algıladığı sosyal destek ile çocuklarını kabul-red/kontrol durumları arasındaki ilişkinin incelenmesinde 'Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı' tekniği uygulanmıştır.

6. 'Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul-red/kontrol durumları ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki ne düzeydedir?' sorusunda çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul-red/kontrol durumları ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesinde 'Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı' tekniği uygulanmıştır.

7. 'Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bu ebeveynlerin çocuklarını kabul-red/kontrol durumları arasındaki ilişki üzerinde çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul-red/kontrol durumlarının aracı etkisi ne düzeydedir?' sorusunda, bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin kendilerini kabul-red/kontrol durumlarının, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bu ebeveynlerin çocuklarını kabul/red düzeyleri arasındaki aracı rolünü incelemek için Basit Aracı Değişken ve Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Aracı değişkenin etkisinin anlamlılığını test etmek amacıyla Sobel z testi uygulanmıştır.

8. 'Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul-red/kontrol durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerin çocuklarını kabul-red/kontrol durumlarının aracı etkisi ne düzeydedir?' sorusunda, bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul-red/kontrol durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerinin çocuklarını kabul-red/kontrol durumlarının aracı rolünü

incelemek için Basit Aracı Değişken ve Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Aracı değişkenin etkisinin anlamlılığını test etmek amacıyla Sobel z testi uygulanmıştır.

BÖLÜM 3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde normallik dağılımlarına bakıldıktan sonra, veri analizi sonucu elde edilen araştırma sorularına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, çalışmanın ele aldığı sorulara uygun bir sıra ile tablolar halinde, açıklamalarla aşağıda sunulmuştur.

Normallik dağılımları

Bu çalışmada toplanan nicel veriler üzerinde uygulanacak betimleyici ve çıkarımsal istatistiki analiz yöntemlerine karar verilebilmesi adına toplanan verilerin dağılımının normal olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Bu çalışmada yapılan her bir ölçmenin normallik analizi Kolmogorov-Smirnov testi ile yapılmıştır. İlk olarak ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumları (n=101) test edilmiş ve anlamlılık düzeyi p=.08 (p>.05) tespit edildiğinden ve örneklem dağılımı normal dağılımdan anlamlı düzeyde bir sapma göstermediğinden bu değişkenin kullanıldığı analizlerde parametrik test kullanılmıştır. İkinci olarak bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerine yönelik kabul/red durumları (n=101) test edilmiş ve anlamlılık düzeyi p=.06 (p>.05) tespit edildiğinden ve örneklem dağılımı normal dağılımdan anlamlı düzeyde bir sapma göstermediğinden bu değişkenin kullanıldığı analizlerde parametrik test kullanılmıştır. Son olarak bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyleri (n=101) test edilmiş ve anlamlılık düzeyi p=.09 (p>.05) tespit edildiğinden ve örneklem dağılımı normal dağılımdan anlamlı düzeyde bir sapma göstermediğinden bu değişkenin kullanıldığı analizlerde parametrik test kullanılmıştır.

1. ‘Ebeveynlerin Bir Engel ile Tanılanmış Çocuklarına Yönelik Kabul/Red Durumları (Annelere Göre, Babalara Göre ve Her İkisine Göre) Ne Düzeydedir?’

Çalışmaya katılan ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumlarının (annelere göre, babalara göre ve her ikisine göre) ne düzeyde olduğunu test etmek amacıyla uygulanan ‘Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeğinden (Kısa

Form) elde ettikleri puan ortalamaları ebeveynlerin ayrı ayrı ve birlikte hesaplanmıştır. Ebeveynlerin ilgili ölçekten ayrı ayrı ve birlikte aldıkları puan ortalamaları, puan dağılımlarının standart sapmaları hesaplanarak Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ebeveynlerin Çocuklarına Yönelik Kabul/Red Düzeyleri

Puan	n	x̄	ss
Anne Kabul/Red	101	2.53	.277
Baba Kabul/Red	101	2.55	.249
Ebeveyn Kabul/Red	101	2.54	.235

Tablo 1'de babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarını kabul/red düzeyi ortalamasının hem annelerin ortalamasından hem de her iki ebeveynin çocuklarını kabul/red düzeyi ortalamasından yüksek olduğu gözlenmiştir. Buna göre, babaların çocuklarını red düzeyi annelerin çocuklarını red düzeyinden daha yüksektir.

1.1. 'Annelerin ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red düzeyinin arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?'

Çalışmaya katılan annelerin ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için Bağımlı Örneklem *t*-testi uygulanıp, Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ebeveyn Kabul/Red Düzeyleri Puanlarının *t*-testi Sonuçları

	n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
					t	df	*p*
Anne Kabul/Red	101	2.53	.277	.0277	-1.152	100	.252
Baba Kabul/Red	101	2.55	.249	.2491			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 2 'de sunulduğu gibi anne ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red düzeyleri ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($p>.05$).

1.2. 'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algıları demografik değişkenlere göre nasıl değişmektedir?'

Bu araştırma sorusunda ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının çocukların cinsiyetine, çocukların tanısına, ebeveynlerin yaşına, ebeveynlerin eğitimine, ebeveynlerin çalışmasına ve ailenin gelirine göre nasıl değiştiği incelenerek bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

1.2.1. Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarının cinsiyeti değişkenine göre çocuklarına yönelik algıladıkları kabul/red puanlarına ilişkin Bağımsız Grup t-Testi bulguları

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocukların cinsiyetine göre çocuklarına yönelik algıladıkları kabul/red düzeyinin farklılık gösterip göstermediği Bağımsız Gruplar *t*-testi uygulanıp, Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Cinsiyetine Göre *t*-testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
						t	df	*p*
Ebeveyn Kabul/Red	Kadın	47	2.55	1.63	.0472	.450	100	.653
	Erkek	54	2.53	.285	.0455			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 3'te görüldüğü gibi, ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik algıladıkları kabul/red durumu ile çocukların cinsiyeti arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir.

1.2.2.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algıları çocuklarının tanısına göre nasıl değişmektedir?'

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının çocukların tanısına göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Tanısına Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	1.421	8	.178	3.945	.000***
Grup İçi	4.141	92	.045		

Toplam	5.561	100

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 4'te göre çalışmaya katılan ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul-red algılarının çocukların tanısına göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyans analizi sonucunda, ebeveynlerin çocuklarını kabul/red algısının çocuğun tanısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği (F=3.94, p<.001) belirlenmiştir. Farklılığın hangi tanı grupları arasında olduğunu belirlemek için Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği uygulanıp, Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Tanı Gruplarına Göre Post hoc LSD Testi Sonuçları

Tanı Grupları	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Otizm	-.339*	-.172	-.204	-.337*	.103	-.380*	-.293	-.277
2. Zihinsel	-	.167	.134	.002	.442***	-.040	.045	.062
3. Down	-	-	-.032	-.164	.275*	-.207	-.120	-.104
4. Dil-Konuşma	-	-	-	-.132	.308**	-.174*	-.089	-.072
5. Bedensel	-	-	-	-	.103***	.083	.103	.077
6. Görme	-	-	-	-	-	-.482***	-.397**	-.380***
7. İşitme	-	-	-	-	-	-	.086	.102
8. Özgül Öğrenme	-	-	-	-	-	-	-	.016
9. Çoklu Engel	-	-	-	-	-	-	-	-

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 5'e göre farklılığın hangi tanı grupları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği sonucunda:

Otizm tanısı almış çocukların ortalamasının zihinsel ve bedensel engel tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre otizm tanılı çocukların daha yüksek düzeyde kabul gördükleri; görme engel tanısı almış çocukların ortalamasına göre ise otizm tanılı çocukların daha düşük düzeyde kabul gördükleri belirlenmiştir (p<.05). Diğer tanı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Zihinsel engel tanısı almış çocukların ortalamasının otizm ve görme engelli tanısı

almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre zihinsel engelli tanılı çocuklar görme engelli çocuklara göre daha düşük düzeyde kabul gördükleri (p<.001) ve otizm tanılı çocuklara göre de daha düşük düzeyde kabul gördükleri (p<.05) belirlenmiştir. Diğer tanı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Down Sendromu tanısı almış çocukların ortalamasının görme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre Down sendromu tanılı çocuklar görme engelli tanılı çocuklara göre daha düşük düzeyde kabul gördükleri (p<.05) belirlenmiştir. Diğer tanı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Dil-konuşma bozukluğu tanısı almış çocukların ortalamasının işitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre dil-konuşma bozukluğu tanılı çocukların işitme engelli tanılı çocuklara göre daha yüksek düzeyde kabul gördükleri (p<.05) belirlenmiştir. Diğer tanı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Bedensel engel tanısı almış çocukların ortalamasının otizm tanılı ve görme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, buna göre bedensel engelli tanılı çocukların otizm tanılı çocuklara göre daha düşük düzeyde kabul gördükleri (p<.05) ve görme engelli tanısı almış çocuklara göre de daha düşük düzeyde kabul gördükleri (p<.001) belirlenmiştir. Diğer tanı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05)

Görme engelli tanısı almış çocukların ortalamasının zihinsel, bedensel, işitme, çoklu engel, Down sendromu, dil-konuşma bozukluğu, özgül öğrenme gücüğü tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre görme engelli tanılı çocukların zihinsel, bedensel, işitme, çoklu engel tanısı almış çocuklara göre daha yüksek düzeyde kabul gördükleri (p<.001), dil-konuşma bozukluğu ve özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklara göre daha yüksek düzeyde kabul gördüğü (p<.01), own sendromu tanısı almış çocuklara göre de daha yüksek düzeyde kabul görmektedir (p<.05). Görme engelli tanısı almış çocuklarla otizm tanılı çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

İşitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması görme, otizm ve dil-konuşma bozukluğu engel tanısı almış çocukların ortalaması ile karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre işitme engelli tanılı çocuklar görme engelli tanısı almış çocuklara göre daha yüksek düzeyde red edildiği (p<.001), otizm veya dil-konuşma bozukluğu tanısı almış çocuklara göre de daha yüksek düzeyde red edilmektedir (p<.05). Diğer tanı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Özgül Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocukların ortalaması görme engelli tanısı almış çocukların ortalaması ile karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklar görme engelli tanılı çocuklara göre daha yüksek düzeyde red edilmektedir (p<.01). Diğer tanı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Çoklu Engel tanısı almış çocukların ortalaması görme engelli tanısı almış çocukların ortalaması ile karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre çoklu engel tanısı almış çocuklar görme engelli tanılı çocuklara göre daha yüksek düzeyde red edilmektedir (p<.001). Diğer tanı grupları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>.05).

1.2.3. 'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ebeveynlerin yaşına göre nasıl değişmektedir?'

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının annelerin ve babaların yaşına göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi sonuçları sırasıyla Tablo 6 ve Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 6. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Annelerin Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.323	4	.081	1.478	.215
Grup İçi	5.239	96	.055		
Toplam	5.561	100			

***p*<.05, **p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 6'ya göre çalışmaya katılan ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocukla-

rına yönelik kabul/red algılarının annenin yaş grubuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, ebeveynlerin çocuklarının kabul/red algılarının annelerinin yaş grubuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği (F=1,478, *p*>.05) belirlenmiştir.

Tablo 7. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babaların Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.683	4	.171	3.359	.013*
Grup İçi	4.879	96	.051		
Toplam	5.561	100			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 7'ye göre çalışmaya katılan ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının babanın yaş grubuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, ebeveynlerin çocuklarını kabul/red algıları ile babanın yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu (F=3,359, *p*<.05) belirlenmiştir. Farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği uygulanıp, Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babaların Yaş Grubuna Göre Post hoc LSD Testi Sonuçları

Babanın Yaş Grupları	2	3	4	5
1 (25-30 yaş)	-.243	-.447	-.296*	-.121
2 (31-35 yaş)	-	.099	-.052	.123
3 (36-40 yaş)	-	-	-.152**	.023
4 (41-50 yaş)	-	-	-	.175
5 (51 yaş üstü)	-	-	-	-

***p<.05, **p<.01, ***p<.001**

Tablo 8'e göre farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği sonucunda:

Babanın yaş gruplarından 25-30 yaş grubu ortalaması, 41-50 yaş grubu ortalamasıyla karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre 25-

30 yaş grubundaki babalar 41-50 yaş grubundaki babalara göre daha yüksek düzeyde kabul edicidir (p<.05). Babanın yaş gruplarından 36-40 yaş grubu ortalaması, 41-50 yaş grubu ortalamasıyla karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre 36-40 yaş grubundaki babalar 41-50 yaş grubundaki babalara göre daha yüksek düzeyde kabul edicidir (p<.01). Diğer yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

1.2.4. 'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ebeveynlerin eğitim düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının annelerin ve babaların eğitim düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi sonuçları sırasıyla Tablo 9 ve Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Annelerin Eğitim Düzeyine Göre Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.512	4	.128	2.436	.052
Grup İçi	5.049	96	.053		
Toplam	5.561	100			

***P<.05, **P<.01, ***P<.001**

Tablo 9'a göre çalışmaya katılan ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının annelerin eğitim düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, ebeveynlerin çocuklarını kabul/red algıları ile annelerin eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=2,436, p>.05) belirlenmiştir.

Tablo 10. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.576	5	.115	2.193	.061
Grup İçi	4.986	95	.052		
Toplam	5.561	100			

***p<.05, **p<.01, ***p<.001**

Tablo 10'a göre çalışmaya katılan ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının babaların eğitim düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, ebeveynlerin çocuklarını kabul/red algıları ile babaların eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=2,193 *p*>.05) belirlenmiştir.

1.2.5.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ebeveynlerin çalışma durumuna göre nasıl değişmektedir?'

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının annenin ve babanın çalışma durumuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için Bağımsız Gruplar *t*-testi sonuçları sırasıyla Tablo 11 ve Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Anne Çalışma Durumuna Göre *t*-testi Sonuçları

		n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
						t	df	*p*
Ebeveyn Gözünden Kabul	Anne Çalışma	8	2.63	.148	.0526	1.117	100	.267
	Anne Çalışmama	93	2.53	.240	.0241			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 11'de ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik algıladıkları kabul/red algısının annenin çalışma durumuna göre nasıl değiştiğini belirlemek amacıyla Bağımsız Gruplar *t*-testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik algıladıkları kabul/red algısı ile annenin çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (*p*>.05).

Tablo 12. Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Baba Çalışma Durumuna Göre *t*-Testi Sonuçları

		n	x̄	ss	SHx	***t*-Testi**		
						t	df	*p*
Ebeveyn Gözünden Kabul	Baba Çalışma	93	2.54	.242	.0251	.769	100	.885
	Baba Çalışmama	8	2.48	.125	.0442			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 12'de ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik algıladıkları kabul/red algısının babanın çalışma durumuna göre nasıl değiştiğini belirlemek

amacıyla Bağımsız Gruplar *t*-testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik algıladıkları kabul/red algısı ile babanın çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

1.2.6.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Anne ve babanın bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi sonuçları sırasıyla Tablo 13 ve Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Annelerin Kabul/Reddinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.051	3	.017	.216	.885
Grup İçi	7.635	97	.079		
Toplam	7.686	100			

***p*<.05, **p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 13'e göre çalışmaya katılan annelerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyans analizi sonucunda, annelerin çocuklarını kabul/red algısı ile ailenin gelir düzeyine arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($F=.216$ $p>.05$) belirlenmiştir.

Tablo 14. Babanın Kabul/Reddinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.558	3	.186	3.196	.027*
Grup İçi	5.647	97	.058		
Toplam	6.205	100			

***p*<.05, **p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 14'e göre çalışmaya katılan babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyans analizi sonucunda, babaların

çocuklarını kabul/red algısı ile ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu (F=3,196, $p<.05$) belirlenmiştir. Farklılığın hangi gelir düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği uygulanıp, Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Baba Kabul/Reddine Göre Aile Gelir Düzeyi Grubu LSD Sonuçları

Gelir Düzeyleri	2	3	4
1 (0-1000 TL)	.306	-.128	-.053
2 (1001-2000 TL)	-	-.193**	-.118
3 (2001-5000 TL)	-	-	.074
4 (5001 TL üstü)	-	-	-

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 15'e göre ailenin gelir düzeyleri arasındaki farklılıkları belirlemek için uygulanan Post-hoc LSD testi sonucunda; 1001-2000 TL aralığında gelir düzeyi olan aileler ile 2001-5000 TL aralığında gelir düzeyi olan aileler arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre 1001-2000 TL aralığında geliri olan ailelerdeki babalar 2001-5000 TL geliri olan ailelerdeki babalara göre çocuklarını daha yüksek düzeyde kabul etmektedir ($p<.01$). Diğer gelir düzeyindeki ailelerdeki babaların çocuklarına yönelik kabul düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$).

2. 'Bir Engel ile Tanılanmış Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları (Annelerinin, Babalarının ve Toplamda Her İkisinin) Ne Düzeydedir?'

Çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların kendilerine yönelik algıladıkları ebeveyn kabul/red durumları (annelerin, babaların ve her ikisinin) ne düzeyde olduğunu test etmek amacıyla uygulanan 'Çocuk EKRÖ/Kontrol Ölçeği: Anne (Kısa Form) ve Çocuk EKRÖ/Kontrol Ölçeği: Baba (Kısa Form)''ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları çocukların algıladığı anne-baba (ayrı ayrı) ve ebeveyn (ikisi birlikte) kabulü hesaplanmıştır. Çocukların algıladığı kabul/red durumları ile ilgili ölçeklerden ayrı ayrı ve ikisi birlikte aldıkları puan ortalamaları, puan dağılımlarının standart sapmaları Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16. Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul/Red Düzeyi

Puan	n	x̄	ss
Çocukların Gözünden Anne Kabul/Red	101	2.55	.184
Çocukların Gözünden Baba Kabul/Red	101	2.45	.334
Çocukların Gözünden Ebeveyn Kabul/Red	101	2.58	.166

Tablo 16'da görüldüğü gibi, bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ortalaması ile çocukların algıladıkları anne kabul/red durumu ortalaması ve çocukların algıladıkları baba kabul/red durumu ortalamaları ile aralarında bir fark olduğu, buna göre çocukların gözünden algılanan ebeveyn kabulü algıladıkları hem anne kabulünden hem de baba kabulünden daha düşüktür, bunun yanı sıra çocukların algıladıkları anne kabulü de baba kabul durumundan daha düşüktür.

2.1. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerini kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?'

Çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerine yönelik kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için Bağımlı Örneklem *t*-testi uygulanıp, Tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo 17. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin *t*-testi Sonuçları

	n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
					t	df	*p*
Çocuk Gözünden Anne Kabul/Red	101	2.55	.184	.018	2.409	100	.018*
Çocuk Gözünden Baba Kabul/Red	101	2.45	.334	.033			

***p*<.05, **p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 17'de görüldüğü gibi bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerine yönelik algıladıkları kabul/red durumlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden babalarının kendilerini kabul durumu, annelerinin kendilerini kabul durumuna göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p<.05$).

2.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin yaşına, ebeveynlerin eğitim düzeyine ve ebeveynlerin çalışma durumu ile ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Bu araştırma sorusunda bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları çocukların cinsiyetine ve tanısına, ebeveynlerin yaşına, eğitim düzeyine ve çalışma durumu ile ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiği incelenerek bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

2.2.1. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/reddi puanlarının çocukların cinsiyeti değişkenine göre nasıl değiştiğine yönelik bağımsız grup t-testi bulguları

Bir engel ile tanılamış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/reddi ile çocukların cinsiyeti arasında bir fark olup olmadığını belirlemek için Tablo 18'de Bağımsız Grup *t*-testi uygulanmıştır.

Tablo 18. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Cinsiyetine Göre *t*-testi Sonuçları

	n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
					t	df	*p*
Kadın	47	2.52	.152	.0222	-3.45	100	.001**
Erkek	54	2.63	.162	.0220			

***p*<.05, **p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 18'de görüldüğü gibi bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/reddi ile çocukların cinsiyeti arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre bir engel ile tanılanmış kız çocuklarının algıladıkları ebeveynlerinin kendilerini kabul durumu erkek çocuklarının algıladıkları ebeveyn kabulüne göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p<.01$).

2.2.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının çocukların tanısına göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının çocukların tanısına göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi

sonuçları Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Tanısına Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.621	8	.078	3.334	.002**
Grup İçi	2.143	92	.023		
Toplam	2.764	100			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 19'a göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile çocukların tanısına göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumunun çocuğun tanısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği (F=3.334, p<.01) belirlenmiştir. Farklılığın hangi tanı grupları arasında olduğunu belirlemek için Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği uygulanıp, Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Çocukların Tanısına Göre Post hoc LSD Testi Sonuçları

Tanı	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Otizm	-.317**	-.402**	-.295*	-.363**	-.390**	-.167	-.270*	-.327**
2.Zihinsel	-	-.086	.020	-.047	-.075	.149*	.045	-.011
3.Down	-	-	.107	.039	.011	.235**	.132	.074
4.Dil-Konuşma	-	-	-	-.068	-.095	.129*	.025	-.032
5.Bedensel	-	-	-	-	-.028	.197***	.093	.035
6.Görme	-	-	-	-	-	.224**	.120	.063
7.İşitme	-	-	-	-	-	-	-.103	-.160**
8.Özgül Öğrenme	-	-	-	-	-	-	-	-.058
9.Çoklu Engel	-	-	-	-	-	-	-	-

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 20'de bir engel ile tanılanmış çocukların tanı grupları arasında nasıl fark olduğunu belirlemek için uygulanan Post hoc LSD tekniği sonucunda;

Otizm tanısı almış çocukların ortalamasının zihinsel, Down, görme, çoklu engel, dil-konuşma bozukluğu, özgül öğrenme güçlüğü, bedensel engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre otizm tanılı çocukların zihinsel, bedensel, görme engelli, çoklu engel, Down sendromu tanılı çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerini daha yüksek düzeyde kabul ettiklerini algıladıkları (p<.01), otizm tanılı çocukların dil-konuşma bozukluğu ve özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklara göre de ebeveynlerinin kendilerini daha yüksek düzeyde kabul ettiklerini algıladıkları (p<.05) belirlenmiştir. Otizm tanısı almış çocukların ortalaması ile işitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Zihinsel engel tanısı almış çocukların ortalamasının otizm veya işitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre zihinsel engelli tanısı almış çocukların otizm tanılı çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerini daha yüksek düzeyde reddettiklerini algıladıkları (p<.01) tespit edilmiş, zihinsel engelli tanısı almış çocuklar işitme engelli tanılı çocukların ortalamasına göre de ebeveynlerinin kendilerini daha yüksek düzeyde reddettiklerini algıladıkları (p<.05) belirlenmiştir. Zihinsel engelli tanısı almış çocukların ortalaması ile diğer tanı grubundaki çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Down sendromu tanısı almış çocukların ortalamasının otizm veya işitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre Down sendromu tanılı çocukların otizm veya işitme engelli tanılı çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik daha yüksek düzeyde reddedici olduklarını algıladıkları (p<.01) belirlenmiştir. Down sendromu tanısı almış çocukların ortalaması ile diğer tanı grubundaki çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Dil-konuşma bozukluğu tanısı almış çocukların ortalamasının otizm veya işitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre dil-konuşma bozukluğu tanılı çocukların otizm veya işitme engelli tanılı çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik daha yüksek düzeyde

reddettiklerini algıladıkları (p<.05) belirlenmiştir. Dil-konuşma bozukluğu tanısı almış çocukların ortalaması ile diğer tanı grubundaki çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Bedensel engelli tanısı almış çocukların ortalamasının otizm veya işitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre bedensel engelli tanılı çocukların otizm tanısı almış çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik daha yüksek düzeyde reddettiklerini algıladıkları (p<.01) tespit edilmiş, bedensel engelli tanısı almış çocuklar işitme engelli tanılı çocukların ortalamasına göre de ebeveynlerinin kendilerini daha yüksek düzeyde reddettiklerini algıladıkları (p<.001) belirlenmiştir. Bedensel engelli tanısı almış çocukların ortalaması ile diğer tanı grubundaki çocukların ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>.05).

Görme engelli tanısı almış çocukların ortalamasının otizm veya işitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre görme engelli tanılı çocukların otizm veya işitme engelli tanılı çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik daha yüksek düzeyde reddettiklerini algıladıkları (p<.05) belirlenmiştir. Görme engelli tanısı almış çocukların ortalaması ile diğer tanı grubundaki çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

İşitme engelli tanısı almış çocukların ortalamasının zihinsel engelli, bedensel engelli, Down sendromu, görme engelli, dil-konuşma bozukluğu veya çoklu engel tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre işitme engelli tanılı çocukların zihinsel engelli tanılı çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik daha yüksek düzeyde kabul edici olduklarını algıladıkları (p<.05) tespit edilmiştir. İşitme engelli tanılı çocukların Down sendromu, görme engelli, çoklu engel ve dil-konuşma bozukluğu tanılı çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik daha kabul edici olduklarını algıladıkları (p<.01) belirlenmiş olup, işitme engeli ola çocuklar bedensel engeli olan çocukların otalamasına göre de ebeveynlerinin kendilerini daha yüksek düzeyde kabul ettiklerini algıladıkları (p<.001) tespit edilmiştir. İşitme engelli tanısı almış çocukların ortalaması ile diğer tanı grubun-

daki çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların ortalamasının otizm tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel bir fark olduğu, buna göre özgül öğrenme güçlüğü tanılı çocukların otizm tanısı almış çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik daha reddedici olduklarını algıladıkları (p<.05) tespit edilmiştir. Özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların ortalaması ile diğer tanı grubundaki çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

Çoklu engel tanısı almış çocukların ortalamasının işitme engelli ve otizm tanısı almış çocukların ortalaması arasında istatistiksel bir fark olduğu, buna göre çoklu engel tanılı çocukların işitme engelli ve otizm tanılı çocukların ortalamasına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik aha yüksek düzeyde reddedici olduklarını algıladıkları (p<.01) tespit edilmiştir. Çoklu engel tanısı almış çocukların ortalaması ile diğer tanı grubundaki çocukların ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>.05).

2.2.3.'Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının ebeveynlerinin (anne ve baba ayrı) yaş grubuna göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının ebeveynlerinin (anne ve baba ayrı) yaş grubuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sırasıyla Tablo 21 ve Tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 21. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Annenin Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.117	4	.029	1.062	.380
Grup İçi	2.647	96	.028		
Toplam	2.764	100			

***p*<.05, **p*<.01, ***p*<.001**

Tablo 21'e göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul/red durumunun annenin yaş grubuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile annelerinin yaş grubu arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı (F=1.478, *p*>.05) belirlenmiştir.

Tablo 22. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babanın Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.132	4	.033	1.208	.312
Grup İçi	2.632	96	.027		
Toplam	2.764	100			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 22'ye göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul/red durumunun babanın yaş grubuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile babalarının yaş grubu arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı (F=1.208, *p*>.05) belirlenmiştir.

2.2.4.'Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red algılarının ebeveynlerin (anne ve baba) eğitim düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul/red durumlarının annelerin ve babaların eğitim düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sırasıyla Tablo 23 ve Tablo 24'de gösterilmiştir.

Tablo 23. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabukl/Red Düzeylerinin Annenin Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.144	4	.036	1.323	.267
Grup İçi	2.620	96	.027		

Toplam	2.764	100

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 23'e göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının annenin eğitim düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyans analizi sonucunda, çocukların algıladığı ebeveyn kabul/red durumu ile annelerin eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=1.323, *p*>.05) belirlenmiştir.

Tablo 24. Çocukların Algıladığı Ebveyn Kabul/Red Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.144	4	.036	1.323	.267
Grup İçi	2.620	96	.027		
Toplam	2.764	100			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 24'e göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının ebeveynlerin eğitim düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyans analizi sonucunda çocukların algıladığı ebeveyn kabul/red durumunun babaların eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermediği (F=1.323, *p*>.05) belirlenmiştir.

2.2.5.'Bir engel ile tanılanmış çocukların kendilerine yönelik algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının anne ve babalarının çalışma durumuna göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların kendilerine yönelik algıladıkları ebeveyn kabul/red durumlarının anne ve babalarının çalışma durumuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için Bağımsız Gruplar *t*-testi sonuçları sırasıyla Tablo 25 ve Tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 25. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerinin Anne Çalışma Durumuna Göre *t*-testi Sonuçları

	n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
					t	df	*p*

Çocuk Gözünden Ebeveyn Kabul/Red	Anne Çalışma	8	2.46	.073	.0258	-2.26	100	.026*
	Anne Çalışmama	93	2.59	.167	.0174			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 25'e göre bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumunun annenin çalışma durumuna göre nasıl değiştiğini belirlemek amacıyla Bağımsız Gruplar *t*-Testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile annenin çalışma durumu arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre bir engel ile tanılanmış çocuklar çalışan annelerinin çalışmayan annelere göre kendilerine yönelik daha kabul edici olduklarını algıladıkları (p<.05) tespit edilmiştir.

Tablo 26. Çocukların Algıladığı Ebevyn Kabul/Red Düzeylerinin Baba Çalışma Durumuna Göre *t*-testi Sonuçları

		n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
						t	df	*p*
Çocuk Gözünden Ebeveyn Kabul/Red	Baba Çalışma	93	2.57	.168	.0175	1.70	100	.092
	Baba Çalışmama	8	2.68	.092	.0327			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 26'da bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumunun babanın çalışma durumu değişkenine göre nasıl değiştiği belirlemek amacıyla Bağımsız Gruplar *t*-testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile babanın çalışma durumu arasında istatistiksel olarak bir fark (p>.05) bulunmamıştır.

2.2.6.'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveyn kabul/red algılarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveyn (anne ve baba ayrı ayrı, toplamda ikisi) kabul/red algılarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sırasıyla Tablo 27, Tablo 28 ve Tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 27. Çocukların Algıladığı Anne Kabul/Reddine Göre Ailenin Gelir Düzeyi ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.203	3	.068	2.055	.111
Grup İçi	3.196	97	.033		
Toplam	3.399	100			

***p<.05, **p<.01, ***p<.001**

Tablo 27'ye göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların annelerden algıladığı ebeveyn kabul/red durumunun ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, çocukların annelerden algıladığı kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=2.016, *p*>.05) belirlenmiştir.

Tablo 28. Çocukların Algıladığı Baba Kabul/Reddine Göre Ailenin Gelir Düzeyi ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.365	3	.122	1.092	.356
Grup İçi	10.801	97	.111		
Toplam	11.166	100			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 28'ye göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların babalarından algıladığı kabul/red durumunun ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, çocukların babalarından algıladığı kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=1.092, *p*>.05) belirlenmiştir.

Tablo 29. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Reddine Göre Ailenin Gelir Düzeyi ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	.151	3	.050	1.874	.139
Grup İçi	2.613	97	.027		
Toplam	2.764	100			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 29'a göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların algıladığı veyn kabul/red durumunun ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, çocukların algıladığı ebeveyn kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=1.874, $p>.05$) belirlenmiştir.

3. 'Bir Engel ile Tanılanmış Çocukların Algıladığı Ebeveynlerinin Kendilerine Yönelik Kabul/Red Düzeyi (Annelerinin, Babalarının ve Toplamda Her İkisinin) ile Ebeveynlerin Kabul/Red Düzeyi (Annelerinin, Babalarının ve Toplamda Her İkisinin) Arasında Anlamlı Fark Bulunmakta Mıdır?'

Çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red düzeyi (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ile ebeveynlerin kabul/red düzeyi (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakmak için Bağımlı Örneklem *t*-Testi uygulanmış olup, Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Red Düzeyi (Annelerinin, Babalarının ve Toplamda Her İkisinin) ile Ebeveynlerin Kabul/Red Düzeyi (Annelerinin, Babalarının ve Toplamda Her İkisinin) *t*-testi Sonuçları

	n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
					t	df	*p*
Çocuk Gözünden Anne Kabul/Red	101	2.58	.184	.018	.617	100	.539
Anne Gözünden Çocuk Kabul/Red	101	2.53	.277	.027			
Çocuk Gözünden Baba Kabul/Red	101	2.45	.334	.033	2.517	100	.013*
Baba Gözünden Çocuk Kabul/Red	101	2.55	.249	.024			
Çocuk Gözünden Ebeveyn Kabul/Red	101	2.55	.249	.249	1.503	100	.036*

Ebeveyn Gözünden Çocuk Kabul/Red	101	2.54	.235	.023

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 30'a göre çocukların algıladığı anne kabul/red düzeyi ortalaması ile annenin kabul/red düzeyi ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir. Çocukların algıladığı baba kabul/red düzeyi ortalaması ile babanın kabul/red düzeyi ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, çocukların algıladığı baba kabul düzeyi, babaların çocuklarını kabul düzeyine göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p<.05$). Çocukların algıladığı ebeveyn kabul/red düzeyi ortalaması ile ebeveynin kabul/red düzeyi ortalaması arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, buna göre çocukların algıladığı ebeveyn kabul düzeyi ebeveynin çocuklarını kabul düzeyine göre istatistiksel olarak daha düşük olduğu ($p<.05$) belirlenmiştir.

4. 'Bir Engel ile Tanılanmış Çocukların Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Durumları (Annelere Göre, Babalara Göre ve Toplamda Her İkisine Göre) Ne Düzeydedir?'

Çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek durumlarının (annelere göre, babalara göre ve toplamda her ikisine göre) ne düzeyde olduğunu test etmek amacıyla uygulanan 'Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nden elde ettikleri ebeveynlerin puan ortalamaları ayrı ayrı ve ikisi birlikte hesaplanmıştır. Ebeveynlerin ilgili ölçekten ayrı ayrı ve ikisi birlikte aldıkları puan ortalamaları, puan dağılımlarının standart sapmaları Tablo 31'de gösterilmiştir**.**

Tablo 31. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi

Puan	n	x̄	ss
Annenin Algıladığı Sosyal Destek	101	3.91	1.232
Babanın Algıladığı Sosyal Destek	101	3.69	1.239
Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek	101	3.88	1.141

Tablo 31'e göre, bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin algıladığı sosyal destek düzeyi ortalamasının hem babaların algıladığı sosyal destek düzeyi ortalamasından hem de toplamda her iki ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ortalamasından yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna göre annelerin algıladığı sosyal destek düzeyi baba-

ların ve her iki ebeveynin toplamda algıladığı sosyal destek düzeyinden yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.1. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin ve babalarının algıladığı sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?'

Çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin ve babalarının algıladığı sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakmak için Bağımlı Örneklem *t*-testi uygulanıp, Tablo 32'de gösterilmiştir.

Tablo 32. Anne ve Babanın Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri *t*-testi Sonuçları

	n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
					t	df	*p*
Annenin Algıladığı Sosyal Destek	101	3.91	1.232	.122	2.13	100	.036*
Babanın Algıladığı Sosyal Destek	101	3.69	1.239	.123			

***p<.05, **p<.01, ***p<.001**

Tablo 32'ye göre bir engel ile tanılanmış çocukların anne ve babalarının algıladıkları sosyal destek düzeylerinin aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre annelerin algıladığı sosyal destek düzeyi babaların algıladığı sosyal destek düzeyinden istatistiksel olarak yüksek olduğu (p<.05) belirlenmiştir.

4.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin yaşına, eğitim düzeyine, çalışma durumuna ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algılamış oldukları sosyal destek düzeylerinin çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin yaşına, eğitim düzeyine, çalışma durumuna ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiği incelenip, bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

4.2.1.Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çocukların cinsiyetine göre Bağımsız Grup t-testi bulguları

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çocukların cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediği Bağımsız Gruplar *t*-testi ile Tablo 33'te gösterilmiştir.

Tablo 33. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Çocukların Cinsiyetine Göre *t*-testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
						t	df	*p*
Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek	Kadın	47	3.91	1.23	.1574	.727	100	.469
	Erkek	54	3.69	1.23	.1630			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 33'e göre bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile çocukların cinsiyeti arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı (*p*>.05) tespit edilmiştir.

4.2.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çocukların tanısına göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin çocukların tanısına göre nasıl değiştiğini belirlemek için Tablo 34'te ANOVA analizi uygulanmıştır.

Tablo 34. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Çocukların Tanısına Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	10.50	8	1.31	1.008	.436
Grup İçi	119.84	92	1.30		
Toplam	130.34	100			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 34'e göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algılamış oldukları sosyal destek düzeyleri ile çocukların tanısı arasında istatistiksel olarak bir fark olmadığı (F=1,008, *p*>.05) tespit edilmiştir.

4.2.3. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyleri ebeveynlerin (anne ve baba ayrı ayrı) yaş grubuna göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeylerinin annelerin ve babaların yaşına göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sırasıyla Tablo 35 ve Tablo 36'da gösterilmiştir.

Tablo 35. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Annelerin Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	6.59	4	1.648	1.278	.284
Grup İçi	123.75	96	1.289		
Toplam	130.34	100			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 35'e göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin annelerin yaş grubuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile annelerinin yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=1.278, *p*>.05) tespit edilmiştir.

Tablo 36. Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Babanın Yaş Grubuna Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	11.09	4	2.77	2.23	.071
Grup İçi	119.25	96	1.24		
Toplam	130.34	100			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 36'ya göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeylerinin babaların yaş grubuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile babanın yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=2.23, *p*>.05) tespit edilmiştir.

4.2.4.'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri anne ve babanın eğitim düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin annelerin ve babaların eğitim düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 37 ve Tablo 39'da gösterilmiştir. Anne eğitim düzeyleri arasındaki farkın nereden kaynaklandığını belirlemek amacıyla Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği uygulanıp, Tablo 38'de gösterilmiştir.

Tablo 37. Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Annelerin Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*P*
Gruplar Arası	20.45	4	5.11	4.468	.002**
Grup İçi	109.89	96	1.14		
Toplam	130.34	100			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 37'ye göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin sosyal destek durumlarının annelerinin eğitimine göre nasıl değiştiğini belirlemek için ANOVA uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda ebeveynlerin sosyal destek durumu ile annelerin eğitimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu (F=4.468, $p<.05$) belirlenmiştir. Bu farkın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği uygulanıp, Tablo 38'de gösterilmiştir.

Tablo 38. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre LSD Tekniği Sonuçları

Eğitim Düzeyleri	2	3	4	5
1 (Okuryazar değil)	.269	-.205	-.592	-1.18**
2 (Okuryazar)	-	-.474	-.861***	-1.45
3 (İlkokul)	-	-	-.387	-.981**
4 (Ortaokul)	-	-	-	-.594
5 (Lise)	-	-	-	-

***p<.05, **p<.01, ***p<.001**

Tablo 38'de farklılığın annelerin hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için uygulanan Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği sonucunda:

Okuryazar olmayan annelerin ortalaması ile lise mezunu olan annelerin ortalaması karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre okuryazar olmayan annelerin lise mezunu annelere göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.01) tespit edilmiştir. Okuryazar olmayan annelerin ortalaması ile diğer eğitim düzeyindeki annelerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

Okuryazar olan annelerin ortalaması ile lise mezunu olan annelerin ortalaması karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre okuryazar olan annelerin lise mezunu annelere göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) tespit edilmiştir. Okuryazar olan annelerin ortalaması ile diğer eğitim düzeyindeki annelerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

İlkokul mezunu olan annelerin ortalaması ile lise mezunu olan annelerin ortalaması karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre ilkokul mezunu olan annelerin lise mezunu annelere göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.01) tespit edilmiştir. İlkokul mezunu olan annelerin ortalaması ile diğer eğitim düzeyindeki annelerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

Ortaokul mezunu olan annelerin ortalaması ile diğer eğitim düzeyindeki annelerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

Lise mezunu olan annelerin ortalaması ile okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul mezunu olan annelerin ortalamaları karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre lise mezunu olan annelerin okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu annelere göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.01) tespit edilmiştir. Lise mezunu annelerin okuryazar olan annelere göre de daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) tespit edilmiştir. Lise mezunu olan annelerin ortalaması ile ortaokul mezunu olan annelerin ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

Tablo 39. Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	43.49	5	8.70	9.516	.000***
Grup İçi	86.84	95	.914		
Toplam	130.34	100			

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 39'a göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin babaların eğitim düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile babaların eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu (F=9.516, *p*<.001) tespit edilmiştir. Farklılığın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği uygulanıp, Tablo 40'ta gösterilmiştir.

Tablo 40. Ebeveynlerinin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Babaların Eğitim Düzeyine Göre LSD Tekniği Sonuçları

Eğitim Düzeyleri	2	3	4	5	6
1 (Okuryazar değil)	.069	-.586	-1.33	-1.73*	-1.95*
2 (Okuryazar)	-	-.65*	-1.40***	-1.80***	-2.01***
3 (İlkokul)	-	-	-.75**	-1.14***	-1.36***
4 (Ortaokul)	-	-	-	-.39	-.61
5 (Lise)	-	-	-	-	-.22
6 (Lisans)	-	-	-	-	-

***p<.05, **p<.01, ***p<.001**

Tablo 40'ta farklılığın babaların hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için uygulanan Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği sonucunda:

Okuryazar olmayan babaların ortalaması ile lise veya lisans mezunu olan babaların ortalamaları karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre okuryazar olmayan babaların lise veya lisans mezunu babalara göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.05) tespit edilmiştir. Okuryazar olmayan babaların ortalaması ile diğer eğitim düzeyindeki babaların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

Okuryazar olan babaların ortalaması ile ilkokul, ortaokul, lise veya lisans mezunu olan babaların ortalaması karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre okuryazar olan babaların ilkokul mezunu babalara göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.05) tespit edilmiştir. Okuryazar olan babaların ortaokul, lise veya lisans mezunu olan babalara göre de daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) tespit edilmiştir. Okuryazar olan babaların ortalaması ile okuryazar olmayan babaların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

İlkokul mezunu olan babaların ortalaması ile okuryazar olan, ortaokul, lise veya lisans mezunu olan babaların ortalaması karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre ilkokul mezunu olan babaların okuryazar olan babalara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.05) tespit edilmiştir. İlkokul mezunu olan babaların ortaokul mezunu olan babalara göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.01) belirlenmiştir. İlkokul mezunu olan babaların lise veya lisans mezunu olan babalara göre de daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) belirlenmiştir. İlkokul mezunu olan babaların ortalaması ile okuryazar olmayan babaların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

Ortaokul mezunu olan babaların ortalaması ile okuryazar olan veya ilkokul mezunu olan babaların ortalaması karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre ortaokul mezunu olan babaların okuryazar olan babalara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) tespit edilmiştir. Ortaokul mezunu olan babaların ilkokul mezunu olan babalara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.01) belirlenmiştir. Ortaokul mezunu olan babaların ortalaması ile okur-

yazar olmayan, lise veya lisans mezunu olan babaların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

Lise mezunu olan babaların ortalaması ile okuryazar olmayan, okuryazar olan veya ilkokul mezunu olan babaların ortalaması karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre lise mezunu olan babaların okuryazar olmayan babalara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.05) tespit edilmiştir. Lise mezunu olan babaların okuryazar olan veya ilkokul mezunu olan babalara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) belirlenmiştir. Lise mezunu olan babaların ortalaması ile diğer eğitim düzeyindeki babaların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

Lisans mezunu olan babaların ortalaması ile okuryazar olmayan, okuryazar olan veya ilkokul mezunu olan babaların ortalaması karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre lisans mezunu olan babaların okuryazar olmayan babalara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.05) tespit edilmiştir. Lisans mezunu olan babaların okuryazar olan veya ilkokul mezunu olan babalara göre de daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) belirlenmiştir. Lisans mezunu olan babaların ortalaması ile diğer eğitim düzeyindeki babaların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

4.2.5.'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin annelerin ve babaların çalışma durumuna göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin annelerin ve babaların çalışma durumuna göre nasıl değiştiğini belirlemek için Bağımsız Gruplar *t*-testi sonuçları sırasıyla Tablo 41 ve Tablo 42'de gösterilmiştir.

Tablo 41. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Anne Çalışma Durumuna Göre *t*-Testi Sonuçları

		n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
						t	df	*p*
Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek	Anne Çalışma	8	4.54	1.37	.4863	1.71	100	.091
	Anne Çalışmama	93	3.83	1.11	.1151			

***p*<.05, **p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 41'e göre, bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin annelerin çalışma durumuna göre nasıl değiştiğini belirlemek amacıyla Bağımsız Gruplar *t*-testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile annenin çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir

Tablo 42. Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Baba Çalışma Durumuna Göre *t*-testi Sonuçları

		n	x̄	ss	SHx	***t*-testi**		
						t	df	*p*
Ebeveynin Algıladığı Sosyal Destek	Baba Çalışma	93	3.91	1.065	.110	.865	100	.389
	Baba Çalışmama	8	3.55	1.887	.667			

***p*<.05, **p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 42'ye göre, bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin babaların çalışma durumuna göre nasıl değiştiğini belirlemek amacıyla Bağımsız Gruplar *t*-testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile babanın çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir.

4.2.6.'Bir engel ile tanılanmış çocukların anne ve babalarının algıladıkları sosyal destek durumu ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların anne ve babalarının algıladıkları sosyal destek durumlarının ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları sırasıyla Tablo 43 ve Tablo 44'te gösterilmiştir.

Tablo 43. Annenin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	8.23	3	2.74	1.855	.142
Grup İçi	143.63	97	1.48		
Toplam	151.87	100			

***p*<.05, **p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 43'e göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin algıladığı sosyal destek durumunun ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, annelerin algıladığı sosyal destek durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (F=1.855, *p*>.05) belirlenmiştir.

Tablo 44. Babanın Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	*p*
Gruplar Arası	26.04	3	8.68	6.59	.000***
Grup İçi	127.61	97	1.31		
Toplam	153.65	100			

***p*<.05, ***p*<.01, ****p*<.001**

Tablo 44'e göre çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların babalarının algıladığı sosyal destek durumunun ailenin gelir düzeyine göre nasıl değiştiğini belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda, babaların algıladığı sosyal destek durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu (F=6.59, *p*<.001) belirlenmiştir. Farklılığın hangi gelir düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post hoc tekniklerden biri olan LSD tekniği uygulanıp, Tablo 45'te gösterilmiştir.

Tablo 45. Babanın Algıladığı Sosyal Destek Düzeyinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre LSD Sonuçları

Gelir Düzeyleri	2	3	4
1 (0-1000 TL)	-.376	-1.39***	-.618
2 (1001-2000 TL)	-	-1.01**	-.243
3 (2001-5000 TL)	-	-	.774*
4 (5001 TL üstü)	-	-	-

***p<.05, **p<.01, ***p<.001**

Tablo 45'e göre ailenin gelir düzeyleri arasındaki farklılıkları belirlemek için uygulanan Post hoc LSD tekniği sonucunda:

Gelir düzeyi 0-1000 TL aralığında olan ailelerin ortalamaları ile 2001-5000 TL aralığında gelir düzeyi olan ailelerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre 0-1000 TL aralığında geliri olan ailelerdeki babaların 2001-5000 TL geliri olan ailelerdeki babalara göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) tespit edilmiştir. Diğer gelir düzeyindeki ailelerdeki babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile 0-1000 TL aralığında geliri olan ailelerdeki babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) tespit edilmiştir.

Gelir düzeyi 1001-2000 TL aralığında olan ailelerin ortalamaları ile gelir düzeyi 2001-5000 TL aralığında olan ailelerin ortalaması arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu buna göre 1001-2000 TL aralığında gelir düzeyi olan ailelerdeki babaların 2001-5000 TL aralığında geliri olan ailelerdeki babalara göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.01) belirlenmiştir. Diğer gelir düzeyindeki ailelerdeki babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile 1001-2000 TL aralığında geliri olan ailelerdeki babaların algıladığı sosyal destek düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) tespit edilmiştir.

Gelir düzeyi 2001-5000 TL aralığında olan ailelerin ortalamaları ile gelir düzeyi 0-1000 TL, 1001-2000 TL ve 5001 TL üstünde olan ailelerin ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir fark olduğu, buna göre 2001-5000 TL aralığında gelir düzeyi olan ailelerdeki babaların 0-1000 TL aralığında geliri olan ailelerdeki babalara göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.001) belirlenmiştir. Gelir düzeyi 2001-5000 TL aralığında olan ailelerdeki babaların gelir düzeyi 1001-2000 TL aralığında olan babalara göre de daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.01) belirlenmiştir. Gelir düzeyi 2001-5000 TL aralığında olan ailelerdeki babaların gelir düzeyi 5001 TL üstünde olan ailelerdeki babalara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları (p<.05) belirlenmiştir. Diğer gelir düzeyindeki ailelerdeki babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile 5001 TL üstünde geliri olan ailelerdeki babaların algıladığı sosyal destek düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (p>.05) tespit edilmiştir.

5. 'Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyleri ile Çocuklarına Yönelik Kabul/Red Durumları Arasında (Annelerin, Babaların ve Toplamda Her İkisinin) Nasıl Bir İlişki Bulunmaktadır?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyleri ile çocuklarına yönelik kabul/red durumları arasında (annelerin, babaların ve toplamda her ikisinin) nasıl bir ilişki bulunduğunu ortaya koymak amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanıp, Tablo 46'da gösterilmiştir.

Tablo 46. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi ile Çocuklarını Kabul/Red Durumlarının Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	2	3	4	5	6
1 Anne Kabul/Red	.605***	.907***	.437***	.192	.367***
2 Baba Kabul/Red	-	.884***	.420***	.313**	.450***
3 Ebeveyn Kabul/Red	-	-	.479***	.278**	.453***
4 Anne Sosyal Destek	-	-	-	.622***	.928***
5 Baba Sosyal Destek	-	-	-	-	.805***
6 Ebeveyn Sosyal Destek	-	-	-	-	-

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

5.1. Annenin algıladığı sosyal destk düzeyi ile bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Analizin sonucunda, annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocuğunu kabul/red durumu arasında istatistiksel bir ilişki olduğu görüldüğü, buna göre annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocuğunu kabul durumu arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu (r= .437, p<.001) belirlenmiştir. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, çocuğunu kabul durumu da yükselmektedir.

5.2. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Ana-

lizin sonucunda, babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin çocuğunu kabul/red durumu arasında istatistiksel olarak bir ilişki olmadığı (p>.05) belirlenmiştir.

5.3. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Analizin sonucunda, ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin çocuğunu kabul/red durumu arasında istatistiksel bir ilişki olduğu görüldüğü, buna göre ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile annenin çocuğunu kabul durumu arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu (r= .367, p<.001) belirlenmiştir. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, annenin çocuğunu kabul durumu da yükselmektedir.

5.4. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi durumları arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın çocuğunu kabul durumu arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu (r= .420, p<.001) tespit edilmiştir. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, babamın çocuğunu kabul durumu da yükselmektedir.

5.5. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi durumu arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Analizin sonucunda, babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın çocuğunu kabul durumu

arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki saptamıştır (r= .313, p<.01). Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, babanın çocuğunu kabulü de yükselmektedir.

5.6. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/reddi arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Analizin sonucunda, ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babanın çocuğunu kabul durumu arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki saptamıştır (r= .450, p<.001). Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, babanın çocuğunu kabul algısı da yükselmektedir.

5.7. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumunu belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Analizin sonucunda, annenin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin çocuğunu kabul durumu arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki saptamıştır (r= .479, p<.001). Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, ebeveynin çocuğunu kabul durumu da yükselmektedir.

5.8. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Analizin sonucunda, babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul durumu arasında pozitif yönlü, an-

lamlı bir ilişki olduğu (r= .278, p<.01) tespit edilmiştir. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, ebeveynin çocuğunu kabulü de yükselmektedir.

5.9. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu arasındaki ilişkiye dair Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu arasında nasıl bir ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Analizin sonucunda, ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki saptamıştır (r= .453, p<.001). Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, ebeveynin çocuğunu kabulü de yükselmektedir.

6. 'Çocukların Algıladığı Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları ile Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki Ne Düzeydedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladığı ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanıp, Tablo 47'de gösterilmiştir.

Tablo 47. Çocukların Algıladığı Ebeveyn Kabul/Reddi ile Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeylerinin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	2	3	4	5	6
1 Çocuk Anne Kabul/Red	-.027	.765***	.146	.121	.191
2 Çocuk Baba Kabul/Red	-	.310**	-.107	-.026	.059
3 Çocuk Ebeveyn Kabul/Red	-	-	-.042	.038	.371**
4 Anne Sosyal Destek	-	-	-	.622***	.928***
5 Baba Sosyal Destek	-	-	-	-	.805***
6 Ebeveyn Sosyal Destek	-	-	-	-	-

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

6.1. Çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Bir engel ile tanılanmış çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında nasıl bir ilişki bulunduğunu ortaya koymak amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı anne

kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı (p>.05) tespit edilmiştir.

6.2. Çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Bir engel ile tanılanmış çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi aasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı (p>.05) tespit edilmiştir.

6.3. Çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Bir engel ile tanılanmış çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı anne kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı (p>.05) tespit edilmiştir.

6.4. Çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Bir engel ile tanılanmış çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı (p>.05) tespit edilmiştir.

6.5. Çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladığı baba kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı (p>.05) tespit edilmiştir.

6.6. Çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladığı baba kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı baba kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir.

6.7. Çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Bir engel ile tanılanmış çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir.

6.8. Çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

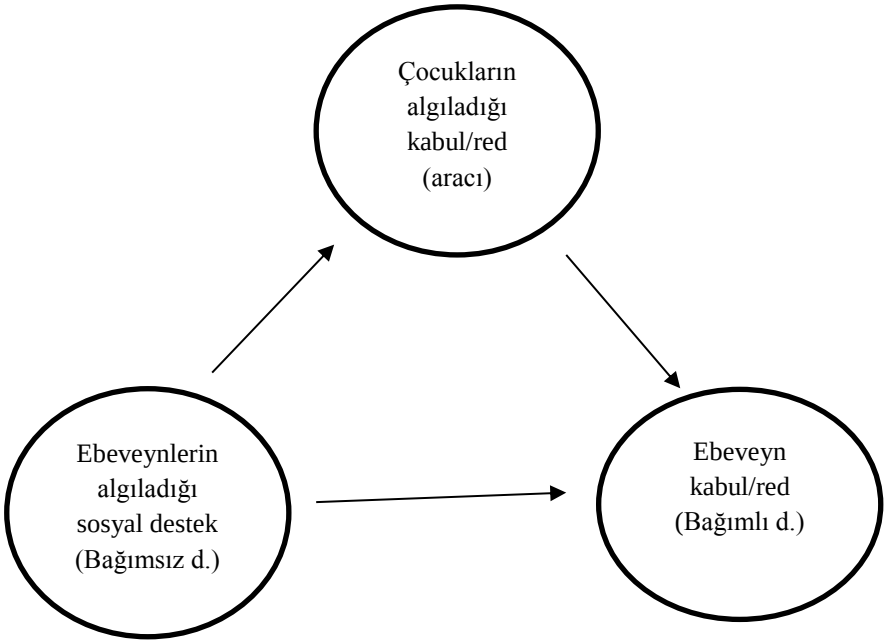
Bir engel ile tanılanmış çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir.

6.9. Çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

Bir engel ile tanılanmış çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda, çocuğun algıladığı ebeveyn kabul/reddi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi puanları arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r= .371$, $p<.05$) tespit edilmiştir.

7. 'Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi ile Bu Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Reddi Arasındaki İlişki Üzerinde Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumlarının Aracı Etkisi Ne Düzeydedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bu ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumları arasındaki aracı rolü olup olmadığı ile ilgili oluşturulan model Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi İle Çocuklarını Kabul Reddi Arasındaki İlişki Üzerinde Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumlarının Aracı Rolüne İlişkin Model

7.1. Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bu ebeveynlerin çocuklarını kabul/reddi arasındaki ilişki üzerinde çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının aracı etkisine ilişkin basit regresyon analizleri ve Sobel testine ilişkin bulgular

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bu ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumları arasındaki aracı rolünü incelemek için Basit Aracı Değişken ve Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Aracı değişkenin etkisinin anlamlılığını test etmek amacıyla Sobel z testi uygulanmış olup; Tablo 48'de gösterilmiştir.

Tablo 48. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi İle Bu Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Reddi Arasındaki İlişki Üzerinde Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumlarının Aracılık Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

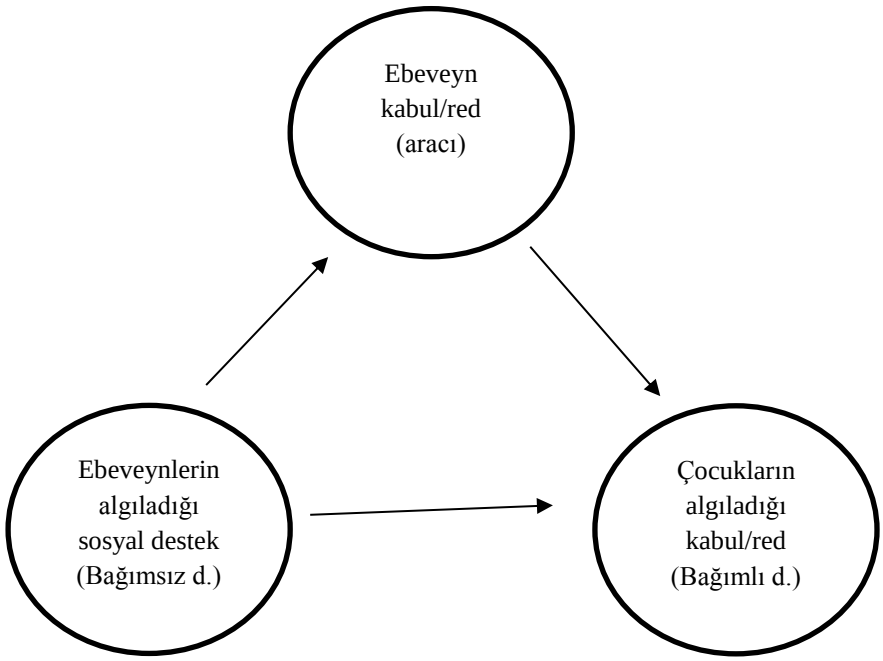
Regresyon Denklemi	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	*R*	R^2	*ΔR2*	*F*	*β*	*p*
1	Çocuk Kabul/Red	Ebeveyn Sosyal Destek	.64	.292	-	3.060	.578	.008**
2	Ebeveyn Kabul/Red	Ebeveyn Sosyal Destek	.59	.324	-	15.51	.643	.000***
3	Ebeveyn Kabul/Red	Ebeveyn Sosyal Destek	-	.586	.481	42.443	.497	.000***
		Çocuk Kabul/Red	-				.237	

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 48'e göre, analizler sonucunda ebeveyn sosyal destek düzeyinin ebeveyn kabul/red düzeyinin toplam varyansının %32'sini açıkladığı görülürken; ebeveyn sosyal destek ile çocuk kabul/red düzeyinin ebeveyn kabul/red düzeyindeki toplam varyansın %48'ini açıkladığı görülmüştür. Ebeveyn sosyal destek düzeyi ile ebeveyn kabul/red düzeyi arasındaki ilişki çoklu regresyon analizinde azalmış olmasına rağmen (β= .643, p=.000 düzeyinden β= .497, *p*=.000 düzeyine inmiştir) bu ilişki hala istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir. Söz konusu model Sobel z testi ile ölçülmüş ve sonuç istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır (z= 4.568452791, p=0.001).

8. 'Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi ile Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları Arasındaki İlişki Üzerinde Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Red Durumlarının Aracı Etkisi Ne Düzeydedir?

Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracı rolü olup olmadığı ile ilgili oluşturulan model Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi İle Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları Arasındaki İlişki Üzerinde Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Red Durumlarının Aracı Rolüne İlişkin Model

8.1. Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracı rolü olup olmadığına ilişkin basit regresyon analizleri ve Sobel testine ilişkin bulgular

Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişki üzerinde ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracı rolünü incelemek için Basit Aracı Değişken ve Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Aracı değişkenin etkisinin anlamlılığını test etmek amacıyla Sobel z testi uygulanmış olup; Tablo 49'da gösterilmiştir.

Tablo 49. Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi ile Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları Arasındaki İlişki Üzerinde Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Red Durumlarının Aracılık Etkisine Rolüne İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Regresyon Denklemi	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	*R*	R^2	*ΔR2*	*F*	*β*	*p*
1	Çocuk Kabul/Red	Ebeveyn Sosyal Destek	.64	.292	-	3.060	.578	.008**
2	Ebeveyn Kabul/Red	Ebeveyn Sosyal Destek	.59	.324	-	15.51	.643	.000***
4	Çocuk Kabul/Red	Ebeveyn Sosyal Destek	-	.471	.382	12.057	.403	.001**
		Ebeveyn Kabul/Red	-				.339	

***p*<.05, ****p*<.01, *****p*<.001**

Tablo 49'a göre, analizler sonucunda ebeveyn sosyal destek düzeyinin ebeveyn çocuk kabul/red düzeyinin toplam varyansının %29'unu açıkladığı görülürken; ebeveyn sosyal destek ile ebeveyn kabul/red düzeyinin çocuk kabul/red düzeyindeki toplam varyansın %38'ini açıkladığı görülmüştür. Ebeveyn sosyal destek düzeyi ile çocuk kabul/red düzeyi arasındaki ilişki çoklu regresyon analizinde azalmış olmasına rağmen (β= .578, p=.008 düzeyinden β= .403, p=.001 düzeyine inmiştir) bu ilişki hala

istatistiksel olarak anlamlı düzeydedir. Söz konusu model Sobel z testi ile ölçülmüş ve sonuç istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır (z= 3.493254180, p=0.003).

BÖLÜM 4. TARTIŞMA

Bu çalışmanın üç temel amacı vardır. İlk olarak engellilik bağlamında ebeveynin engelli çocuğunu kabul/red durumu ile algıladığı sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmak; ikinci olarak engelli çocuğun da gözünden ebeveynin kendisini kabul/red durumunu araştırmak, üçüncü olarak ebeveyn ve çocuk gözünden kabul/red durumlarının demografik değişkenler (çocuğun cinsiyeti, tanısı, ebeveynlerin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve ailenin gelir düzeyi) açısından nasıl farklılıklar gösterdiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde araştırma sorularına ilişkin bulgular alanyazındaki çalışmalar çerçevesinde belirli bir sıra halinde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

1.Ebeveynlerin Bir Engel ile Tanılanmış Çocuklarına Yönelik Kabul/Red Durumu

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumlarının toplam puan ortalamaları (annelere göre, babalara göre ve her ikisine göre) karşılaştırıldığında annelerin babalara göre bir engel ile tanılanmış çocuğunu daha yüksek düzeyde kabul ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Annelerin babalara göre çocuklarını daha yüksek düzeyde kabul algısı içinde olmasının, annenin çocuğun temel ihtiyaçlarıyla kendisinin ilgilenmesi sonucunda çocukla daha çok etkileşim halinde olmasına ve aralarında tüm zorluklara rağmen güçlü bir bağ oluşmasına yol açtığı düşünülmektedir. Babaların evin dışında daha çok sorumluluk alması, çocuğun sorumluluklarını annenin yüklenmesi, babanın çocukla daha az vakit geçirmesinden dolayı babanın çocukla aralarındaki bağın güçlü olamamasına, bu sebeple anneye nazaran çocuğu reddetme düzeyinin daha yüksek olmasına neden olabildiği düşünülmektedir. Söz konusu bulgu alanyazın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Örneğin, ebeveynin ergenlik dönemindeki çocuklarını kabul-red düzeyini araştırdığı çalışmada, annelerin babalara göre daha yüksek kabul edici olduğu belirlenmiştir (Dwairy, 2010). Bunun yanında elde edilen bulguyu destekleyemeyecek çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, bedensel ve zihinsel engelli tanısı olan çocukları olan ebeveynlerin çocuklarını kabul/red düzeylerinin araştırıldığı çalışmada, babaların annelere göre çocuklarını daha yüksek düzeyde kabullenici davrandıkları belirlenmiştir (Ansari, 2002).

Annelerin babalara göre daha yüksek düzeyde reddedici olmasının nedenine şu açıdan da bakılabilir: annelerin çocukla ilgili çoğu sorumluluğu kendi başına üstlenmesinin anne açısından zamanla yıpratıcı olabileceği düşünülmektedir. Yapılan bir başka çalışmada, ebeveynler zihinsel engelli tanısı almış çocuklarını, herhangi bir tanı almayan çocuklara göre daha yüksek düzeyde reddetmektedirler, bunun yanında ebeveynlerden birinin çocuğunu kabul/red düzeyi diğer ebeveynin de kabul düzeyini etkilemektedir (Önder ve Gülay, 2007).

1.1. 'Annelerin ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?'

Anne ve babaların bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red toplam puan ortalamalarının yüksek olmadığı ve anlamlılık değerinin de istenen aralıkta olmamasından dolayı ebeveyn kabul/reddi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çalışmanın katılımcı grubu Mardin ve Diyarbakır'da yaşayan geleneksel aile yapısını benimseyen bireylerden oluştuğundan aile içinde bireylerin birbirine bağlı olduğu, birlikte hareket ettiği düşünülmektedir. Dwairy'nin (2010) yapmış olduğu çalışmada, bağlılığın olduğu ailelerde bağlılığın daha az olduğu ailelere göre kabul etme düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan annelerin eşlerine göre daha fazla stres altında oldukları bilinmekte, başka çalışmalarda da benzer düzeyde etkilendikleri belirlenmiştir (Rüstemova, 2018; Uğuz, Toros, Yazgan-İnanç ve Çolakkadıoğlu, 2004; Yamaç, 2011). Ansari (2002) tarafından yapılan çalışmada ise, ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğunu herhangi bir engel ile tanılanmayan çocuğuna göre daha yüksek düzeyde kabul ettiği, bunun yanında ebeveynlerden annelerin babalara göre engelli çocuklarına karşı daha kabullenici oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

1.2.'Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumlarının çocukların cinsiyetine ve tanısına, ebeveynlerin yaşına, ebeveynlerin eğitimine, ebeveynlerin çalışmasına ve ailenin gelirine göre nasıl değişmektedir?

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red algılarının çocukların cinsiyeti ile aralarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu sonucunda, katılımcı ebeveynlerin çocukları arasında cinsiyet ayrımcılığı yapmadığı söylenebilir. Buna göre ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile çocuğun cinsiyeti arasında her-

hangi bir farklılık görülmemiştir. Bunun yanında, elde edilen bulgu alanyazında yer alan çalışmaları (Ansari, 2002; Delitay, 2009; Erkan ve Toran, 2004; Önder ve Gülay, 2010; Özdiker, 2002; Yamaç, 2011; Yıldız, 2009) destekler niteliktedir. Öte yandan ebeveynin çocuğa karşı davranışları, tutumu ile çocuğun cinsiyeti arasında bir fark olduğunu bulan çalışmalar (Dwairy, 2010; Haktanır ve ark. , 1999; Tekin, 2017) da mevcuttur.

Bu çalışmada ebeveynlerin çocuğunu kabul/red durumu ile çocuğun tanısı arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ancak, alanyazın incelendiğinde ebeveynin kabul/red durumu ile çocuğun tanısı arasında anlamlı bir fark olmadığını bulgulayan çalışmalar olduğu (Ersoy, 1997; Muştu, 2018; Rüstemova, 2018) görülmüştür. Tekin (2017) tarafından yapılan çalışmada ise, otizm ile tanılanan çocukların babaları tarafından kabul düzeyini etkileyen etkenin çocuğun tanısından ziyade tanının derecesi olduğu, hafif düzeyde otizm tanısı olan çocukların ağır düzeyde otizmli olan çocuklara nazaran baba tarafından daha çok kabul gördükleri görülmüştür. Bu çalışmada farklılığın hangi tanı grupları arasında kaynaklandığını bulabilmek için yapılan analizde, otizm engel grubunda olan çocukların zihinsel, bedensel ve işitme engel grubunda olan çocuklarla aralarında istatistiksel bir fark olduğu, otizm engel grubunda olan çocukların ebeveynleri tarafından daha yüksek düzeyde kabul gördükleri belirlenmiştir. Bu çalışmada, otizm tanısı olan çocukların zihinsel, bedensel ve işitme engel tanısı alan çocuklara göre ebeveynleri tarafından daha yüksek düzeyde kabul edilmelerinin sebeplerinden biri, çalışma grubundaki otizm tanılı çocukların engel düzeyinin ağır olmadığı görülmüş ve ailelerle görüşüldüğünde çok küçük yaştan itibaren destek özellikle eğitim desteği almaya başladıklarını aktarmaları önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Zihinsel engel grubunda olan çocuklarla otizm ve görme engel grubunda olan çocuklar arasında anlamlı bir fark olduğu; zihinsel engel grubundaki çocukların otizm ve görme engel grubundaki çocuklara göre daha düşük düzeyde kabul gördükleri belirlenmiştir. Zihinsel engelli tanılı çocuğu olan ebeveynin diğer engelli tanısı alan çocukların ebeveynlerine nazaran daha çok zorlandıkları, çocukların hafif düzeyde zihinsel engel tanısı olmasına rağmen çocukların eğitilmeleri, kontrol edilmeleri konusunda ebeveynlerin büyük bir çaba sarf ettiği gözlemlenmiştir. Bulguyu destekleyen çalışma da alanyazında mevcuttur. Örneğin, Ansari (2002) tarafından yapılan çalışmada, engelli tanısı olan çocuk (işitme, görme, zihinsel veya bedensel engeli olan) ve herhangi bir engeli ve/veya yeter-

sizliği olmayan çocukların ebeveynlerinin kendilerini kabul-red tutumlarını karşılaştırdığı çalışmasında, çocuğun engeli bedensel bir engellilik olduğunda (işitme, görme ya da bedensel engelli) ebeveynin kabulü zihinsel engeli olan çocukların ebeveynlerinin kabul düzeyine göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Görme engel grubundaki çocuklar zihinsel, Down, dil-konuşma bozukluğu, bedensel, işitme, özgül öğrenme güçlüğü ve çoklu engel grubundaki çocuklara göre daha yüksek düzeyde kabul görmektedirler. Bu çalışmadaki görme engel grubundaki katılımcıların kısmi olarak görme engellerinin olması ve eğitimlerine devam etmeleri sebebiyle diğer engel grubundaki çocuklara göre ebeveynleri tarafından daha yüksek düzeyde kabul görmüş olabildikleri düşünülmektedir. İşitme engel grubundaki çocuklar dil-konuşma bozukluğu, otizm engel grubundaki çocuklara göre daha düşük düzeyde kabul görmektedirler.

Ebeveynlerin engeli olan çocuğunu kabul/red durumu ile annenin yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamış olup, alanyazındaki çalışmaları desteklemektedir. Örneğin, otizm tanı grubunda çocuğu olan annelerin çocuklarını kabul-red düzeyi ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelenirken, annenin yaşı ile çocuğunu kabulü arasında bir fark bulunmamıştır (Dere, 2009). Annenin davranış problemi olan çocuğu ile annenin yaşı arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılan çalışmada anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir (Basılgan, 2002). Özdiker (2002) tarafından yapılan ve elde edilen bulgu ile örtüşmeyen bir çalışmada ise, genç yaştaki annelerin ileri yaştaki annelere göre çocuklarını daha yüksek düzeyde reddedebildiklerini gözlemlemiştir.

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu ile babanın yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Elde edilen bulgu alanyazında bulunan çalışmaları desteklememektedir. Örneğin, Tekin'in (2017) otizm tanısı olan çocukların babalarının yaş grubu ile babaların kabul/reddi arasında bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Yapılan başka bir çalışmada ise ebeveylerin yaş gruplarının bir engel ile tanılanmış çocuklarını kabul/red durumlarını etkilemediği belirlenmiştir (Rüstemova, 2018). Efilti (2016) tarafından yapılan çalışmada ise, zihinsel engelli çocuğun kabulü ile babanın yaşı arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Babanın yaş grupları arasındaki farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla uygulanan LSD tekniği sonucunda; babanın yaş gruplarından 25-30 yaş grubunun

ortalaması ile 41-50 yaş grubu ortalaması ve 36-40 ile 41-50 yaş grubu ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, genç yaş grubunun orta yaş grubuna göre çocuğunu daha yüksek düzeyde kabul ettiği, babanın yaşı yükseldikçe çocuğunu kabul düzeyinin düştüğü bulgusunun sebeplerinin neler olabileceğine bakıldığında; babanın yaşının artmasıyla, çocuğuna yönelik red düzeyinin yükselmesinde maddi ve manevi olarak zorlanması ve bu sorunlarla baş edememesi sonucunda babanın hayatından bezmesi, yaşının ilerlemesiyle çocuğunun geleceği hakkında endişelerinin artması, çocuğunun ne olacağıyla ilgili belirsizliğin derinleşebildiği düşünülmektedir.

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumu ile annenin eğitimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çalışmada elde edilen bulgu alanyazını desteklememektedir. Örneğin yapılan bir çalışmada, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğunu kabul düzeyinin de yükseldiği, aynı şekilde eğitim düzeyi düştükçe çocuğunu red düzeyinin yükseldiği belirlenmiştir (Erkan ve Toran, 2004). Annenin eğitim düzeyleri arasındaki ortalama puanlara bakıldığında; okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul mezunu annelerin ortaokul mezunu olan annelere göre çocuklarını daha yüksek düzeyde kabul ettikleri belirlenmiştir; annenin eğitim düzeyi yükseldikçe içinde bulunduğu durumla ilgili (toplumun engelliliğe bakışı, annenin engeli olan çocukla ilgili daha fazla yük yüklenmesi, annenin engellilik durumundan dolayı işini eşine göre daha önce bırakması vs.) farkındalığının artması sonucu eğitim düzeyi düşük olan annelere göre daha depresif bir ruh haline bürünebildiği, bunun sonucunda çocuğunu kabul düzeyi düşebilmektedir. Ebeveynin engeli olan çocuğuna yönelik kabul/red durumu ile annenin eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulunamamasının olası sebepleri, katılımcı grupların eşit dağılmamış olması ya da anne ile çocuk arasındaki güçlü duygusal bağdan dolayı ve ailenin içinde bulunduğu zor koşulların üstesinden gelme noktasında da annenin eğitim düzeyinin çocuğunu kabul veya reddinde de herhangi bir rolünün olmaması oluşturduğu düşünülmektedir.

Ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuklarına yönelik kabul/red durumları ile babanın eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Babanın çocuğunu kabul düzeyi ile kendisinin eğitim düzeyi arasındaki farklılığı incelemek adına yapılan alanyazın taramasında, babanın çocuğunu kabul düzeyi ile eğitim düzeyi arasında doğru orantı olduğu belirlenmiştir. Örneğin, Tekin (2017) tarafından

yapılan çalışmada, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğunu kabul düzeyi yükselmektedir. Efilti (2016) tarafından yapılan çalışmada ise, babanın eğitim düzeyi ile zihinsel engelli çocuğunu kabul düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Babaların eğitim düzeyleri arasındaki ortalama puanlara bakıldığında; okuryazar ve ilkokul mezunu olan babaların ortaokul mezunu olan babalara göre çocuklarını daha yüksek düzeyde kabul ettikleri belirlenmiştir. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, ebeveynin çocuğunu reddetme düzeyinin de yükselmesinin olası sebebi, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğu ile ilgili geleceğe yönelik bilinçli olarak daha çok plan yapabileceği, ancak çocuğunun bir engelinin olmasından dolayı planlarının gerçekleşememesi, bunun sonucunda hayal kırıklığına uğrayarak çocuğuna yönelik red düzeyinin yükselmesine neden olabildiği düşünülmektedir. Annede olduğu, baba da eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğunun durumu ile ilgili farkındalığı artmakta, çocuğunun geleceğiyle ilgili eğitim düzeyi düşük olan babalara göre daha yüksek düzeyde kaygılanabilmektedir.

Ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğuna yönelik kabul/red durumu ile annenin çalışma-çalışmama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile annenin çalışma durumu arasında bir farklılaşma bulunmaması, yani annesi çalışan çocuğun kabulü ile annesi çalışmayan çocuğun kabulünün benzer olmasının sebeplerinden biri annenin çalışma-çalışmama gruplarındaki katılımcı sayılarının dengeli bir şekilde dağılmamasından kaynaklanabilmektedir. Elde edilen bulgu alanyazındaki bazı çalışmalarla uyumlu olduğu gibi bazı çalışmalarla ise çelişmektedir. Bulgu ile ilgili alanyazın incelendiğinde; Kejerfors (2007) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynin kabul algısı ile annenin çalışıp-çalışmama durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Demiriz ve Öğretir (2007), çalışmayan annelerin çalışan annelere göre çocuklarına karşı daha kabullenici ve kontrol edici olduklarını tespit etmişlerdir. Delitay (2009) çalışmasında ise, hiç çalışmayan annelerin çalışıp işi bırakan annelere göre daha kabul edici davranışlar sergilediklerini tespit etmiştir.

Ebeveynin bir engel ile tanılanmış çocuğuna yönelik kabul/red durumu ile babanın çalışması arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmamıştır. Kejerfors (2007) çalışmasında, ebeveynin çocuğunu kabulü ile annenin çalışması arasında anlamlı bir farklılık bulmadığı gibi aynı şekilde çocuğun kabulü ile babanın çalışması durumu arasında

da bir farklılık bulmamıştır. Babaların çalışma-çalışmama grupları arasındaki büyük orandaki katılımcı farkından dolayı, çocuğun kabulü ile babanın çalışma-çalışmama durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamış olabilir. Çetin (2018) çalışmasında, engelli çocuğu olan ebeveynlerin kabul/red durumu ile ebeveynlerin çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulmamıştır.

Annenin bir engel ile tanılanmış çocuğuna yönelik ebeveyn kabul/red durumu ile ailenin geliri arasında bir fark bulunmamıştır. Alanyazına bakıldığında; annenin otizm tanılı çocuğuna karşı kabullenici olmasıyla ailenin geliri arasında bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Dere, 2009). Yüksek geliri olan ailelerde annelerin çocuklarını kabullenmesi düşük geliri olan ailelerdeki annelere göre daha yüksek düzeydedir (Delitay, 2009). Yamaç (2011) çalışmasında, ailenin gelir düzeyi düştükçe ebeveynlerin engelli çocuklarını kabul düzeyinin de düştüğünü tespit etmiştir. Dwairy (2010) ise çalışmasında, ebeveynin çocuğunu kabul düzeyi ile ailenin gelir düzeyi arasında doğru orantı vardır. Buna göre düşük gelir düzeyi olan ailelerde ebeveynlerin engeli olan çocuklarını daha yüksek düzeyde reddedebildiklerini tespit etmiş olup; engeli olan çocuğun sağlık, eğitim ihtiyaçlarının herhangi bir engeli olmayan çocuğa göre daha yüksek olduğu, geliri düşük olan ailelerin bu giderleri karşılayamadığı, maddi olarak kaygılarının artması sonucunda ebeveynin engeli olan çocuğuna yönelik reddedici bir tutum içinde olabildiğini düşünmektedir.

Babanın bir engel ile tanılanmış çocuğuna yönelik ebeveyn kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Söz konusu farklılığın hangi gelir düzeyleri arasında olduğu ile ilgili yapılan LSD testi sonucunda; 2001-5000 TL gelir düzeyi olan ailelerin babalarının 1001-2000 TL gelir düzeyi olan ailelerdeki babalardan çocuklarını daha yüksek düzeyde kabul ettikleri bulunmuştur. Elde edilen bulgu ile ilgili alanyazındaki çalışmalara bakıldığında; Efilti (2016), düşük geliri olan ailelerin babalarının, yüksek geliri olan ailelerin babalarına göre çocuklarına karşı daha reddedici olduklarını tespit etmiştir. Bu durumun sebebi olarak da ailenin maddi sorumluluğunun babada olması, engeli olan çocukların harcamalarının engeli olmayan çocuklara göre daha fazla olabilmesi gösterilebilir. Elde edilen bulguyu desteklemeyen çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Tekin (2017) tarafından yapılan çalışmada, babanın otizm tanılı çocuğunu kabullenmesiyle ailenin gelir düzeyi arasında bir farklılık bulunamamıştır.

Rüstemova (2018) çalışmasında da, ebeveynin çocuğu kabul-reddi ile ailenin gelir düzeyi arasında bir farklılık bulamamıştır. Ailenin gelir düzeyi ile toplam ebeveyn kabulü puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Güvenç, 2016).

2. Bir Engel ile Tanılanmış Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul/Red Durumu

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red düzeyleri toplam puan ortalamaları (annelere göre, babalara göre ve her ikisine göre) karşılaştırıldığında, çocukların babaları tarafından algıladıkları ebeveyn kabul düzeyinin annelerin kabul düzeyine göre istatistiksel olarak daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Çocuk tarafından algılanan hem anne hem baba ebeveyn kabul düzeyi sadece anne ve sadece baba ebeveyn kabulü düzeyinden daha düşük düzeyde bulunmuştur. Bir engel ile tanılanmış çocukların anne ve baba kabulü/reddi açısından babanın daha yüksek düzeyde kabul edici olarak algılamalarının çeşitli sebepleri olabilir. Annenin çocukların sorumluluğunu daha çok üstlenmek zorunda kalıp zamanın büyük bir bölümünü çocuğuyla geçirmesi, bu durumun kendisinde büyük bir stres faktörüne neden olabileceği ve içinde bulunduğu durumu çocuklarına olumsuz bir şekilde yansıtması sonucu çocukları tarafından annenin çocuklarını daha yüksek düzeyde reddettiği algısı oluşabilmektedir. Bunun yanında ailenin maddi sorumluluklarını çoğunlukla babanın üstlenmesinden dolayı zamanının çoğunu dışarıda geçirmesinden dolayı baba, anneye göre çocuklarla daha az vakit geçirmekte, bu sebeple çocuklar babalarının kendilerine karşı içinde bulunduğu olumsuz duruma tanık olamayabilmektedirler. Bulgu ile ilgili yayınlar incelendiğinde; dokuz ülkede ergenlere uygulanan ebeveyn kabul/red ölçeği sonucunda, birbirine bağlı olan ailelerde ergenlerin algıladıkları kabul düzeyi, birbirinden bağımsız olan ailelere göre daha yüksek düzeydedir (Dwairy, 2010). Yalçın (2015) çalışmasında, öğrenme güçlüğü olan ilköğretim öğrencilerinin, öğrenmeyle ilgili herhangi bir sorun yaşamayan öğrencilere göre her iki ebeveyninden de daha yüksek düzeyde reddedildikleri bulgulanmıştır. İlden Koçkar (2002) çalışmasında ise, öğrenme güçlüğü tanısı alan çocukların diyabetik olan çocuklara göre annelerinin kendilerini reddetme düzeyinin daha yüksek olduğunu algıladıklarını tespit etmiştir.

2.1. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ve babalarının kendilerini kabul/red durumları arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları baba kabulü, algıladıkları anne kabulüne göre daha yüksek düzeydedir, ancak çocukların baba ve anne kabul/red ortalamalarının birbirine yakın olması kabul düzeyinin de benzer düzeyde olduğunu göstermektedir. Çocukların babalarının kendilerini annelerine göre daha yüksek düzeyde kabul ettiklerini algılamalarındaki sebeplerden biri, ataerkil ve geleneksel toplumlarda çocukla ilgili sorumlulukların daha çok anne tarafından üstlenilmekte bu durum anne için yıpratıcı ve stresli olabilmektedir. Bir engel ile tanılanmış çocuğun annesi ile sürekli vakit geçirmek durumunda kalmasından dolayı, annesinin tükenmişlik hissettiği zamanlarda kendisiyle ilgili olumsuz duygu ve davranışlarına daha çok tanık olabilmektedir. Babanın ise ailenin maddi sorumluluklarıyla ilgilenmesi sonucu engeli olan çocukla daha az vakit geçirmek durumunda kalmasından dolayı çocuğuna yönelik hislerini yansıtmaya zamanı olmaması sonucu çocuk annesinin kendisini babasına nazaran daha yüksek düzeyde reddettiğini algılayabilmektedir. Örneğin, Batum (2007) tarafından yapılan çalışmada, öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklar davranış sorunları sergiledikçe annelerinin kendilerini daha fazla reddettiğini algılamakta, algılanan baba reddinde ise çocukların davranış sorunlarıyla ilgili olmadığı belirlenmiştir.

2.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynlerin yaşına, ebeveynlerin eğitim düzeyine ve ebeveynlerin çalışma durumu ile ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile çocuklarının cinsiyeti değişkeni arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakıldığında, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre ebeveynlerinin kendilerini daha yüksek düzeyde kabul ettiklerini algıladıkları bulunmuştur. Katılımcı olarak katılan kız ve erkek çocuklarının ebeveynlerinin kendilerine yönelik algıladıkları kabul/red durumları ortalamalarının birbirine çok yakın olması çocukların algıladıkları kabul düzeyinin benzer olduğunu da göstermektedir. Rohner (1998), çocuğun ebeveyn kabul/red algısının çocuğun cinsiyetine göre değişebildiğini belirtmektedir. Tanzi (2018) çalışmasında, kız ve erkek öğrencilerin ebeveyn red algısından çok kabul algısına yakın olduklarını, kız ço-

cuklarının erkek çocuklarına göre daha yüksek düzeyde anne kabul algısına yakın olduklarını bulgulamıştır. Kız çocuklarının annelerinin kendilerini kabul ettiklerini algılamalarındaki sebeplerden biri kız çocuğunun annesi ile özdeşleşip onu rol model olarak alması, erkek çocukların da babalarını rol model alması olabilir. Yapılan çalışmada erkek çocukların kız çocuklarından fazla olması çocukların gözünden babanın kabul algısının daha yüksek olmasının sebeplerinden biri olabileceği düşünülmektedir. Ebeveyn kabul-red kuramı ile ilgili Rohner (1981) 186 farklı ülkede yaptığı çalışmalarda, her iki cinsiyetin de anne ve babalarının kendilerini benzer düzeyde kabul ettiklerini algıladıkları, çocukların ebeveynleri tarafından red edildiklerini kabul düzeyine göre daha düşük düzeyde algıladıkları bulunmuştur. Bu bulgu Doğu kültüründe oluşan ailelerin birbirine bağlılığı anlayışıyla da örtüşmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile çocuklarının engel türü arasında bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın hangi engel türleri arasında olduğunu belirlemek için yapılan LSD tekniğine göre, otizm tanısı almış çocuklar ile işitme engeli tanısı almış çocuklar arasında anlamlı bir fark bulunmamış, bunun yanı sıra otizm tanısı almış çocuklar diğer tanı gruplarına göre ebeveyn kabulünü daha yüksek düzeyde algılamışlardır. Otizm tanılı çocuğu olan ebeveynler de başka tanılı çocuğu olan ebeveynlere göre de çocuklarını daha yüksek düzeyde kabul etmişlerdir. Bu bulgunun olası sebebi, katılımcı grubundaki otizm tanılı çocuklar çok erken yaşta eğitime başlamış ve ebeveynin engeliyle ilgili farkındalığı yüksek olmasından çocuğun ebeveyn tarafından kabul düzeyini yükseltmiş olabileceği düşünülmektedir. Zihinsel engeli olan çocuklar işitme engelli ile otizm tanılı olan çocuklara göre ebeveynleri tarafından daha yüksek düzeyde reddedildiklerini algılamaktadırlar. Bu çalışmada hafif düzeyde zihinsel engelli tanısı olan çocuklarla ve ebeveynleriyle çalışılmıştır, buna rağmen yüz yüze veri toplama sürecinde aktarılanları anlayıp dönüt verme konusunda araştırmacıyı zorlayan katılımcı grubu hafif düzeyde zihinsel engel tanısı olan çocuklar olmuştur. Ebeveyn ve çocuk arasında da bu vb. zorluklar yaşanıyorsa, ebeveynin çocuğuna yönelik kabul düzeyi düşmüş olup çocuk bunu algılayabileceği düşünülmektedir. Down sendromu tanısı olan çocuklar otizm ve işitme engelli tanısı almış çocuklara göre ebeveyn reddini daha yüksek düzeyde algılamaktadır. Katılımcı grubundaki Down sendromu tanısı olan çocukların işitme ve görme duyuları konusunda da sorun yaşadıkları, hafif düzeyde zihinsel engeli olan çocuklara benzer davrandıkları, bu çalış-

madaki zihinsel engel tanısı olan çocuklara benzer ebeveyn reddi algılamaları, hafif düzeyde zihinsel engel tanısı olan çocuklara benzer olası sebepleri olduğu düşünülmektedir. Dil-konuşma bozukluğu, bedensel engeli, görme engeli, çoklu engel, özgül öğrenme güçlüğü tanısı olan çocuklar işitme engelli ve otizm tanısı olan çocuklara göre ebeveyn reddini daha yüksek düzeyde algılamaktadır. Katılımcı grubundaki işitme engeli veya otizm tanısı olan çocukların çok erken yaşta eğitime başlamaları, ebeveynlerinin engelleri konusunda bilinçli olması, diğer tanı gruplarına göre daha kontrol edilebilir olmaları ebeveynleri ile aralarında daha sıcak bir ilişki oluşmasını sağlayıp, diğer tanı gruplarına göre ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul düzeyini daha yüksek algılamış olmaları olası sebepler arasında olduğu düşünülmektedir. Bulgu ile ilgili alanyazın incelendiğinde Ansari (2002) tarafından yapılan çalışmada bu çalışmadaki bulgu desteklemektedir. Şöyle ki, işitme engeli, görme engeli, bedensel engeli ve zihinsel engeli olan çocuklarla herhangi bir engeli olmayan çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red algıları incelenmiş, çalışmanın sonucunda işitme, görme ve bedensel engelli çocukların zihinsel engelli ve herhangi bir engeli olmayan çocuklara göre daha yüksek düzeyde kabul gördükleri belirlenmiştir. Çalışmadaki tüm engel grupları arasında en yüksek düzeyde red algılayan çocukların zihinsel engelli tanısı olan çocuklar olduğu belirlenmiştir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile annenin ve babanın yaş grupları değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Annenin ve babanın yaş grupları arasında ortalamalar arasındaki farklara bakıldığında, annenin yaş grupları ve babanın yaş grupları arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır. Elde edilen bulguyu başka çalışmaların bulgularıyla karşılaştırmak adına alanyazında ilgili bir çalışma bulunamamıştır. Bu çalışmada ebeveyn yaş grubu değişkenini ele almanın sebeplerinden biri, ebeveynin yaş ortalaması yükseldikçe engeli olan çocuğunun da algıladığı red düzeyinin yükselebileceği düşünülmüştür; çünkü engelli çocuğu olan genç yaştaki ebeveynlerin engeli olan çocuklarına karşı tahammül ve anlayış düzeylerinin ileri yaştaki annelere göre daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bulgu ile ilgili alanyazına bakıldığında bazı çalışmalar bulguyu desteklemezken bazıları ise desteklemektedir.

Örneğin Gelgör (2016) tarafından yapılan çalışmada, çocukların annelerinden algılanan ebeveyn kabul reddi ile annenin eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulunmamıştır. Nacak ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışmada, eğitim düzeyi yüksek olan annelerin eğitim düzeyi düşük olan annelere göre daha yüksek düzeyde kabul edici oldukları saptanmıştır. Kağıtçıbaşı (2010) da, annenin çocuğu kabulü ile anne eğitim seviyesinin birbiri ile ilişkili olmadığını belirlemiştir. Annenin eğitim düzeyleri arasındaki ortalamalar arasındaki farklara bakıldığında, çocukların okuryazar olan annelerinin ortaokul mezunu olan annelere göre kendilerini daha yüksek düzeyde reddettikleri tespit edilmiş, annenin diğer eğitim grupları arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yapılan çalışmada annenin eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmamasının sebebi katılımcı annelerin eğitim düzeyi yönünden dengeli bir şekilde dağılmamasından kaynaklanabildiği düşünülmektedir. Ortaokul mezunu annelerin okuryazar olan annelere göre çocuklarına yönelik daha kabul edici olması eğitimin annenin çocuğuna yönelik tutumunun çocuk tarafından daha kabul edici algılanmasında önemli olduğu söylenebilir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bir engel ile tanılanmış çocukların babalarının eğitim düzeyleri arasındaki ortalama farklılıklarına bakıldığında, lisans mezunu olan babaların çocuklar tarafından algılanan ebeveyn kabul/red durumu ile ortaokul mezunu olan babaların çocukları tarafından algılanan ebeveyn kabul/red durumları karşılaştırıldığında, çocuklar tarafından lisans mezunu babaların ortaokul mezunu babalara göre daha yüksek düzeyde reddedici oldukları algılanmıştır. Babaların diğer eğitim grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alanyazındaki çalışmalar bu bulguyu destekleyebildiği gibi bulguyla çelişebilmektedir. Örneğin, Goodman ve diğerleri (2011), eğitim düzeyi yüksek babaların eğitim düzeyi düşük olan babalara göre çocuklarına karşı daha kabul edici olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Dwairy (2010) çalışmasında da, düşük eğitim düzeyindeki ebeveynlerin çocuklarına karşı daha reddedici olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Alanyazında ebeveynlerin eğitim düzeyinin yüksek olması ile çocukların kabul düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu vurgusu yapılmaktadır. Bu çalışmada çocukların algıladığı kabul/red durumu ile babaların eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark olmaması katılımcı babaların eğitim düzeylerine göre dengeli bir şekilde dağılmamalarından kaynaklanabildiği düşünülmektedir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre çocuklar çalışan anneler tarafından daha yüksek düzeyde kabul algıladıklarını belirtmektedirler. Ancak katılımcı olan annelerin çalışan ve çalışmayan şeklinde ayrılan gruplar arasında örneklem sayılarının dengeli bir şekilde dağılmaması bulgunun bu şekilde sonuçlanmasına neden olmuş olabilir. Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red durumu ile babanın çalışma durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alanyazına bakıldığında, Kejerfors (2007) tarafından çocukların algıladığı ebeveyn kabul-reddi ile ilgili yapılan araştırmada babanın çalışma durumu ile ilgili bulunan bulguyu desteklerken, annenin çalışma durumu ile ilgili bulguyla çelişmektedir. Örneğin, Kejerfors (2007) çalışmasında çocukların algıladığı ebeveyn kabul-red durumu ile ebeveynin çalışıp çalışmama durumu arasında anlamlı bir fark bulunmadığını belirlemiştir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveyn (anne) kabul/red durumları ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Gelir düzeyleri ortalama puanlar arasında farka bakıldığında, gelir düzeyi en düşük grupta (0-1000 arasında) olan ailenin düşük düzeyde olan (1001-2000 arasında) aileye göre çocuğun algıladığı kabul düzeyinin daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Diğer gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çocukların ebeveyn (baba) kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çocukların algıladığı babanın kabul düzeyinde ailenin gelir düzeyleri arasındaki farka bakıldığında ailenin gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kağıtçıbaşı (2010), ebeveynlerin çocuklarını kabul-red düzeyinin ailenin düşük-orta-yüksek gelir düzeyi ile ilişkili olmadığını belirtmiştir. Erkan ve Toran (2010) tarafından yapılan çalışmada, ekonomik düzeyi yüksek ve düşük olan ailelerin çocuklarını kabul-red durumlarını araştırılmış, çocuğun algıladığı kabul/red düzeyi ile ailenin gelir durumu arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Gelgör (2016) çalışmasında da, çocuğun anneden ve babadan algıladığı kabul-red/kontrolün, ailenin düşük, orta veya yüksek gelir düzeyine sahip olmasına göre fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

3. 'Bir Engel ile Tanılanmış Çocukların Algıladığı Ebeveynlerinin Kendilerine Yönelik Kabul/Red Düzeyi (Annelerinin, Babalarının Ve Toplamda Her İkisinin) ile Ebeveynlerin Kabul/Red Düzeyi (Annelerinin, Babalarının ve Toplamda Her İkisinin) Arasında Anlamlı Fark Bulunmakta Mıdır?'

Çalışmaya katılan bir engel ile tanılanmış çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/red düzeyi (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) ile ebeveynlerin kabul/red düzeyi (annelerinin, babalarının ve toplamda her ikisinin) arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır.

Çalışma bulgularına göre çocukların algıladığı anne kabul düzeyi, annenin çocuğu kabul düzeyine göre daha düşük düzeyde iken çocuğun algıladığı anne kabulü ile annenin çocuğu kabulü arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çocuğun algıladığı anne kabul düzeyi ile annenin çocuğa gösterdiği kabul düzeyinin arasında anlamlı bir fark olmaması ve ortalamaların birbirine çok yakın olması kabul düzeylerinin benzer olduğunu da göstermektedir. Bu sonuca göre annenin çocuğa yönelik kabul düzeyi arttıkça çocuğun algıladığı anne kabul düzeyi de artmaktadır sonucuna ulaşılabilir. Çalışmada bu bulgu ile ilgili anlamlı bir fark bulunmasa da çocuğun algıladığı anne kabul düzeyi ortalaması ile annenin çocuğunu kabul düzeyi ortalaması arasında düşük de olsa bir fark olması alanyazında yapılan çalışmalarla çelişmektedir. Gelgör (2016) tarafından yapılan çalışmada, annenin çocuğu kabul düzeyi ile çocuğun algıladığı anne kabul düzeyinin uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı almış çocukların algıladıkları anne kabulü ile annenin çocuğu kabul düzeyi arasında benzerlik olduğu belirlenmiştir. Çocuğun algıladığı anne kabul düzeyi ile annenin çocuğa yönelik kabul düzeyi arasında bir fark olması çocukların zihinsel işlevlerle ilgili bir engel ile tanılanmış olmalarından kaynaklı olabilir. İlden Koçkar (2006) çalışmasında öğrenme bozukluğu olan çocukların diyabetik çocuklara göre daha yüksek düzeyde anne reddi algıladıklarını belirtmiştir.

Çocukların algıladığı baba kabul düzeyi, babanın çocuğu kabul düzeyine göre daha yüksek düzeydedir. Çocuğun algıladığı baba kabulü ile babanın çocuğu kabulü arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Çalışmanın bu bulgusunu destekleyen Veneziano ve Rohner (1998) tarafından yapılan çalışmada, 21 Afrika kökenli Amerikalı ve 37 Av-

rupa kökenli Amerikalı baba ile onların 8-18 yaş arasında toplam 63 çocuğu ile yaptıkları çalışmada; babanın çocuğu kabul-reddi, babanın ilgisi ve psikolojik uyum arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda çocukların algıladığı baba kabul düzeyi babanın çocuğa yönelik algıladığı kabul algısına göre daha yüksek düzeydedir. Ancak Gelgör (2016) tarafından yapılan çalışmada, çocukların algıladığı baba kabul düzeyi ile babanın çocuğa yönelik kabul düzeyi arasında orantılı bir fark olduğu bulunmuştur. Bir engel ile tanılanmış çocukların algıladığı baba kabul/red düzeyinin babanın çocuğa yönelik algıladığı kabul/red düzeyi arasında anlamlı bir fark olması, çocukların herhangi bir tanı ile tanılarının olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Buna göre, alanyazında yapılan çalışmalara göre çoğunlukla bir engel ile tanılanmış çocukların herhangi bir engel ile tanılanmayan çocuklara göre daha yüksek düzeyde baba reddi algılamaktadırlar (Ansari, 2002; Batum, 2007; Koçkar, 2006; Yalçın, 2015).

Çocukların algıladığı ebeveyn kabulü ebeveynin algıladığı kabul düzeyine göre daha düşük düzeydedir. Çocukların algıladığı ebeveyn kabulü ile ebeveynin çocuğu kabulü arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bulgu ile ilgili alanyazına bakıldığında, Rohner (1981), Ebeveyn Kabul/Red Kuramı ile ilgili çalışmaları 186 ülkede yapmış, bu çalışmaların sonucunda çocukların cinsiyetleri arasında fark olmaksızın ebeveynlerini kendilerine yönelik daha kabul edici algıladıklarını, daha düşük düzeyde ise reddedici algıladıklarını bulgulamıştır. Yalçın (2015) tarafından yapılan çalışmada ise, öğrenmeye ilişkin sorun yaşayan çocukların öğrenmeye ilişkin sorun yaşamayan çocuklara göre hem annelerinden hem de babalarından daha yüksek düzeyde red algıladıkları ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Batum (2007) çalışmasında, öğrenme ile ilgili sorun yaşayan çocukların öğrenme sorunu olmayan çocuklara göre anne ve babalarını daha reddedici algılamaktadırlar ve bu bulguyu şöyle açıklamaktadır: Zihinsel işlevlerle ilgili sorun yaşayan çocukların zihinsel işlevleriyle sorun yaşamayan çocuklara göre ebeveynlerinden algıladıkları red düzeyi daha yüksek düzeydedir. Bu çalışmada da katılımcı çocukların zihinsel işlevlerle ilgili bir engel ile tanılanması; çocuğun algıladığı ebeveyn kabulü ile ebeveynin çocuğa yönelik kabul algısında düşük de olsa bir fark oluşmasında önemli bir etken olmuş olabilir. Elde edilen bulguyla çelişen Gelgör (2016) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn kabulü arttıkça çocukların algıladığı ebevyn kabulü de artmaktadır, bunun yanında çocukların algıladık-

ları anne kabulü arttıkça, algıladıkları baba kabulü de artmaktadır. Çocuklar anne babalarını kabul, sıcaklık ve kontrol düzeyleri bakımından eş değer görmüşlerdir.

4. Bir Engel ile Tanılanmış Çocukların Ebeveynlerinin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi (Annelere Göre, Babalara Göre ve Toplamda Her İkisine Göre)

Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin algıladığı sosyal destek durumu babaların algıladığı sosyal destek durumuna göre daha yüksek düzeydedir. Anne ve babanın algıladığı sosyal destek durumu sadece annelerin algıladığı sosyal destek durumuna göre daha düşük iken, babaların algıladığı sosyal destek durumundan yüksektir. Annelerin algıladığı sosyal destek durumunun babanın algıladığı sosyal destek durumundan yüksek olmasının nedenlerine bakıldığında, çocuğun ihtiyaçlarını karşılama noktasında annenin babaya göre daha çok sorumluluk yüklenmesi beraberinde annenin daha fazla tükenmişlik yaşamasına ve çocuğu kabul etmesini zorlaştırmasına neden olabilir; ancak kadınlar erkeklere göre daha rahat destek isteyip bu durumu devam ettirebilir. Yani, kadınlar erkeklere nazaran daha farklı şekillerde toplumsallaştırıldıklarından hem rahat bir şekilde destek alırken, daha rahat destek de verebilmektedir (Şahin, 1999). Algılanan sosyal destekle cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığını bulgulayan çalışmalar da (Çakır ve Palabıyıkoğlu, 1997; Ünsal, 1996) mevcuttur.

4.1. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin ve babalarının algıladığı sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmakta mıdır?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin algıladığı sosyal destek düzeyi ile babalarının algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuş olup annelerin algıladığı sosyal destek düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alanyazına bakıldığında; ebeveynlerin cinsiyeti ile algılanan sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığı bulgulanmıştır (Aslan, 2010; Aysever, 2019; Kaner 2004). Diğer taraftan annenin babaya göre daha düşük düzeyde sosyal destek algısı olduğunu bulgulayan çalışma da vardır (Kahraman ve Bayat, 2008). Farklı çalışmalarda birbiriyle örtüşmeyen bulgulara ulaşılması katılımcıların özellikleri, katılımcıların sayısı ve sosyal desteği ölçen araçların farklılığı neden olmuş olabilir. Yapılan çalışmada annelerin algıladığı sosyal destek düzeyinin babaların algıladığı sosyal destek düzeyine göre yüksek olması, geleneksel toplumun ve cinsiyet farklılıkların da getirisi olabilir. Şöyle ki; katılımcılarla yüz yüze yapılan görüşmede babaların duygularını açığa çıkarmada zorlan-

dıkları, annelerin daha rahat duygularını ifade ettikleri ve içinde bulundukları durum ile ilgili ölçme araçlarını doldururken dahi bir destek arayışı içinde oldukları gözlemlenmiştir. Coşkun ve Akkaş (2009) çalışmalarında, bir engel ile tanılanmış çocuğu olan annenin sürekli kaygı düzeyinin ortalamanın üstünde olduğunu, alanyazına bakıldığında bunun beklenen bir durum olduğunu; çünkü annenin çocuğunun geleceği, sağlığı, bakımı konusunda sürekli bir kaygı içinde olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında annelerin algıladığı sosyal destek durumlarının da ortalamanın üstünde olduğunu, bunun sebebi olarak da annelerin sosyal çevrelerinin bu konuda kayıtsız kalmamaları ile ilişkili olabileceğini aktarmışlardır. Sencar'ın (2007) otizm tanılı çocuğu olan annelerle ilgili çalışmasında da benzer sonuçlara vardığı görülmektedir. Duygun ve Sezgin (2003) tarafından yapılan çalışmada ise, herhangi bir tanısı olmayan çocukların anneleri ile zihinsel engelli tanısı olan çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır; ancak sosyal destekten yararlanamamanın yaşanan duygusal tükenmişlikle ilgili olduğu aktarılmıştır.

4.2. 'Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumlarının çocukların cinsiyetine, tanısına, ebeveynin yaşına, ebeveynin eğitim düzeyine, ebeveynlerin çalışma durumuna ve ailenin gelir düzeyine göre nasıl değişmektedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumları ile çocukların cinsiyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bulgu ile ilgili alanyazına bakıldığında bulguyu destekleyen çalışmaların olduğu görülmüştür. Örneğin, annelerin algıladığı sosyal destek durumu ile çocukların cinsiyeti arasında bir fark bulunmamıştır (Aysever 2019, Çetin 2018, Coşkun ve Akkaş 2009, Ersoy ve Çürük 2009, Görgü 2005, Kaner 2004). Bulguyu desteklemeyen çalışmalar da vardır. Örneğin, engelli erkek çocuğu olan annelerin engelli kız çocuğu olan annelere göre daha yüksek düzeyde sosyal destek durumunu algıladıkları, bu sonucun toplumun erkek cinsiyetine verdiği önemden kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır (Varol, 2018).

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumları ile çocukların tanısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Varol'un (2018) çalışmasında, çocuğun engel tipi ile annelerin algıladığı sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çocuğun tanı grubunun bir önemi-

nin olmadığı, herhangi bir tanısı olan çocuğun ailesinin çocuğun durumuyla ilgili eşine, arkadaşlarına, ailesine paylaşımda bulunup ihtiyaç duyduğu desteği alabildiği düşünülebilir. Alanyazına bakıldığında, zihinsel engelli tanısı alan çocukların ailelerine gösterilen sosyal desteğin çok önemli olduğu belirtilmiştir (Çürük, 2008; Görgü, 2005; Kaner, 2004; Karadağ, 2009; Sencar, 2007). Engel grupları arasındaki puan farklarına bakıldığında, herhangi bir tanı grubu ile diğer tanı grubu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak Kaner (2004) tarafından yapılan çalışmada, işitme engelli tanısı alan çocukların ebevynlerinin zihinsel engelli tanısı çocuğu olan ebeveynlere göre çocuklarını daha yeterli algılamakta olduğunu; yine de bunun ebeveynlerin algıladığı sosyal destek durumunu etkilemediğini tespit etmiştir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumları ile annelerin yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alanyazındaki çalışmalar elde edilen bulguyu desteklemektedir. Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı olan çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek durumu ile ebeveynin yaş grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Aydemir, 2015; Görgü, 2005; Sencar, 2007). Zihinsel engelli tanılı çocuğu olan annelerin yaş grubu ile algıladıkları sosyal destek durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Gölalmış Erhan, 2005; Kırbaş, 2013). Engelli çocuğu olan annelerin yaş düzeyi arttıkça sürekli kaygı düzeylerinin yükseldiği ve sosyal destek algılarının ise düştüğü görülmüştür. Bu durumun, annelerin yaşlandıkça daha zor durumlarla karşılaşacaklarına, sosyal çevrelerinin desteklerinin azalacağına dair olumsuz beklentilerinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Aysever'in (2019) çalışmasında ise, ebeveynlerin içinde bulundukları yaş düzeyi arttıkça ebeveynlerin etkinliklere daha çok katıldıkları, sosyal çevre ile etkileşim halinde oldukları ve bunun sonucunda algıladıkları sosyal destek durumunun arttığı belirlenmiştir. Annenin yaş grupları ortalama puanları incelendiğinde denebilir ki bir engel ile tanılanmış çocuğu olan annenin algıladığı sosyal destek durumu ile annenin yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek durumları ile babaların yaş grupları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Alanyazına bakıldığında anne, babaya göre daha çok engeli olan çocuğun bakımını üstlendiği için engellilik bağlamında anne ile ilgili çalışmaların daha ağırlıklı olduğu

görülmüştür (Çürük, 2008; Doğru ve Arslan, 2008; Duygun ve Sezgin, 2003; Erhan, 2005; Karadağ, 2009; Sencar, 2007). Bu sebeple babanın algıladığı sosyal destek durumuyla yaş grubu arasında nasıl bir farklılaşma olduğu ile ilgili çalışmalara pek rastlanmamıştır. Babanın yaş grupları ortalamalarına bakıldığında, babanın yaş gruplarından 36-40 yaş grubunun algıladığı sosyal destek durumu 51 üstü yaş grubunun algıladığı sosyal destek durumuna göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Babanın diğer yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Babanın yaşı arttıkça çocuğunun engel durumu ile ilgili tükenmişlik hissedebileceği, bunun yanı sıra çocuğunun geleceğiyle ilgili kaygılarının artabileceği olası sebepler arasında olduğu düşünülmektedir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumları ile annenin eğitim düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe algıladıkları sosyal destek düzeyi de artmaktadır. Bu çalışmada annelerin eğitim düzeyleri arasında nasıl bir fark olduğunu belirlemek için yapılan LSD tekniği sonucunda; lise mezunu annelerin okuryazar olmayan, okuryazar olan, ilkokul mezunu annelere göre algıladıkları sosyal destek durumları daha yüksek düzeydedir. Lise mezunu annelerle ortaokul mezunu anneler arasında algıladıkları sosyal destek düzeyi bakımından anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireyin içinde bulunduğu durumla ilgili çözüm arayışları ile farkındalıkları artabilir, bir engel ile tanılanmış çocuklarıyla ilgili tedavi, bakım, eğitim gibi konularda hangi kaynaklara başvurmaları gerektiğini bilmelerinde yol gösterici olabilir, konuyla ilgili daha çok bilgiye nasıl ulaşabilecekleri konusunda etkin olabileceği düşünülebilir. Coşkun ve Akkaş (2009) çalışmalarında, annelerin eğitim düzeyi arttıkça daha düşük düzeyde sürekli kaygı yaşadıkları ve toplumdan daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıklarını bulgulamışlardır. Kaner (2004) çalışmasında, annelerin en çok ihtiyaç duyduğu desteklerden birinin bilgi ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Akçamete ve Kargın (1996) çalışmalarında, işitme engelli tanısı alan çocuk annelerinin en çok ihtiyaç duydukları destek kaynaklarından birinin bilgi olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre eğitim düzeyi yüksek olan anne ihtiyacı olan bilgiye daha kolay erişebilir. Alanyazındaki çalışmalar da elde edilen bulgu ile ilgili paralel sonuçlar içeren çalışmalar vardır (Coşkun ve Akkaş, 2009; Karadağ 2009). Ayrıca annenin algıladığı sosyal

destek düzeyi ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulgulamayan çalışmalar (Aydemir, 2015; Özkan, 2002) da vardır.

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumları ile babanın eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu çalışmada babaların eğitim düzeyleri arasında nasıl bir fark olduğunu belirlemek için yapılan LSD tekniği sonucunda; okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul mezunu olan babaların lise ile lisans mezunu olan babalara göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları belirlenmiştir. Okuryazar olan ile ilkokul mezunu olan babaların ise ortaokul, lise ve lisans mezunu olan babalara göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları belirlenmiştir. Ortaokul mezunu olan babaların okuryazar olan ve ilkokul mezunu olan babalara göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları belirlenmiştir. Alanyazına bakıldığında elde edilen bulguyu destekleyen çalışmaların olduğu görülmektedir. Annenin eğitim düzeyinde olduğu gibi, babanın da eğitim düzeyi artarsa sosyal destek kaynaklarına daha kolay ulaşabilecekleri düşünülmektedir. Görgü (2005) çalışmasında, ebeveynin eğitim düzeyinin algıladıkları sosyal destek düzeyi üzerinde güçlü bir yordayıcı olduğunu bulgulamıştır. Aysever (2019) çalışmasında, ebeveynin eğitim düzeyinin yüksek olmasının ebeveynin bilgisini, gücünü, dayanıklılığını, sosyal destek kaynaklarını artırdığını belirtmektedir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumları ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çalışmaya katılan çalışan ve çalışmayan anne sayıları arasındaki farkın büyük olması bulgunun sonucunu etkilemiş olabilir. Alanyazında bulguyu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Aydemir, 2015; Uludağ, 2014). Görgü (2005) tarafından yapılan çalışmada ise, annenin çalışma durumu ile sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Varol (2018) çalışmasında, çalışan annelerin aile, arkadaş ve genel olarak sosyal desteğini çalışmayan annelere göre daha yüksek düzeyde algılamakta olduğunu göstermiştir. Buna göre annenin ev dışında vakit geçirebileceği bir alanının olması, dışarıda insanlarla daha çok vakit geçirmesi algıladığı sosyal destek düzeyini de olumlu yönde etkileyebileceği belirtilmiştir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek durumları ile babanın çalışma durumu arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çalış-

maya katılan çalışan ve çalışmayan babaların sayıları arasındaki fark bulgunun sonucunu etkilemiş olabilir. Geleneksel toplumda anne daha çok evin içindeki sorumlulukları alırken, baba ise evin maddi ihtiyaçlarıyla ilgilenmektedir, ancak engellilikle ilgili alanyazın anne üzerinde durmuşken, babayı çok sınırlı sayıda çalışmıştır. Babanın katılımcı olarak bulunduğu çalışmalarda ise çalışma durumunun ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır.

Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin algıladıkları sosyal destek durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Alanyazında bulguyu destekleyen çalışmalar (Aydemir, 2015; Özkan, 2002) olduğu gibi, bulguyu desteklemeyen (Akçamete ve Kargın, 1996; Coşkun ve Akkaş, 2009; Delitay, 2009; Erhan, 2005; Görgü, 2005; Kaner, 2004; Varol, 2018) çalışmalar da vardır. Bulguyu desteklemeyen çalışmalarda ailenin gelir düzeyi ile annenin algıladığı sosyal destek durumu arasında bir fark olduğu görüldüğü belirtilmiştir. Ailenin gelir düzeyi yüksek olduğunda ebeveyn bir engel ile tanılanmış çocuklarının tedavi, eğitim, bakım gibi ihtiyaçlarını karşılamada daha rahat olmakta ve kaygı, stres gibi faktörlerin azalıp, algılanan sosyal destek düzeyinin artması (Coşkun ve Akkaş, 2009) düşünülmektedir. Ailenin gelir düzeyleri arasındaki ortalama farklılıklarına bakıldığında gelir düzeyi 5001 TL üstü (yüksek) olan annelerin algıladığı sosyal destek düzeyi gelir düzeyi 0-1000 TL (çok düşük) arası olan annelerin algıladığı sosyal destek düzeyine göre yüksektir. Diğer gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Gölalmış Erhan'ın (2005) çalışmalarında, düşük gelir ve öğrenim düzeyindeki annelerin yüksek gelir ve öğrenim düzeyindeki annelere göre daha düşük düzeyde sosyal destek algıladıkları bulgulanmıştır.

Bir engel ile tanılanmış çocukların babalarının algıladıkları sosyal destek durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Olçay Gül, Olgunsoylu ve Ünal (2015) yaptıkları çalışmada, engelli çocuğu olan aileler ile engeli olmayan çocuğu olan aileler arasında ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek durumunun değiştiği belirlenmiştir, buna göre gelir düzeyi standartların üstünde olan ailelerin, gelir düzeyi standartların altında olan ailelere göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları bulgulanmıştır. Coşkun ve Akkaş (2009), Görgü (2005) ve Kaner (2004) de kendi çalışmalarında benzer bulguları tespit etmişlerdir. Bu bulgu ile çelişen çalışmalar (Aydemir, 2015; Özkan, 2002) da mevcuttur. Ailenin gelir düzeyleri arasındaki farklara

bakmak için yapılan LSD tekniği sonucunda, gelir düzeyi 2001-5000 TL arasında olan ailelerin gelir düzeyi 0-1000 TL, 1001-2000 TL ve 5001 TL üstü olan ailelere göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıkları görülmüştür. Orta gelir düzeyi (2001-5000 TL) olan ailelerin yüksek gelir düzeyi (5001 TL üstü) olan ailelere göre daha yüksek düzeyde sosyal destek algılamalarının sebepleri içinde, belirleyici faktörün gelir düzeyi olmadığı, katılımcıların özellikleri, gelir düzeyi grupları arasındaki katılımcı sayısı arasındaki fark gibi değişkenlerin de algılanan sosyal destek düzeyinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

5. 'Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyleri ile Çocuklarına Yönelik Kabul-Red/Kontrol Düzeyleri Arasında (Annelerin, Babaların ve Toplamda Her İkisinin) Nasıl Bir İlişki Bulunmaktadır?'

Annenin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu ile algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, annenin algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça, çocuğu kabulü algısı artmaktadır. Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan annenin; çocuğun tanısı ile ilgili bilgisinin olmaması, çocuğa nasıl yaklaşacağını bilmemesi, kendisini çocuğun tanısından dolayı yaşamdan izole edip sosyal destek kaynaklarını azaltması ve genellikle de annenin çocuğun tüm bakımından sorumlu olmasından dolayı annenin kaygı ve stres düzeyi artmakta (Coşkun ve Akkaş, 2009), içinde bulunulan duruma uyum sağlayamadığı için çocuğun kabulü zorlaşabilmektedir. Özmen ve Çetinkaya (2012) çalışmalarında, sosyal destek alan ebeveynin kaygı durumlarının azaldığı ve engellilik durumuna daha hızlı uyum sağladıkları belirtmişlerdir. Çetin (2018) çalışmasında, ebeveyn cinsiyetlerinin ebeveyn kabul/red durumu ve algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkide anlamlı bir fark oluşturmadığını bulgulamıştır. Buna göre anne ya da baba olmanın algılanan sosyal destek ve çocuğun kabulü-reddi arasındaki ilişkide önemli olmadığı, her iki ebeveynin çocuklarını ebeveyn oldukları için kabul ettikleri, çocuklarına sıcaklık gösterdikleri düşünüldüğü belirtilmiştir. Alanyazında ebeveynlerin çocuklarını kabul/red düzeyinde ebeveyn cinsiyetinin önemli olmadığı çalışmalar da vardır (Delitay, 2009; Önder ve Gülay, 2010).

Annenin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red düzeyi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Alanyazında bulgu ile

ilgili çalışmaya rastlanmamıştır. Annenin genellikle çocuğun tüm bakımıyla uğraşması, çocuğun geleceği konusunda stres altında olup kaygılanmasına rağmen, anne ile çocuk arasındaki duygusal bağdan ötürü annenin her koşulda çocuğunu kabul düzeyinin diğer bakım verenlere göre yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple annenin çocuğunu kabulü ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasında bir ilişki olmaması olası bir durum olabileceği düşünülmektedir.

Annenin çocuğunu kabul/red düzeyi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça, annenin çocuğu kabulü algısı artmaktadır. Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan annenin çocuğun tanısı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, çocuğuna nasıl davranacağını bilememesi, çocuğuna ve ailesine yetme konusunda zorlanabilmesi, çocuğun durumundan dolayı kendini toplumdan izole edebilmesi, çocuğu ile ilgili belirsizliğin olması gibi sebeplerden dolayı sürekli kaygı düzeyi ortalamanın üstünde (Arslan ve Doğru, 2008; Coşkun ve Akkaş, 2009) olduğu, bu gibi sebeplerden ötürü annenin çocuğu kabulü konusunda zorlanabileceği düşünülmektedir. Çetin (2018) çalışmasında, ebeveynin sosyal destek algısının güçlendirilmesi ile annenin çocuğu ile ilgili karşılaştığı zorlukları daha kolay atlatabileceği ve çocuğunu kabulünün daha hızlı olabileceğini belirtmiştir. Arıcıoğlu ve Gültekin (2017) çalışmalarında, annelerin zihinsel engel tanısı almış çocuklarının içinde bulundukları durumu kabullenmede zorlandıkları, annelerin sosyal destek alamadıkları, çaresizlik içinde oldukları, tükenmişlik yaşadıklarını aktarmışlardır.

Babanın çocuğunu kabul/red düzeyi ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça çocuğu kabulü algısı artmaktadır. Bulguda, annenin; aile, arkadaş, komşu tarafından algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe babanın da çocuğa karşı sıcak, kabul edici olacağı görülmektedir. Karadağ (2009) çalışmasında, engelli çocuğu olan annelerin içinde bulundukları durum ile ilgili yaşadıkları umutsuzluk, güçlük aileden algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça azalmaktadır. Önder ve Gülay (2010) çalışmalarında, zihinsel engelli tanılı çocuğu olan anne-babalar ile herhangi bir engeli olmayan çocuğu olan anne-babalarda ebeveynlerden birinin çocuğunu ka-

bul/red düzeyi diğer ebeveynin de çocuğa yönelik kabul/red düzeyini olumlu ya da olumsuz şekilde etkileme olasılığının güçlü olduğunu belirtmişlerdir.

Babanın çocuğunu kabul/red düzeyi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça, babanın çocuğu kabulü algısı artmaktadır. Elde edilen bulgu alanyazınla tutarlılık göstermektedir. Alanyazına bakıldığında; Gallagher vd. (1983) çalışmalarında, ebeveynlerden annede olduğu gibi babanın da algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça çocuğunu kabul düzeyi arttığını tespit etmişlerdir. Babaların engeli olan bir çocuklarının olmasından dolayı benlik algılarının düşük olup karamsar olabildikleri ve bu duruma uyum sağlamalarının zorlaşabildiği (Kaner, 2004), bunun yanında babanın engeli olan çocukla etkin iletişim kuramadığı için onu kontrol edemediği, çevre tarafından gelecek olumsuzluklara karşı pek dayanıklı olamadıkları belirtilmiştir. Bu sebeple baba çevreden çocuğunun içinde bulunduğu durum ile ilgili destek algılarsa, süregiden bu sürece daha hızlı uyum sağlayıp çocuğunu kabul etmesinin de kolaylaşabileceği düşünülmektedir. Baltaş (2000) çalışmasında, sosyal desteğin içinde bulunulan stresli süreci tamamen geçirmese de kişinin içinde bulunduğu kaygılı durumu hafifletip olumsuz durumlara karşı daha pozitif bakılmasını ve kişiye göre olumsuzluk düzeyi değişen durumlarn kabullenilmesini kolaylaştırabileceğini belirtmektedir.

Babanın çocuğunu kabul/red düzeyi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, babanın çocuğu kabulü düzeyi yükselmektedir. Bu araştırma sorusu kapsamında yapılan diğer açıklamalara bakıldığında elde edilen bulgunun araştırma sorusundaki diğer bulguları desteklemekte olduğu görülmektedir. Her iki ebeveyn yaşam içinde birbirleriyle sürekli etkileşim halindedirler, ailede yaşanılan olumlu ya da olumsuz bir durum aile içindeki herkesi etkileyebilmektedir. Ebeveynin de algıladıkları sosyal destek düzeyleri yükseldikçe içinde bulundukları olumsuz durumlara daha pozitif bakabildikleri görülmekle beraber bunun sonucunda ebeveynlerin engeli olan çocuklarını kabulleri de artabilmektedir.

Ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile annenin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Annenin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, ebeveynin çocuğu kabul düzeyi de yüksel-

mektedir. Arıcıoğlu ve Gültekin'e (2017) göre, anne çocuğu ile ilgilenen eğitim kurumlarındaki çalışanlardan çocuğunun durumu ile ilgili ilgi gördüğünde kendini iyi hissettiğini, önemsendiğini bilmenin çocuğuna karşı iletişimini de iyi yönde geliştirdiğini belirtmişlerdir. Buna göre anne sosyal destek algısı güçlendikçe ebeveynin de engeli olan çocuğunu kabul algısının yükseldiği düşünülmektedir. Annenin engeli olan çocuğunun yükünü bir nebze de olsa azaltmanın ebeveynin çocuğa yönelik kabul algısı düzeyinin yükselmesine yol açmasının kaçınılmaz olduğu elde edilen bulgunun sonucunda görülebilmektedir.

Ebeveynin çocuğunu kabul/red düzeyi ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptamıştır. Babanın algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, ebeveynin çocuğu kabul düzeyi yükselmektedir. Alanyazında engellilik bağlamında özellikle engeli olan çocuğundan dolayı annenin içinde bulunduğu sürecin üstünde durulmuş, babanın üstünde durulduğu sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Ancak anneninin algıladığı sosyal desteğin ebeveynin çocuğu kabul algısı üzerinde etkili olduğu kadar babanın da algıladığı sosyal desteğin ebeveynin çocuğu kabulü üzerinde etkisinin olduğu sonucu kolaylıkla görülebilir. Aile içinde bulunan her birey etkileşim halindedir, ebeveynlerden birinin çocuğu kabul düzeyi diğer ebeveynin de çocuğu kabul düzeyini etkileyebilmektedir.

Ebeveynin çocuğunu kabul/red düzeyi ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptamıştır. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe ebeveynin çocuğu kabul düzeyi yükselmektedir. Elde edilen bulgu alanyazındaki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Çetin'in (2018) çalışmasında ebeveynin engeli olan çocuğuna yönelik kabul düzeyi yükseldikçe ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükselmektedir. Çetin (2018) aynı çalışmasının sonucunda, ebeveynlerin cinsiyetlerinin çocuklarını kabul/red düzeyi ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkide etkili olmadığını bulgulamıştır. Demirbilek (2013), ebeveynin engeli olan çocuğuna yeterli yaşam koşullarını sağlayabilmesi için sosyal destek alması gerektiğini belirtmiştir. Bayraklı ve Kaner'e (2012) göre, ebeveynin engeli olan çocuğunun ihtiyaçlarını karşılarken yüklerini hafifletmek adına ebeveyne destek olunmalıdır. Bunun sonucunda ebeveynin çocuğunun durumuna uyum sağlaması kolaylaşabilir. Kaner (2004) başka çalışmasında, çocuğun içinde bulunduğu duruma uyum

sağlamada ailelerin aldıkları sosyal desteğin belirleyici olduğunu belirtmiştir. Arıcıoğlu ve Gültekin (2017) çalışmalarında, ebeveynin engeli olan çocuğunun durumu ile baş etmekle algıladıkları sosyal destek arasında paralellik olduğunu aktarmışlardır. Özkan (2002), engelli çocuğu olan ebeveynin aileden ve arkadaşlardan algıladıkları sosyal desteğin ebeveynin psikolojik durumunu olumlu olarak etkileyip streslerini azalttığını belirtmiş; bunun sonucunda ebeveynin çocuklarına daha sıcak, sağlıklı, kabul edici tutum içinde olacakları düşünülmüştür.

6. 'Bir Engel ile Tanılanmış Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları ile Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki Ne Düzeydedir?'

Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ya da babalarının kendilerini kabul/red durumu ile annelerinin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bulgu ile ilgili alanyazında çalışmalara da rastlanmamıştır. Çocuğun anneden ya da babadan algıladığı kabul/red durumunun annenin algıladığı sosyal destek düzeyinden bağımsız olduğu, annenin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe annenin ya da babanın çocuğunu kabul düzeyi yükseldiği, buna göre de çocuğun anne ya da babadan algıladığı kabul düzeyinin yükseldiği düşünülebilir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ya da babalarının kendilerini kabul/red durumu ile babalarının algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Elde edilen bulgu ile ilgili de alanyazında uyumlu bir çalışma bulunmamıştır. Ancak babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça, babanın çocuklarına karşı daha pozitif olacağı ve bunun sonucunda çocuğun algıladığı anne ve baba kabulünün düzeyinin yükselebileceği düşünülebilir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ya da babalarının kendilerini kabul/red durumu ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırma sorusu ile ilgili yukarıda açıklanan bulgularla ilgili olduğu gibi bu bulgu ile ilgili de alanyazında uyumlu bir çalışma bulunamamıştır.

Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumu ile annenin ya da babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bulgu ile tutarlılık göstermeyen İlden Koçkar (2006)

tarafından yapılan çalışmada, öğrenme bozukluğu tanısı olan çocukların diyabetik olan çocuklara göre daha yüksek düzeyde ebeveyn reddi algıladıkları, bunun yanında öğrenme bozukluğu tanısı olan çocukların annelerinin depresyon, kaygı ve tükenmişlik düzeylerinin de diyabetik olan çocukların annelerinin depresyon, kaygı ve depresyon düzeylerine göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Alanyazında depresyon, kaygı ve tükenmişlik düzeyinin düşüklüğü ile sosyal destek düzeyi yüksekliği arasında orantılı bir ilişki olduğu (Coşkun ve Akkaş, 2009; Ersoy ve Güneysu, 1998) görülmüştür.

Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumu ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arttıkça, çocuğun algıladığı ebeveyn kabulü algısı artmaktadır. Dwairy'e (2010) göre, birbirine bağlı olan ailelerde ergenler birbirine bağlı olmayan ailelere göre ebeveynlerinden daha yüksek düzeyde kabul algılamaktadırlar. Birbirine bağlı olan ebeveyn karşılıklı olarak birbirinden destek aldığı düşünülmektedir.

7. 'Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi ile Bu Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul/Red Durumları Arasındaki İlişki Üzerinde Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul-Red/Kontrol Durumlarının Aracı Etkisi Ne Düzeydedir?'

Bu çalışmada, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynlerin engeli olan çocuklarını kabul/red durumları arasındaki ilişkide çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının aracı etkisi olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda aracılık etkisinin anlamlı düzeyde olduğu bulgulanmıştır. Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumu ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyinin ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumunun yordayıcıları olduğu görülmüştür. Buna göre; ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyinin yükselmesiyle çocukların algıladığı ebeveyn kabulünün yükselmesine bağlı olarak ebeveynlerin çocuklarını kabulü de yükselmektedir. Elde edilen söz konusu bulgu sonucunda, bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeyinin aile, yakın çevre ve toplumla ortak hareket ederek yükseltilmesi ve bu ebeveynlere sağlanan sosyal desteğin değerinin ayırdına varılması gerektiği düşünülmektedir.

Alanyazında, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile engeli olan çocuklarını kabul/red durumları arasındaki ilişkide çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının aracı etkisini inceleyen çalışmalar bulunmamıştır. Alanyazında araştırma sorusundaki kavramların çalışıldığı çalışmalar çerçevesinde bulgu tartışılmış ve yorumlanmıştır. Bir engel ile tanılanan çocuğu olan ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu çocuğun engellilik durumundan etkilenebilmektedir. Önder ve Gülay'a (2008) göre, zihinsel engelli tanısı olan çocuğun ebeveyni herhangi bir tanısı olmayan çocuğun ebeveynine göre çocuğuna karşı daha düşük düzeyde kabul edicidir. Bunun yanında her iki grupta da ebeveynlerinin çocuklarına karşı birbirlerinin kabul/red düzeyini etkileyebildiği aktarılmıştır. İlden Koçkar (2006) çalışmasında, öğrenme bozukluğu olan çocukların annelerinin diyabetik olan çocukların annelerine göre daha kaygılı, depresyonda ve tükenmişlik hissettiklerini, bunun yanın öğrenme bozukluğu olan çocukların annelerinin diğer annelere daha yüksek düzeyde çocuklarını reddettiklerini bulgulamıştır. Batum (2007) çalışmasında, öğrenme bozukluğu olan çocukların öğrenme bozukluğu olmayan çocuklara göre daha yüksek düzeyde ebeveyn reddi algıladıklarını belirtmiştir. Coşkun ve Akkaş'a (2009) göre, engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyi ile algıladıkları sosyal destek arasında anlamlı ve ters yönde ilişki olduğu görülmüş olup, buna göre sürekli kaygı düzeyi yüksek olan annelerin algıladıkları sosyal desteğin düşük olduğu belirlenmiştir. Çetin (2018) çalışmasında, ebeveynlerin engeli olan çocuklarını kabul/red düzeyi ile algıladıkları sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sosyal desteğin sadece ebeveyne değil engeli olan çocuğa da sağlanması önemlidir. Aslan'ın (2017) çalışmasında, engeli olan ve olmayan ergenlerin algıladığı sosyal destek arttıkça intihar olasılığı azalmaktadır. Ergenler için en önemli desteğin de aileden algılanan destek olduğu belirlenmiştir.

8. 'Ebeveynlerin Algıladığı Sosyal Destek Düzeyi ile Bir Engeli Olan Çocukların Gözünden Ebeveynlerinin Kendilerini Kabul/Red Durumları Arasındaki İlişki Üzerinde Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul-Red/Kontrol Durumlarının Aracı Etkisi Ne Düzeydedir?'

Bu çalışmada ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişkide ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracı etkisi olup olmadığı çalışılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracılık edip etmediğini belirlemek için yapılan ana-

lizler sonucunda; ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumları üzerinde anlamlı bir aracılık etkisi olduğu görülmüştür. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin çocuğu kabul/red durumunun çocuğun gözünden ebeveynin kendisini kabul/red durumunun yordayıcıları olduğu görülmüştür.

Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile bir engel ile tanılanmış çocuğun gözünden ebeveynin kendisini kabul/red durumu arasında anlamlı ilişki olduğu bu çalışmada bulgulanmıştır. Buna göre ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe çocukların ebeveynlerinin kendilerini kabul durumları da yükselmektedir. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul durumları üzerinde yordayıcı etkisi olduğu söylenebilir. İlden Koçkar (2006) tarafından yapılan çalışmada, öğrenme bozukluğu tanısı olan çocukların diyabetik olan çocuklara göre daha yüksek düzeyde ebeveyn reddi algıladıkları, bunun yanında öğrenme bozukluğu tanısı olan çocukların annelerinin depresyon, kaygı ve tükenmişlik düzeylerinin de diyabetik olan çocukların annelerinin depresyon, kaygı ve depresyon düzeylerine göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Alanyazında depresyon, kaygı ve tükenmişlik düzeyi yükseldiğinde algılanan sosyal destek düzeyinin düştüğü (Coşkun ve Akkaş, 2009; Ersoy ve Güneysu, 1998) görülmüştür. Dwairy'e (2010) göre, birbirine bağlı olan ailelerde ergenler birbirine bağlı olmayan ailelere göre ebeveynlerinden daha yüksek düzeyde kabul algılamaktadırlar. Birbirine bağlı olan aile üyelerinin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile aralarındaki bağlılık arasında orantılı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynlerin herhangi bir tanı almayan ebeveynlere göre çocuklarını daha yüksek düzeyde reddettikleri (Ansari, 2002; Batum, 2007; Coşkun ve Akkaş, 2009; Delitay, 2009; Dere, 2009; Dwairy, 2010; Önder ve Gülay, 2008; Tekin, 2018) belirlenmiştir. Kermanshahi vd. (2008) tarafından yapılan çalışmada, zihinsel engelli tanısı alan çocuğu olan annelerin çocuklarını kabullenmede çok güçlük çektiklerini, annenin içinde bulunduğu durumdan dolayı verdiği tepkilerin çocuklarına yaklaşımlarını da etkilediğini, algıladıkları sosyal destek düzeyinin de düşük olduğunu ve bunun sonucunda hem çocuğun hem annenin olumsuz yönde etkilendiğini tespit etmişlerdir. Çetin (2018) çalışmasında, ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin çocuğu kabul/red durumu arasında ilişki olduğunu, sosyal destek düzeyi yükseldikçe ebeveynin çocuğunu kabul durumunun da yükseldiğini belirtmiştir.

Buna göre ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin çocuğun ebeveyn tarafından kabulü arasında orantılı bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu çalışmada ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynin çocuğu kabul/red durumunun çocuk gözünden ebeveynin kendisini kabul/red durumunun yordayıcıları olduğu saptanmıştır. Yani ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe ebeveynin çocuğunu kabul durumu da yükseldiği, bu ilişkiye bağlı olarak çocuk gözünden ebeveyninin kendisini kabul durumunun da yükseldiği söylenebilir.

9. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma engellilik bağlamında ebeveynlerin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumları ile algıladıkları sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkiyi ve engeli olan çocuğun gözünden ebeveyninin kendisini kabul/red durumlarını bazı demografik değişkenler açısından incelemek amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmanın araştırma soruları sonucunda, annenin bir engel ile tanılanmış çocuğuna karşı babaya göre daha yüksek düzeyde kabul edici olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynin çocuğunu kabul/red durumunun demografik değişkenlere (çocuğun cinsiyeti ve tanısı, ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi, ebeveynin çalışma durumu ve ailenin gelir düzeyi) göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında: Ebeveynin çocuğunu kabul durumunda çocuğun cinsiyetinin önemi olmadığı tespit edilmiştir. Çocuğun tanı grubunun ebeveyninin çocuğunu kabullenmede önemli olduğu tespit edilmiştir. Bir engel ile tanılanmış çocukların bu çalışmaya katılımcı olarak yer alabilmeleri için çocuğun kendisine sözel olarak aktarılanları anlaması ve dönütte bulunması gerekmektedir. Bu sebeple, bu çalışmada bir engel ile tanılanmış çocukların zihinsel olarak ciddi bir engellerinin olmadığı düşünüldüğünde tanı grupları arasında görme ve bedensel engeli olan çocukların daha yüksek düzeyde reddedildikleri görülmüştür. Ebeveynin yaş grubu, eğitim düzeyleri ve çalışma durumları ile çocuğunu kabul/red durumu arasında bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Annenin çocuğunu kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi arasında bir ilişki tespit edilmezken, babanın çocuğunu kabul/red durumu ile ailenin gelir düzeyi ile arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre gelir düzeyi düşük (0-1000 TL) olan ailelerde babaların çocuklarını orta gelir düzeyi (2001-5000 TL) olan ailelere göre daha düşük düzeyde kabul ettikleri tespit edilmiştir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden babalarının kendilerini annelerine göre daha yüksek düzeyde kabul ettiklerini algıladıkları görülmüştür. Çocuğun gözünden ebeveynin kendisini kabul/red durumunun demografik değişkenlere (çocuğun cinsiyeti, tanısı, ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi, ebeveynin çalışma durumu ve ailenin gelir düzeyi) göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında: Çocukların gözünden ebeveynlerin kendilerini kabul/red durumunda kız çocuklarının erkek çocuklarına göre ebeveynlerinin kendilerini daha yüksek düzeyde kabul ettiklerini algıladıkları tespit edilmiştir. Çocuğun tanısının ebeveyninin kendisini kabullenmede önemli olduğu tespit edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bir engel ile tanılanmış çocukların bu çalışmaya katılımcı olarak yer alabilmeleri için çocuğun kendisine sözel olarak aktarılanları anlaması ve dönütte bulunması gerektiği buna göre bir engel ile tanılanmış çocukların zihinsel olarak ciddi bir engellerinin olmadığı düşünüldüğünde tanı grupları arasında görme ve bedensel engeli olan çocukların daha yüksek düzeyde reddedildikleri tespit edilmiştir. Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerine yönelik kabul/red durumu ile annenin ve babanın yaş grupları, eğitim düzeyleri, çalışma durumları, ailenin gelir düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuğun algıladığı anne kabul düzeyi, annenin çocuğu kabul düzeyine göre daha düşük düzeyde iken, çocuğun algıladığı anne kabulü ile annenin çocuğu kabulü arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Çocukların algıladığı baba kabul düzeyi, babanın çocuğu kabul düzeyine göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Çocuğun algıladığı baba kabulü ile babanın çocuğu kabulü arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Çocukların algıladığı ebeveyn kabulü, ebeveynin algıladığı kabul düzeyine göre daha düşük düzeyde olduğu, ancak çocukların algıladığı ebeveyn kabulü ile ebeveynin çocuğu kabulü arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların annelerinin algıladığı sosyal desteğin babaların algıladığı sosyal desteğe göre daha yüksek düzeydedir. Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin demografik değişkenlere (çocuğun cinsiyeti, tanısı, ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi, ebeveynin çalışma durumu ve ailenin gelir düzeyi) göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında: Bir engel ile tanılanmış çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile çocukların cinsiyeti ve tanısı, annelerinin ve babalarının yaş grupları, ebeveynlerin çalışma durum-

ları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çocukların ebeveynlerinin algıladığı sosyal destek düzeyi ile annelerinin ve babalarının eğitim düzeyleri arasında bir ilişki bulunmuştur. Buna göre ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe algıladıkları sosyal destek düzeyleri de yükselmektedir. Çocukların annelerinin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, babanın algıladığı sosyal destek düzeyi ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Annenin bir engel ile tanılanmış çocuğunu kabul/red durumu ile algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, annenin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, çocuğu kabul durumu da yükselmektedir. Annenin çocuğunu kabul/red durumu ile babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Annenin çocuğunu kabul/red durumu ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, annenin çocuğu kabul durumu da yükselmektedir. Babanın çocuğunu kabul/red durumu ile annenin, babanın ve her ikisinin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin, babanın ve her ikisinin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe babanın çocuğu kabul durumu da yükselmektedir. Ebeveynin çocuğunu kabul/red durumu ile annenin, babanın ve her ikisinin algıladığı sosyal destek arasında pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annenin, babanın ve her ikisinin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, ebeveynin çocuğu kabul durumu da yükselmektedir.

Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ya da babalarının kendilerini kabul/red durumu ile annelerinin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çocukların gözünden annelerinin ya da babalarının kendilerini kabul/red durumu ile babalarının algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden annelerinin ya da babalarının kendilerini kabul/red durumu ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumu ile annenin ya da babanın algıladığı sosyal destek düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendileri kabul/red durumu ile ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi arasın-

da pozitif yönlü, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi yükseldikçe, çocuğun algıladığı ebeveyn kabul durumu da yükselmektedir.

Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile ebeveynlerin engeli olan çocuklarını kabul/red durumları arasındaki ilişkide çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumlarının aracı etkisi olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda aracılık etkisinin anlamlı düzeyde olduğu bulunmuştur. Bir engel ile tanılanmış çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumu ile ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyinin ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumunun yordayıcıları olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları arasındaki ilişkide ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracı etkisi olup olmadığı çalışılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının aracılık edip etmediğini belirlemek için yapılan analizler sonucunda; ebeveynlerin çocuklarını kabul/red durumlarının ebeveynlerin algıladığı sosyal destek düzeyi ile çocukların gözünden ebeveynlerinin kendilerini kabul/red durumları üzerinde anlamlı bir aracılık etkisi olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, bir engel ile tanılanmış çocuğu olan ebeveynlerin çocuğunu kabul durumu ile algıladığı sosyal destek düzeyi arasında orantılı bir ilişki olduğu, söz konusu ilişkinin engeli olan çocuğun gözünden ebeveyninin kendisini de kabul durumunu da etkilediği görülmüştür.

Alanyazında engellilik bağlamında yapılan çalışmalara bakıldığında bir engel ile tanılanmış çocuğun gözünden ebeveyninin kendisini kabul/red durumunu inceleyen çalışmalara pek rastlanmazken; ebeveynin engeli olan çocuğunu kabul/red durumlarının ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyi çerçevesinde inceleyen çalışmalara (Çetin, 2018) sınırlı da olsa rastlanmıştır.

Bu çalışmada, engeli olan çocukların katılımcı olarak bizzat katılmasının onların sesinin duyurulması açısından çok önemli olduğu, bu durumun engelli araştırmasında çocukların nesneden çok özneleştirilmesi amaçlanmıştır. Engellilik çalışmalarında çoğu araştırma, engelliler ile bilgiyi engeli olandan değil de engellinin etkileşim halinde ol-

duğu veya olmadığı başka kişilerden alınmaktadır, bu durum engeli olanların sesinin duyulmasını engellemektedir; bu sebeple yapılan bu çalışmanın bu anlamda katkısı hem alanyazına hem de uygulamada katkısının büyük olduğu düşünülmektedir.

Engel tanı grubu yelpazesinin geniş tutulup katılımcı çeşitliliği sağlanması bunun yanı sıra engeli olan katılımcı çocukların gözünden ebeveyninin kendisini kabul/red durumunun saptanması amacıyla yapılan çalışmanın engellilik bağlamında önemli bir çalışma olduğu ve bu bağlamda yapılacak çalışmalara katkıda bulunacağı kanısı oluşturmaktadır.

Bu çalışmayla, bir engel ile tanılanan çocuğu olan ebeveynin algıladığı sosyal destek düzeyinin ebeveynin engeli olan çocuğunu kabul/red durumu üzerinde etkili bir faktör olduğu, aynı zamanda engeli olan çocuğun ebeveynin kendisini kabul/red durumunda da ebeveynin algıladığı sosyal desteğin önemli olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerden annenin bir engeli olan çocuğun ve ailenin daha çok yükünü yüklenmesi sonucu kaygı düzeyinin artıp tükenmişlik hissettiği ve bunun sonucunda çocuğunu kabul etmesini zorlaştırması sebebiyle engeli olan çocuğun ve ailenin diğer sorumluluklarının ebeveynler arasında dengeli bir şekilde dağılarak etkili sosyal destek kaynaklarından biri olan aile desteği sağlanabileceği düşünülmektedir.

Ebeveynin bir engeli olan çocuğa sahip olduktan sonra çocuğun varlığına ve yeni yaşam tarzına uyum sağlayabilmeleri ve karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilmek adına birbirlerinden, aileden, yakın çevreden destek hizmeti almalarının hem çocuk hem ailenin gelişiminde önemli bir faktör olduğunun üzerinde durulup ebeveynin, yakın çevredeki insanların bilgilendirilmeleri gerektiği düşünülmektedir.

Engeli olan bireylerin durumları ile ilgili toplumsal farkındalık düzeylerinin artırılması ile engellilik durumuyla ilgili toplumun ön yargılarının bir nebze de olsa yıkılması sonucuengeli olan bireylerin ve ailelerinin toplumla kaynaşması kolaylaşacağı düşünülmektedir.

Okul çağındaki herhangi bir tanısı olmayan çocukların geleceğin yetişkinleri olarak engellilik konusuyla ilgili bilinçlendirilmeleri amacıyla eğitim programlarına engelilik konusu ile ilgili etkinliklerin dâhil olması gerektiği düşünülmektedir. Bunun

yanı sıra, engeli olan çocuğa sahip ailelerinin problemleri her ailenin biricik olduğunu göz önünde bulundurarak, ailenin dinamiklerine göre çözümler üretilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışmada engeli olan çocukların ebeveynleri de katılımcı olarak yer almıştır. Bu bağlamda yapılacak çalışmalarda engeli olan çocukların kardeşleri varsa onların da benzer çalışmalara dâhil edilebileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın sınırlılıkları vardır. Bu çalışma sonuçlarının genellenebilmesi için bu araştırma bulgularını destekleyebilecek birçok sayıda ve derinlemesine çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, engellilik bağlamında benzer çalışmalar yapıldığında katılımcı sayısının arttırılarak, konu ile ilgili daha kapsamlı ve boylamsal çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışmada 'Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeklerinin' kısa formları kullanıldığından elde edilen toplam puanların gerçeği yansıtması ile ilgili bir kısıtlılık olarak görülebilir.

EK'LER

Ek 1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma, Maltepe Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Yüksek Lisans Programı kapsamında Doç. Dr. Halis SAKIZ danışmanlığında Melike BALIKÇI tarafından yapılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ebeveynin engelli çocuğunu kabul/reddi ile algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkiyi araştırmak; bunun yanı sıra engelli çocuğun da algıladığı ebeveyn kabul/reddinin araştırılıp ayrıca demografik değişkenler açısından nasıl farklılıklar gösterdiğini belirlemektir.

Size sunulan ölçeklerde geçen soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Soruları sizi en doğru şekilde yansıtacağını düşündüğünüz şekilde cevaplayınız. Form üzerinde herhangi bir özel kimlik bilgisi yazmanız istenmemektedir; kimliğiniz gizli tutulacaktır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkında sahipsiniz.

Ayırdığınız zaman ve katkınız için teşekkür ederiz.

Çalışmayla ilgili verilen bilgileri okudum ve gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Tarih .... /..../ 20...

(Varsa) Veli veya Vasisinin İmzası:

Ek 2: Değerli katılımcı,

Size sunulan ölçeklerde geçen soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Soruları sizi en doğru şekilde yansıtacağını düşündüğünüz şekilde cevaplayınız. İçtenlikle vereceğiniz yanıtlar, bu çalışmaya en büyük katkıyı sağlayacaktır. Sonuçlar, araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Melike BALIKÇI

<table>
<tr><td colspan="2">ÇOCUĞUN</td></tr>
<tr><td colspan="2">Cinsiyeti: Kız ( ) Erkek ( )</td></tr>
<tr><td>ANNENİN</td><td>BABANIN</td></tr>
<tr><td>Yaşı:</td><td>Yaşı:</td></tr>
<tr><td>Eğitim Durumu:
a. Okuryazar değil
b. Okuryazar
c. İlkokul
d. Ortaokul
e. Lise
f. Lisans</td><td>Eğitim Durumu:
a. Okuryazar değil
b. Okuryazar
c. İlkokul
d. Ortaokul
e. Lise
f. Lisans</td></tr>
<tr><td>Çalışma Durumu:
Çalışıyor ( )
Çalışmıyor ( )</td><td>Çalışma Durumu:
Çalışıyor ( )
Çalışmıyor ( )</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ailenin Aylık Gelir Miktarı:
a. 0 – 1000 TL
b. 1001 – 2000 TL
c. 2001 – 5000 TL
d. 5001 TL ve üzeri</td></tr>
</table>

EK 3: Çocuk Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği: Anne

Child PARQ/Control Mother (SF)

Çocuk/Ergen EKRÖ/Kontrol - Anne (Kısa Form)

_____ Numara

_____ Tarih

Yönerge: Bu sayfada anne-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin annenizin size olan davranışlarına uygun olup olmadığını düşünün.

Her ifadeyi okuudktan sonra o ifade annenizin size karşı davranışları konusunda ne kadar doğruysa, " Hemen hemen her zaman doğru", "Bazen doğru", "Nadiren doğru" veya "Hiçbir zaman doğru değil" şeklinde işaretleyiniz.

ANNEM		ANNEM İÇİN DOĞRU		ANNEM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	*Bazen Doğru*	*Nadiren Doğru*	*Hiçbir Zaman Doğru Değil*
	Ben hiç yokmuşum gibi davranır	☒	☐	☐	☐

© Rohner Research Publications, 2012
Translation and adaptation by F.Erkman, H.Gülay and S. Avaz.

ANNEM		ANNEM İÇİN DOĞRU		ANNEM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
1.	Benim hakkımda güzel şeyler söyler	☐	☐	☐	☐
2.	Bana hiç ilgi göstermez	☐	☐	☐	☐
3.	Neyi yapıp neyi yapamayacağımı tam olarak bildiğimden emin olmak ister.	☐	☐	☐	☐
4.	Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırır	☐	☐	☐	☐
5.	Hak etmediğim zaman bile bana vurur	☐	☐	☐	☐
6.	Beni büyük bir baş belası olarak görür	☐	☐	☐	☐
7.	Her zaman nasıl davranmam gerektiğini söyler	☐	☐	☐	☐
8.	Kızdığı zaman beni cezalandırır	☐	☐	☐	☐
9.	Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldür	☐	☐	☐	☐
10.	Benden hoşlanmıyor gibi	☐	☐	☐	☐
11.	Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenir	☐	☐	☐	☐
12.	Bana bir sürü kırıcı şey söyler	☐	☐	☐	☐
13.	Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelir	☐	☐	☐	☐
14.	Ne söyleniyorsa onu aynen yapmam gerektiği konusunda ısrar eder.	☐	☐	☐	☐
15.	Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir	☐	☐	☐	☐
16.	Bana çok ilgi gösterir	☐	☐	☐	☐
17.	Beni kırmak için elinden geleni yapar	☐	☐	☐	☐
18.	Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unutur	☐	☐	☐	☐
19.	Eğer kötü davranırsam benden hoşlanmadığını hissettirir	☐	☐	☐	☐
20.	Ne istersem yapmama izin verir	☐	☐	☐	☐
21.	Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirir	☐	☐	☐	☐

ANNEM		ANNEM İÇİN DOĞRU		ANNEM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
22.	Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit eder	☐	☐	☐	☐
23.	Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanır	☐	☐	☐	☐
24.	Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu hisseder	☐	☐	☐	☐
25.	Bana istenmediğimi belli eder	☐	☐	☐	☐
26.	Ne yaparsam kontrol etmek ister	☐	☐	☐	☐
27.	Beni sevdiğini belli eder	☐	☐	☐	☐
28.	Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez	☐	☐	☐	☐
29.	Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir	☐	☐	☐	☐

Ek 4: Çocuk Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği: Baba

(SF) Child PARQ/Control: Father

Çocuk/Ergen EKRÖ/Kontrol - Baba (Kısa Form)

_____ Numara

_____ Tarih

Yönerge: Bu sayfada baba-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin babanızın size olan davranışlarına uygun olup olmadığını düşünün.

Her ifadeyi okuduktan sonra o ifade babanızın size karşı davranışları konusunda ne kadar doğruysa, " Hemen hemen her zaman doğru", "Bazen doğru", "Nadiren doğru" veya "Hiçbir zaman doğru değil" şeklinde işaretleyiniz.

BABAM		BABAM İÇİN DOĞRU		BABAM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
	Ben hiç yokmuşum gibi davranır	☒	☐	☐	☐

© Rohner Research Publications, 2012

BABAM		BABAM İÇİN DOĞRU		BABAM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
1.	Benim hakkımda güzel şeyler söyler	☐	☐	☐	☐
2.	Bana hiç ilgi göstermez	☐	☐	☐	☐
3.	Neyi yapıp neyi yapamayacağımı tam olarak bildiğimden emin olmak ister.	☐	☐	☐	☐
4.	Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırır	☐	☐	☐	☐
5.	Hak etmediğim zaman bile bana vurur	☐	☐	☐	☐
6.	Beni büyük bir baş belası olarak görür	☐	☐	☐	☐
7.	Her zaman nasıl davranmam gerektiğini söyler	☐	☐	☐	☐
8.	Kızdığı zaman beni cezalandırır	☐	☐	☐	☐
9.	Sorularımı cevaplayamayacak kadar meşguldür	☐	☐	☐	☐
10.	Benden hoşlanmıyor gibi	☐	☐	☐	☐
11.	Yaptığım şeylerle gerçekten ilgilenir	☐	☐	☐	☐
12.	Bana bir sürü kırıcı şey söyler	☐	☐	☐	☐
13.	Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelir	☐	☐	☐	☐
14.	Ne söyleniyorsa onu aynen yapmam gerektiği konusunda ısrar eder.	☐	☐	☐	☐
15.	Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir	☐	☐	☐	☐
16.	Bana çok ilgi gösterir	☐	☐	☐	☐
17.	Beni kırmak için elinden geleni yapar	☐	☐	☐	☐
18.	Hatırlaması gerekir diye düşündüğüm önemli şeyleri unutur	☐	☐	☐	☐
19.	Eğer kötü davranırsam benden hoşlanmadığını hissettirir	☐	☐	☐	☐
20.	Ne istersem yapmama izin verir	☐	☐	☐	☐
21.	Bana yaptığım şeylerin önemli olduğunu hissettirir	☐	☐	☐	☐

BABAM		BABAM İÇİN DOĞRU		BABAM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
22.	Yanlış bir şey yaptığımda beni korkutur veya tehdit eder	☐	☐	☐	☐
23.	Benim ne düşündüğüme önem verir ve düşündüklerim hakkında konuşmamdan hoşlanır	☐	☐	☐	☐
24.	Ne yaparsam yapayım, diğer çocukların benden daha iyi olduğunu hisseder	☐	☐	☐	☐
25.	Bana istenmediğimi belli eder	☐	☐	☐	☐
26.	Ne yaparsam kontrol etmek ister	☐	☐	☐	☐
27.	Beni sevdiğini belli eder	☐	☐	☐	☐
28.	Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez	☐	☐	☐	☐
29.	Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir	☐	☐	☐	☐

Ek 5: Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği: Çocuk

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği/Kontrol (Kısa Form)

Numara	Formu Dolduran Kişi	Tarih

Bu sayfada ebeveynlerin bazen çocuklarına nasıl davrandığını ifade eden cümleler yer almaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyup, sizin çocuğunuza nasıl davrandığınızla ne kadar bağdaşıp bağdaşmadığını düşünün. Lütfen çok fazla düşünmeden aklınıza ilk gelen cevabı işaretleyip, bir sonraki cümleye geçiniz.

Her cümlenin yanında dört tane kutu var. Eğer ifade, sizin çocuğunuza davranışınız hakkında temelde uygun ise, kendinize; "Hemen hemen her zaman mı doğru?" yoksa "Bazen mi doğru?" diye sorun. Eğer çocuğunuza hemen hemen her zaman böyle davrandığınızı düşünüyorsanız, "Hemen Hemen Her Zaman Doğru" kutusuna, bazen böyle davrandığınızı düşünüyorsanız "Bazen Doğru" kutusuna X işareti koyunuz.

Eğer cümle çocuğunuza karşı olan davranışınızı doğru olarak anlatmıyorsa, o zaman kendinize, "Nadiren mi doğru?" yoksa "Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil mi?" diye sorun. Eğer çocuğunuza nadiren böyle davranıyor iseniz, "Nadiren Doğru" kutusuna, eğer hiçbir zaman böyle davranmıyorsanız "Hiçbir Zaman Doğru Değil" kutusuna X koyunuz.

Unutmayın, doğru veya yanlış bir yanıt yoktur. Onun için mümkün olduğu kadar dürüst ve açık olun.

Örnek:

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
Çocuğum iyi davrandığı zaman ona sarılır ve öperim.	☒	☐	☐	☐

© Rohner Research Publications, 2002-2004

		BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Hemen Her zaman Doğru	***Bazen Doğru***	***Nadiren Doğru***	***Hiçbir Zaman Doğru Değil***
1.	Çocuğum hakkında güzel şeyler söylerim.	☐	☐	☐	☐
2.	Çocuğuma ilgi göstermem.	☐	☐	☐	☐
3.	Çocuğumun neleri yapıp neleri yapamayacağını kesin olarak bilmesini sağlarım.	☐	☐	☐	☐
4.	Çocuğumun bana güvenmesini sağlarım.	☐	☐	☐	☐
5.	Hak etmediği zamanlarda bile çocuğuma vururum.	☐	☐	☐	☐
6.	Çocuğumu büyük bir baş belası olarak görürüm.	☐	☐	☐	☐
7.	Çocuğuma sürekli olarak nasıl davranması gerektiğini söylerim.	☐	☐	☐	☐
8.	Kızdığım zaman çocuğumu cezalandırırım.	☐	☐	☐	☐
9.	Çocuğumun sorularını cevaplayamayacak kadar çok meşgulümdür.	☐	☐	☐	☐
10.	Çocuğumdan hoşlanmıyorum.	☐	☐	☐	☐
11.	Çocuğumun ne yaptığıyla gerçekten ilgiliyimdir.	☐	☐	☐	☐
12.	Çocuğuma bir sürü kırıcı sözler söylerim.	☐	☐	☐	☐
13.	Çocuğum yardım istediği zaman ilgi göstermem.	☐	☐	☐	☐
14.	Çocuğuma ne söylediysem, aynen öyle davranmasında ısrar ederim.	☐	☐	☐	☐
15.	Çocuğuma istendiğini ve ihtiyaç duyulduğunu hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
16.	Çocuğuma çok ilgi gösteririm.	☐	☐	☐	☐
17.	Çocuğumun duygularını incitirim.	☐	☐	☐	☐
18.	Çocuğumun hatırlamam gerektiğini düşündüğü önemli şeyleri unuturum.	☐	☐	☐	☐
19.	Eğer kötü davranırsa çocuğuma sevilmediğini hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
20.	Çocuğumun canı ne isterse yapmasına izin veririm.	☐	☐	☐	☐
21.	Çocuğuma yaptığı şeylerin önemli olduğunu hissettiririm.	☐	☐	☐	☐

22.	Çocuğum yanlış bir şey yaptığı zaman onu korkutur veya tehdit ederim.	☐	☐	☐	☐
23.	Çocuğumun ne düşündüğünü önemserim, ve fikirlerini ifade etmesi için onu cesaretlendiririm.	☐	☐	☐	☐
24.	Diğer çocukların benim çocuğumdan daha iyi olduklarını düşünürüm.	☐	☐	☐	☐
25.	Çocuğuma istenmediğini hissettiririm.	☐	☐	☐	☐
26.	Çocuğumun yaptığı her şeyi kontrol etmek isterim.	☐	☐	☐	☐
27.	Çocuğuma onu sevdiğimi belli ederim.	☐	☐	☐	☐
28.	Beni rahatsız etmediği sürece çocuğumla ilgilenmem.	☐	☐	☐	☐
29.	Çocuğuma karşı yumuşak ve iyi kalpliyimdir.	☐	☐	☐	☐

Ek 6: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemek için 1'den 7 'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz.

Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1. **Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya çalışır.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

2. **İhtiyacım olan duygusal yardım ve desteği ailemden (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) alırım.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

3. **Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

4. **İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

5. **Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

6. **Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

7. **Sorunlarımı ailemle (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) konuşabilirim.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

8. **Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

9. **Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.**

   Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

10. **Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.**

    Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

11. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle evet

KAYNAKÇA

Adıgüzel, S., Kizir, M. ve Eratay, E. (2017). Ağır ve çoklu yetersizliği olan bireylerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin yaşadıkları sorunların belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18 (1), 45-59.

Akandere, M., Acar, M. ve Baştuğ, G. (2009). Zihinsel ve fiziksel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 22, 23-32.

Akçamete, G. ve Kargın, T. (1996). İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (2), 7-24.

Akkök, F. (2003). Farklı özelliğe sahip çocuk aileleri ve ailelerle yapılan çalışmalar: Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s. 121-142.

Akse, J., Hale, W. W. , Engels, R. C., Raaıjmakers Q. A. ve Meeus, W. H. (2004). Personality, perceived parental rejection and problem behavior in adolescence. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 39 (12), 980-988.

Akşin Yavuz, E., Güven, G. , Bayındır, D. , Sezer, T. ve Yılmaz, E. (2016). Annelerin çocuğunu kabul düzeyi ile çocukların benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 16 (3), 1065-1081.

Ansari, Z.A. (2002). Parental acceptence-rejection of disabled children in non-urban Pakistan. *North American Journal of Psychology*, 4 (1), 121-128.

Arıcıoğlu, A. ve Gültekin, F. (2017). Zihinsel engelli çocuk annelerinin sosyal destek ve gelecek kaygıları: Psikolojik danışmanların rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 1-26.

Aslan, A. (2017). *Engelli ve engelli olmayan ergen bireylerin algıladıkları sosyal destek ile intihar olasılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Aslan, D. (2010). Yaşlılık döneminde önemli bir kavram: Yaşam kalitesi. *3.Ulusal Sağlıkta Yaşam Kongresi Bildiri Kitabı,* s. 102-104. İzmir, 25-27 Mart.

Ayaydın, F. Y. (2015). *Farklı engellilik gruplarına sahip 10-14 yaş grubu öğrencilerin fiziksel uygunluk değerlerinin incelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Aydemir, S. E. (2015). *Otizmli çocukların ebeveynlerinin evlilik uyumlarının, başa çıkma stratejilerinin ve sosyal destek algılarının incelenmesi,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Aysever, H. ve Demirok, M. S. (2019). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algılarının ve yılmazlık düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 20*, 1-35.

Ayyıldız, T. , Şener, D. K. , Kulakçı, H. ve Veren, F. (2012). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin stresle baş etme yöntemlerinin değerlendirilmesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11, 1-12.

Baltaş, Z. (2000). *Sağlık psikolojisi*. *Halk sağlığında davranış bilimleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Basılgan, F. (2012). *Annelerin kabul/red düzeyleri ile çocukların davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, (2010). *Türkiye özürlüler araştırması,* s.10-33. Ankara: *DİE Yayınları.*

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, (2002). *Türkiye özürlüler araştırması*. Ankara.

Batum, P. (2007). *Öğrenme bozukluklarında ebeveyn kabulü/reddi ile içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının incelenmesi, (*Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Batum, P. ve Öktem, F. (2011). Öğrenme bozukluklarında ebeveyn kabulü/reddi ile içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının incelenmesi. *Gençlik ve Ruh Salığı Dergisi,* 18 (1), 5-19.

Becerik Özdiker, J. (2002). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anneleri ile ilişkilerini algılamaları ile annenin çocuğunu kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algılamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi,* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bilsin, E. (2012). *Engelli çocukların ailesine verilen hemşirelik bakımının aile gereksinimini karşılama düzeyine etkisinin incelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Bodur, Ş. ve Soysal, Ş. (2004). Otizmin erken tanısı ve önemi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi,* 13 (10), 394-398.

Budak, B. (1999). *Çocukluk çağı lösemileri ve sosyal destek sistemlerinin aile işlevlerine etkisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. Baskı). Ankara: PegemA.

Campo, A.T. ve Rohner, R. P. (1992). Relationship between perceived parental acceptance-rejection, psychological adjustment, and substance abuse among young adults. *Child Abuse & Neglect,* 16, 429-440.

Cananarslan, H. ve Ahmetoğlu, E. (2015). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 17 (1), 13-31.

Cavkaytar, A. ve Diken, İ. (2007). *Özel Eğitime Giriş.* 3. Baskı., Ankara: Kök Yayıncılık.

Coşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan ailelerin kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 213-227.

Ciğerli, Ö., Topsever, P., Alvur, M. ve Görpelioğlu, S. (2014). Engelli çocuğu olan anne babaların tanı anından itibaren ebeveynlik deneyimleri: Farklılığı kabullenmek. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8 (3), 75-81.

Cram, P. H., Krauss, M. W. ve Kersh, J. (2009). Adolescents with developmental disabilities and their families. R. M. Lerner & L. Steinberg, (Ed.), *Foundations of handbook of adolescent psychology* (3rd ed.), (589-617). New Jersey: John Wiley & Sons.

Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çakır, Y. ve Palabıyıkoğlu, R. (1997). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 5(1), 15-24.

Çetin, K. (2018). Engelli çocuklara sahip ailelerin çocuklarını kabul/reddi ile sosyal destek ilişkisinin çeşitli değişkenlerce yordanması. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 137-154.

Çetinkaya, A. Z. (1997). *Serebral Palsili çocuğu olan annelerin çocuklarının özrü konusundaki bilgi gereksinimlerine planlı bilgi vermenin etkisi*, (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi).

Çürük, N. (2008). *Ankara il merkezindeki iş okullarında 1. ve 4. sınıfa devam eden zihinsel engelli çocukların annelerinin kaygı ve sosyal destek düzeylerinin karşılaştıkları problemlere göre incelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı. Ankara.

Dale, N. (1996). *Working with families of children with special needs*. New York: Rutledge.

Dale, N. (1997). *Working with families of children with special needs: Partnership and practice*. London: Routledge.

Delitay, H. (2009). *Engelli çocukların annelerinin çocuklarını reddetme davranışları,* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı. Ankara.

Demirbilek, M. (2013). Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7 (3), 58-65.

Demiriz, S. ve Öğretir, A.D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 15, 105-122.

Deniz, P. (2018). Psikoloji penceresinden engel ve engellilik kavramlarına bakış. *PiVOLKA*, 8(29), 6-9.

Dere, N. (2009). *Annelerin otistik çocuklarını kabul etmeleri ile otistik çocukların kardeşlerinin kardeşlerini kabulü arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Deveci M. ve Ahmetoğlu. A. (2018). Zihin engelli çocuğu olan ailelerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin incelenmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 04(02).

Dicle, A. N. (2017). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin duygu kontrol durumları. *Journal of Social and Humanites Sciences Research*, 4 (12), 806-818.

Doğan, M. (2001). *İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çeşitli psikolojik değişkenler açısından değerlendirilmesi,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Doğru, S. Y. ve Arslan, E. (2007). *Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyi ile durumluk kaygı düzeylerinin karşılaştırılması.* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Makaleleri, Konya.

Dwairy, M. (2010). Parental acceptance–rejection: A fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and* Family Studies, 19 (1), 30.

Efilti, E. (2016). Examiotion to rejection behaviors of fathers haxing with mentally disabled child. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakülesi Dergisi, (40),* 457-468.

Eker, D. , Arkar, H. ve Yaldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği"nin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlilik ve Güvenirliği". *Türk Psikiyatri Dergisi,* 12 (1), 17-25.

Engin, B. (2018). *Engelli çocuk sahibi 55 yaş ve üstü annelerde depresyon ve kaygı belirtilerinin değerlendirilmesi: Antalya/Kepez ilçesi örneği,* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Eripek, S. (1996). Zihinsel engelli çocukların tanımı. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 81- 87.

Erkan, S. ve Toran, M. (2004). Alt sosyo-ekonomik düzey annelerinin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27(18)*, Ankara.

Erkman, F. (2004). The relationship of self-reported physical punishment to parental acceptance rejection of Turkish parents. *Paper presented at the SCCR 33rd Annual Meeting*, San Jose, California.

Erkman, F. ve Rohner R.P. (2006). Youths'perceptions Of Corporal Punishment, Parental Acceptance, And Psychological Adjustment İn A Turkish Metropolis. *Cross-Cultural Research*, 40, 250-267

Ersoy, Ö. ve Çürük, N. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 11*, 105- 110.

Ersoy, Ö. ve Güneysu, S. (1998). Destekleyici eğitim programlarının engelli çocuğu olan anneler üzerindeki etkisi. Ankara: Konak Yayıncılık.

Erdem, A. (2013). *Tip 1 diyabetli çocuk ve ergenler İle tip 1 diyabeti olmayan çocuk ve ergenlerin benlik kavramı düzeylerinin ve yollarının incelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gallagher, J.J., Bekman, P. ve Cross, A.H. (1983). Families of handicapped children: Sources of stress and its amelioration. *Exceptional Children*, 50(1), 10-19.

Gargiulo, R. M. (1985). *Working with parents of exceptional children: A guide for professionals.* Houghton Mifflin Co, Boston.

Guerin, P. J. ve Fay, L. F. (1980). *Triangles in marital conflict. The Family*, 12 (1), 8-18.

Gelgör, F. Z. (2016). *Anne, baba ve çocuk tarafından algılanan ebeveyn kabul-red ve kontrolünün çocuğun duygu düzenleme becerisi ile ilişkisi,* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Goodman, W. B., Crouter A. C., Lanza S. T., Cox M. J. ve Vernon-Feagans L. (2011). Paternal work stress and latent profiles of father-infant parenting quality. *Journal of Marriage and Family* 73 (3), 588–604.

Gölalmış Erhan, G. (2005). *Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin umutsuzluk, karamsarlık, sosyal destek algılarının ve gelecek planlarının incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Görgü, E. (2005). *3-7 yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güvenç, S. (2016). *Engelli kardeşe sahip çocuk ve ergenlerin kardeşlerine yönelik tutumları ile ebeveynlerinden algıladıkları kabul-red arasındaki ilişkinin incelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.

Haktanır, G., Aral, N., Alisinanoğlu, F., Baran, G., Baflar, F. ve Köksal, A. (1999). *Türkiye'de anne-baba tutumu araştırmalarına genel bir bakış*. Cumhuriyet ve

Çocuk: II. Ulusal Çocuk Kültürü Bildirileri, 4-6 Kasım 1998. Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürünü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları, No:2.

Hasırcıoğlu, A. (2006). *İşverenlerin özürlü istihdamına yaklaşımı (Sakarya Örneği),* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Humpries, T. W. ve Bauman, E. (1980). Maternal child rearing attitudes associated with learning. *Journal of Learning Disabilities,* 13(3): 459-462.

Işıkhan, V. (2005). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 16(2), 1-20.

İçmeli, C., Ataoğlu, A., Canan, F. ve Özçetin, A. (2008). Zihinsel özürlü çocukları olan ebeveynler ile sağlıklı çocuklara sahip ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi,* 3, 21-28.

İlden Koçkar, Z. A. (2006). *Parental acceptance-rejection, self- esteem and psychological adjustment children with learning disabilities as compared to children with ınsulin dependent-diabetes mellitus,* (Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Okanlı, A., Ekinci, M., Gözüağca, D. ve Sezgin, S. (2004). Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları psikososyal sorunlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-5.

Önder, A. ve Gülay, H. (2010). Comparing acceptance and rejection levels of mentally handıcapped chıldren's parents and normally developed children's parents. *e- Journal of New World Scıences Academy*, 5(3), 742-750.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *İnsan ve İnsanlar* (12. baskı). İstanbul: Evrim.

Kaner, S. (2003). Aile destek ölçeği: Faktör yapısı, güvenirlik ve geçerlik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 4(1), 57-72.

Kaner, S. (2004). Engelli çocukları olan anababaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma

Projesi kesin raporu, http://acikarsiv.ankara.edu.tr/eng/browse/498/798.pdf.show (29.06.2019).

Karadağ, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(4), 315-322.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel AraştırmaYyöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, K. (2002). Özürlülere yönelik ayrımcılık ve ayrımcılıkla savaşım. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi,* Cilt 2, Sayı 1, Ankara.

Karaçengel, F. (2007). *Zihinsel engelli çocuğa sahip anneler ile sağlıklı çocuğa sahip annelerin atılganlık ve suçluluk-utanç düzeyleri açısından karşılaştırılması,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kavak, S. (2007). *Algılanan aile yakınları destek ölçeğinin geliştirilmesi ve 0–8 yaş arası engelli çocuğu olan annelerin yakınlarından aldığı desteği algılamaları,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kaytez, N., Durualp, E. ve Kadan, G. (2015). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 197-214.

Kazak, A.E. ve Marvin, R.S. (1984). *Differences, difficulties and adaptation: stress and social networks in families with a handicapped child,* Family Relations, 33: 67-77. Kef, S. (1997).

Kejerfors, J. (2007). *Parenting in urban slum areas. Families with Children in a Shantytown of Rio de Janeiro. Stockholm Studies in Social Work* 25.

Keskin, G. , Bilge, A. , Engin, E. & Dülgerler, Ş. (2010). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı, anne-baba tutumları ve başa çıkma stratejileri açısından değerlendirilmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry,* 11, 30-37.

Khaleque, A. ve Rohner, P. R. (2001). Reliability of the perceived parental control scale: A meta-analysis across ethnic groups, center of parent acceptance and rejection, school of family studies. University of Connecticut.

Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family,* 64(1), 54-64.

Kırbaş, Z. Ö. ve Özkan, H. (2013). Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeylerinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz. Çocuk Hastalıkları Dergisi, 3*(3), 171-180.

Kırcaali İftar, G. ve Tekin, E. (1997). Tek denekli araştırma yöntemleri. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*. Ankara.

Kirk, S. A. ve Bateman, B. (1963). *Diagnosis and remediation of learning disabilities. Exceptional Children*, 29, 73-78.

Koca, C. (2010). Dünya Engelliler Vakfı. Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/9259/mod_resource/content/0/engelsiz%C5%9sehirplanlama%20raporu.pdf,. İstanbul, 10.06.2019.

Koçkar, A. (2006). *Parental acceptance-rejectıon, self-esteem and psychological adjustment: Children with learning disabilities as compared to children with insulin dependent diabetes mellitus, (*Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara..

Kulaksızoğlu, A. (2003). *Otistik Çocuklarda Eğitim, Farklı Gelişen Çocuklar*. Epsilon Yayınları, İstanbul.

Kumbasar, A. (2016). *İşitme engelli ve engelli olmayan çocuklara sahip ailelerde sosyal destek algısı, yılmazlık ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Küçüker, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkinin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi,* 3 (1), 1-11.

Madi, B. (2006). *Öğrenme beyinde nasıl oluşur?* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Malecki, C. K ve Demaray, M. K. (2002). Measuring perceived social support: Development of the child and adolescent social support scale. Psychology in the Schools, 39 (1), 1-18.

Margalit, M. Raviv, A. ve Ankonina, D.B. (1992). Coping and coherence among parents with disabled children. Journal of Clinical Child Psychology, 21, 202- 209.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). Milli Eğitim Bakanlığı özel eğitim kurumları yönetmeliği. Resmi Gazete. Tarihi: 18.1.2000 R.G. Sayısı 23937.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete.

Muştu Eren, T. (2018). *Zihinsel engelli ve/veya otizm tanısı olan çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul/red düzeyi ve yaşam doyumları arasındaki ilişki*, (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Nacak, M. Yağmurlu, B. ve Durgel, E. (2011). Metropol ve Anadolu'da ebeveynlik: Biliş ve davranışlarda şehrin ve eğitim düzeyinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 85-104.

Olçay Gül, S. Olgunsoylu, B. ve Ünal, Y. (2015). Yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin travma sonrası stres belirti ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 221-245.

Önder, A. ve Gülay, H. (2007a). Ebeveyn kabul-red teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* 21, 20-28.

Önder, A. ve Gülay, H. (2007b). Annelerin kabul red düzeyi ile çocuklarının empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (22), 23-30.

Önder, A. ve Gülay, H. (2010). Comparing acceptance and rejection levels of mentally handicapped children's parents and normally developed children's parents. *e- Journal of New World Sciences Academy*, 5 (3), 742-750.

Özdiker, J. B. (2002). *Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anneleri ile ilişkilerini algılamaları ile annenin çocuğunu kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algılamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özer, D. S. (2001). *Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1.Basım, ss 24-32.

Özkan, S. (2002). *Zihinsel engelli ve normal çocuğa sahip ailelerin algıladıkları sosyal destek ve depresyon düzeylerinin incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özsoy, Y. Eripek, S. ve Özyürek, M. (1992). *Özel EğİtimeMuhtaç Çocuklar, Özel EğİtimeGiriş*. Karatepe Yayınları, Ankara.

Öztürk, M. (2011). *Türkiye`de Engelli Gerçeği*. MÜSİAD Cep Kitapları, İstanbul.

Resmi Gazete. (2013). T.C. Resmi Gazete, 646, 25 Nisan 2013.

Rohner, R. P. (1975). *They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection.* New Haven, CT: HRAF Press (Reprinted by Rohner Research Publishers).

Rohner, R.P. (1980). Center for the study of parental acceptance and rejection. In: Kendy A, ed. *Handbook for the study of parental acceptance and rejection Storrs.* New York: University of Connecticut, 244-58.

Rohner, R.P. (1986). *The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance-Rejection Theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.

Rohner, R. P. (1994). Patterns of parenting: The warmth dimension in worldwide perspective. *Psychology and culture*, 113-120.

Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. Current Directions in Psychological Science, 7, 157-161.

Rohner, R. P. & Khaleque, A. (2003). Reliability and validity of the parental control scale a meta-analysis of cross-cultural and ıntracultural studies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34 (6), 643-649.

Rohner, R. P. (2004). The parental acceptance-rejection syndrome: universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59(8), 830.

Rohner R. P. ve Britner P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence, *Cross Cultural Research*, 36(1), 16-47.

Rohner, R. P. ve Brothers, S. A. (1999). Perceived parental rejection, psychological maladjustment, and borderline personality disorder. *Journal of Emotional Abuse*, 1(4), 81-95.

Rohner, R. ve Khaleque, A. (2002). *Parental acceptance*. Span: Rejection and Life.

Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos*, 33(3), 299-334.

Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Nahar, Z. (2006). Agreement between children's and mothers' perceptions of maternal acceptance and rejection: A comparative study of mothers and children in Bangladesh and Bangladeshi immigrant mothers and children in the United States, Inter personal Acceptance: The Essence of Peace, ICIAR Proceedings.

Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, E. D. (2012). Introduction To Parental Acceptance- Rejection Theory, Methods, Evidence, And Implications. www.csiar.uconn.edu adresinden 07.07.2019 tarihinde alıntılanmıştır.

Rohner, R. P., Rising, D. G. ve Sayre-Scibona, J. (2009). Sex differences in relations among remembered parental behavior in childhood, adults' current psychological adjustment, and career indecision. *Psychological Reports*, 104 (2), 558-566.

Rohner, R. P. ve Rohner, E. C. (1980). Antecedents and consequences of parental rejection: a theory emotional abuse. Child and Neglect, 4, 189-198.

Rohner, R. P. ve Rohner, E. C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: Cross-cultural codes. *Ethnology*, 20, 3, 245-260.

Rüstemova, N. (2018). *Engelli çocuk sahibi anne babaların aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları ile kabul-red düzeyinin ilişkisinin incelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sakız, H. (2011). Perceptions of quality of life in children with learning disabilities, (Master's thesis). Bogazici University, İstanbul.

Sakız H. ve Woods C. (2015). Achieving inclusion of students with disabilities in Turkey: Current challenges and future prospects. *International Journal of Inclusive Education.* 19 (1), 21-35.

Sarason, I.G., Levine, H.M., Basham, R.B. ve Sarason, B.R. (1983). Assessing Social Support: The Social Support Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 127-139.

Sarason, B.R., Pierce, G.R. Shearin, E.N., Sarason, I.G. ve Waltz, J.A. 1991. Perceived Social and Working Models of Self and Actual Others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(2), 273-287.

Sarıtaş, D. (2007). *The effects of maternal acceptance-rejection on psychological distress of adolescents: the mediator roles of early maladaptive schemas*, (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara.

Sayın, G. (1997). *The relationship between the types of stressors, the casual attributions, the type of disability and the stres levels of the mothers of children with mental disabilities, hearing ımpairement and phsysical disabilities' and phsysical disabilities*, (Unpublished master's thesis). Ankara University, Ankara.

Sencar, B. (2007*). Otistik çocuğa sahip ailelerin algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.

Siantz, M.L. (1990). Maternal acceptance/rejection of mexican migrant mothers. *Psychology of Women Quarterly*. 14, 245-254.

sozluk.gov.tr. (2019). Güncel Türkçe sözlük, Türk Dil Kurumu.

Soysal, A. (2001). Altıncı Ulusal Psikoloji Öğrencileri Kongresi Bildiri Özetleri, Ankara. *Hacettepe Üniversitesi Yayınları.*

Sucuoğlu, B. (2009). *Zihin Engelli Bireylerin Özellikleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Şahin, D. (1999). *Sosyal Destek Ve Sağlık*. Okyayuz, U.H. (Ed), Sağlık psikolojisi (79-106). Ankara Türk Psikoloji Derneği Yayınları.

Şahin Varol, H. (2018). *Engelli çocuğu olan annelerin algıladıkları sosyal destek ve depresif semptomlar açısından incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Tanzi, B. (2018). *Ergenlerde algılanan ebeveyn kabul ve reddinin mükemmeliyetçilik ve sosyal kaygı düzeyi ile ilişkisinin incelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T.C. BAŞBAKANLIK, Özürlüler Şurası Özürlülerle İlgili Sosyal Politika, (1999). Özürlülerle İlgili Sosyal Politika Yönetim ve Örgütlenme Komisyon Raporu; ÖZİDA, Ankara.

Tekin, H. (2017). *Otizmli çocuklara sahip babaların evlilik yaşam ve çocuğunu kabul/red düzeylerinin eğitim açısından incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Toker, M. (2016). *Down sendromlu çocuğa sahip annelerin aile gereksinimlerinin belirlenmesi ve sosyal destek algılarına yönelik görüşleri,* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Toprak, F. (2018). *Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algılarının karşılaştırılması,* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uğuz, Ş. Toros, F., Yazgan İnanç, B. ve Çolakkadıoğlu, O. (2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi, *Kinik Psikiyatri*, 7, 42-47.

Uludağ, A. (2014). *Konjenital kalp hastalığı olan çocukların ebeveynlerinde bakım yükü ve yaşam doyumu ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki*, (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Uysal, H. (2008). *Fiziksel Yetersizliğİ/SüreğEn HastalığI Olan ÖğRenciler*. Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Ed: Diken, İ. H. , Ankara: Pegem Akademi.

Ünal, V. (2018). Engellilerin engelliliğe bakışı ve dine yaklaşımları. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 22,* 3.

Üstüner Top, F. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadığı sorunlar ve ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: Niteliksel Araştırma. *Çocuk Dergisi*, 9(1):34-42.

Varan, A. (2003). *EKAR kuramı değerlendirme araçlarının Türkiye güvenirlik ve geçerlik çalışması,* (Yayınlanmamış Çalışma). Ege Üniversitesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir.

Vaughn, S., Bos C. S. ve Schumm, J. S. (2007). *Teaching Students Who Are Exceptional, Diverse, and at Risk in THA General Education Classroom*. 4. Basım. Boston, Pearson Education, 186-192.

Veneziano, R. A, ve Rohner, R. P. (1998). Perceived paternal acceptance, paternal involvement, and youths' psychological adjustment in a rural, biracial Southern community. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 335-343.

WHO. (1980). International classification of impairments, disabilities and handicaps. Geneva: World Health Organisation.

Yalçın, B. (2015). *Öğrenmeye ilişkin sorunlar yaşayan ve yaşamayan ilköğretim öğrencilerinin ebeveyn kabul-red algılarının özkavramı üzerindeki etkisinde olumsuz otomatik düşüncelerin aracı rolünün değerlendirilmesi,* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.

Yamaç, A. (2011). *Zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinin çocuklarını kabul-red düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yaylacı, F. (2015). *Otizm spektrum bozukluğunun klinik tanısında DSM-IV-TR ve DSM-5 tanı sistemlerinin karşılaştırılması,* (Uzmanlık Tezi). Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yetkin, A. İ. (2016). *Annelerin kendi annelerinden algıladıkları kabul-ret düzeyleri ile gelişimsel yetersizliği olan çocuklarıyla etkileşimlerinin incelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Yıldız, D. (2009). *Okul öncesi dönem engelli çocuğa sahip annelerin çocuklarını kabullenişleri ile umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, İstanbul.

Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk ruh sağlığı,* (22. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.

Yurdakul, A. Girli, A. Özekes, M. ve Sarısoy, M. (2000). Otistik ve zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin stresle baş etme yolları: anne-baba farklılıkları. *Saray Rehabilitasyon Dergisi*, 7, 6-17.

Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet S. G. ve Farley, G. K. (1988). The multıdımensıonal scale of perceıved socıal support. *Journal of Personalıty*, 52 (1), 30-41.